

**Commentariorvm, Ac Dispvationvm, In Tertiam Partem
Divi Thomae. Tomi Qvinque**

Mysteria Vitæ Christi, Et Utrivsqve Adventvs Eivs Accurata Disputatione Ita
complectens, vt & Scholasticæ doctrinæ studiosis, & Diuini verbi
Concionatoribus vsui esse poßit

Suárez, Francisco

Moguntiaë, M.DC.XVI.

Disp. L. De resurrectione generalis mortuorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94022](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94022)

2. 48. art. 1.

rationem exemplaritatis, mors Christi, per quam recessit à vita mortali, est causa destructionis mortis nostrae, resurrectio vero eius, per quam inchoavit vitam immortalem est causa reparationis vite nostrae. Passio autem Christi est insuper causa meritoria, ut supra dictum est.

COMMENTARIUS.

D. Thom.
Caiet.

Dvo sunt in resurrectione Christi consideranda. Primum est ipsa resurrectio, prout fuit in fieri, seu quatenus fuit quædam actio, seu mutatio, quæ pertransiit. Alterum est, terminus huius resurrectionis, qui est Christus homo vivens vita immortali, & gloriosa. Cum ergo dicitur resurrectio Christi causa nostræ resurrectionis, non est intelligendum ratione mutationis, quæ transit, secundum seipsam: sed ratione termini, qui manet, & potest habere rationem causæ. De qua re multa in superiori tomo diximus Disp. 31. Sect. 7. Et hanc esse mentem D. Th. hoc loco acutè Caiet. notavit. Et colligitur non obscure tum ex corp. art. vbi, cum in toto discursu loquutus esset de resurrectione Christi, in fine sic concludit, Et ideo Verbum Dei primo tribuit vitam immortalem corpori sibi naturaliter unito, & per ipsum operatur resurrectionem in omnibus alijs. Tum ex solutione ad 5. vbi explicans, quomodo resurrectio Christi sit causa, inquit, In quantum humanitas Christi, secundum quam resurrexit, est instrumentum diuinitatis ipsius, & operatur in virtute eius. Est ergo satis manifestus D. Thom. sensus. Quo supposito nihil est difficultatis in toto contextu. Ad huius autem materiæ complementum instituimus de hac re sequentem disputationem.

ARTICVLVS II.

Utrum resurrectio Christi sit causa resurrectionis animarum.

309.
locus supra
art. 2. not.
Tract. 23. in
Euan. Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod resurrectio Christi non sit causa resurrectionis animarum. Dicit enim Aug. super Ioan. q. corpora resurgunt per dispensationem humanam, sed anime resurgunt per substantiam Dei. Sed resurrectio Christi non pertinet ad substantiam Dei, sed ad dispensationem humanam. Ergo resurrectio Christi, est causa resurrectionis corporum, non tamen videtur esse causa resurrectionis animarum.

5. Præterea. Corpus non agit in spiritum. Sed resurrectio Christi pertinet ad corpus eius, quod cecidit per mortem. Ergo resurrectio Christi non est causa resurrectionis animarum.

3. Præterea. Quia resurrectio Christi est causa resurrectionis corporum, omnium corpora resurgent secundum illud 1. ad Cor. 15. Omnes quidem resurgetis. Sed non omnium anime resurgent: quia quidam ibunt in supplicium æternum, ut dicitur Matth. 25. Ergo resurrectio Christi non est causa resurrectionis animarum.

4. Præterea. Resurrectio animarum fit per remissionem peccatorum. Sed hoc factum est per Christi passionem: secundum illud Apo. 1. Laus nos à peccatis nostris in sanguine suo: Ergo resurrectio animarum, magis est causa Christi passio, quam eius resurrectio.

Sed contra est, quod Apostolus dicit Roman. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram. Quæ nihil aliud est quam resurrectio animarum. Et super illud Psalm. 29. Ad vesperam demorabitur fletus, dicit Glof. quod resurrectio Christi est causa resurrectionis nostræ, & anime in præfensi, & corporis in futuro.

art. præced.
ad 3.

Respondendo dicendum, quod (sicut dictum est) resurrectio Christi agit in virtute diuinitatis, quæ quidem se extendit, non solum ad resurrectionem corporum, sed etiam ad resurrectionem animarum: à Deo enim est, & quod anima viuat per gratiam, & quod corpus viuat per animam. Et ideo resurre-

ctio Christi habet instrumentaliter virtutem effectiuam non solum respectu resurrectionis corporum, sed etiam respectu resurrectionis animarum. Similiter etiam habet rationem exemplaritatis respectu resurrectionis animarum: quia Christo resurgenti debemus etiam secundum animam conformari, ut sicut, secundum Apostol. Rom. 6. c. Christus resurrexit à mortuis per gloriam Patris: ita & nos in nouitate vite ambulemus: & sicut ipse resurgens ex mortuis, iam non meruit: ita & nos existimemus, nos mortuos esse peccato, ut iterum viuamus in illo.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus dicit resurrectionem animarum fieri per Dei substantiam, quantum ad participationem: quia scilicet participando diuinam bonitatem, anime fiunt bonæ, & iustæ: non autem participando quamcunq. creaturam. Vnde cum dixisset: Anime resurgent per substantiam Dei, subdit, Participatione enim Dei sit anima beata, non participatione anima sancta. Sed participando gloriam corporis Christi, efficiuntur corpora nostra gloriosa.

Ad secundum dicendum, quod efficientia resurrectionis Christi pertingit ad animas, non per propriam virtutem ipsius corporis resurgenti: sed per virtutem diuinitatis, cui personalliter vnitur.

Ad tertium dicendum, quod resurrectio animarum pertinet ad meritum, quod est effectus iustificationis: sed resurrectio corporum ordinatur ad penam, vel præmium, quæ sunt effectus iudicantis. Ad Christum autem non pertinet iustificare omnes, sed iudicare: & ideo omnes resuscitat secundum corpus, sed non omnes secundum animam.

Ad quartum dicendum, quod in iustificatione animarum duo concurrunt, scilicet remissio culpe: & nouitas vite per gratiam. Quantum ergo ad efficientiam, quæ est per virtutem diuinam: tam passio Christi, quam resurrectio est causa iustificationis quoad utramque. Sed quantum ad exemplaritatem, proprie passio, & mors Christi, est causa remissionis culpe, per quam morimur peccato: resurrectio autem Christi, est causa nouitatis vite, quæ est per gratiam sive iustitiam. Et ideo Apostolus dicit Rom. 4. quod traditus est (scilicet in mortem) propter delicta nostra (scilicet tollenda) & resurrexit propter iustificationem nostram, sed passio Christi est etiam causa meritoria: ut dictum est.

Tract. 23. in
Ioan. inter
principium,
& med. to. 9.
Eodem loco
nunc dicto.art. præced.
art. 3. arg.

COMMENTARIUS.

Doctrina D. Thom. hic dicentis Christi resurrectionem esse causam efficientem, & exemplarem nostræ iustificationis, intelligenda est in sensu tradito articulo superiori. Quocirca non habet nouā difficultatem, præter eas quæ de potentia humanitatis Christi tractatæ sunt dicta Disp. superioris Tomi. Testimonium autē Pauli, in quo hic articulus fundari videtur, aliter est à nobis explicatum supra quæst. 53. in commentario art. 1.

DISPUTATIO L.

In decem sectiones distributa.

De resurrectione mortuorum, ut est effectus resurrectionis Christi.

De hac materia disputant Theologi in 4. dist. 43. & 44. & 45. Mihi vero visa est hoc loco necessaria, tum quia non possumus explicare, quomodo Christus sit causa nostræ resurrectionis, nisi prius supponamus, illam esse futuram. Tunc etiam, ut hanc integram materiam simul complectamur, neq. oporteat per partes, diuersis in locis eam imperfecte, & prolixius attingere. Præsertim cum non sit in animo absoluta tract. de Sacram. de consummatione mundi, seu de quatuor nouissimis proprium tractatum instituere. Dicemus igitur, an hominum futura resurrectio sit, & quomodo sit effectus resurrectionis Christi, vnde simul constabit, qualis futura sit,

8 E.

SECTIO I.

Virum futuram generalis hominum resurrectionem.

De resurre-
ctione Philo-
sophorum
placina.

De opinionibus Philosophorum circa hominum resurrectionem nonnulla attigimus supra, de possibilitate resurrectionis disputantes, ubi ex Tertulliano tradidimus, omnes fere in hoc convenire, ut veram resurrectionem negent. Nam, si qui fortasse aliquam reditum animarum ad corpora admittere vult, vel non sunt loquuti de eisdem numero corporibus, sed de diversis: vel non existimabant, animam esse veram formam corporis, sed extrinsecum motorem eius, ut constat ex Platone in Phædro, & Cicrone in Somnio Scipionis. De qua re legi quoque potest Tertull. in lib. de Resur. carnis, & Aug. 12. de Ciuitat. c. 13. & lib. 2. c. 25. & sequentibus. Vbi etiam refert, Porphyrium negasse resurrectionem, quoniam existimabat corpus humanum, quod graue est, & corruptibile, impedire contemplationem spiritus, & non posse supra omnes coelos consistui. Diximus etiam in eodem loco Saducæos resurrectionem futuram negasse.

Ex hæreticis vero complures in hoc errore versati sunt. Cæpit enim ab Apostolorum temporibus in Simone Mago, Cerdone, Marcione, Basilide, Appelle, Valentino, & aliis Gnosticis, ut constat ex Irenæo lib. 1. c. 25. Epiphani. hæres. 64. Tertull. lib. de Resurrect. carnis, & lib. 5. contra Marcion. & de Præscript. hæreticorum, & Aug. lib. de hæresibus capite 18. & sequentibus. Et ex his creduntur fuisse Phyletus, & Hymenæus, qui teste Paulo 2. ad Timoth. 2. A veritate exciderunt dicentes, resurrectionem esse iam factam. Illi enim non corporum, sed animarum resurrectionem credebant, quod omnibus his hæreticis commune fuit. Ipsam enim animam remunerationem, seu glorificationem, resurrectionem vocabant, & ideo dicebant iam esse factam, ut in eum locum D. Thom. exponit. Et Cyrill. quem refert Tarrianus li. 3. pro Epistolis Pontificiis, capite 16. & Tertullianus supra, eodem modo explicat omnes antiquos hæreticos, quos propterea *partiarum* vocat, quod vnus tantum partis, scilicet animæ resurrectionem agnoscerent. Alij tamen exponunt illum errorem Phileti, & Hymenæi iuxta Gentilium errorem, nimirum per quandam continuum rerum circulum esse iam resurrectionem factam. Ita indicat Theophyl. ibi, dicens. Si resurrectio iam facta est, sublatum est iudicium & tæritio. Porro, quid deinceps boni est reliquum, si huiusmodi sint vicissitudines? Alij explicant hos dixisse, resurrectionem iam esse factam, solum per filiorum procreationem. Dicitur enim pater quodammodo resurgere in filio, quia in eo repræsentatur, & quodammodo conseruatur. Ita Theodoret. & Ambros. libi, Epiphani. hæres. 40. Resurrectionem (ait) iam factam esse dicunt, per liberos genitos ab vnoqueque generante. Vt cumque exponatur, ij hæretici ea intentione asserunt resurrectionem esse factam, ut negarent veram resurrectionem futuram, ac de illa alia possent scripturas, quæ de resurrectione loquuntur interpretari. In quo ex parte imitatus est hos hæreticos Origen. si verum est (quod refert Plotinus opusculo de septem Oecumenicis concilijs) eum affirmasse transmigrationem animarum in diuersa corpora: veram autem corporum resurrectionem negasse. Quorum primum etiam ei attribuunt Theophylactus Alexander, Epist. 2. Paschali. & Augustinus 12. de Ciuitate cap. 13. ut ibi notauit Ludouic. Viues ex libro 2. periarchon: secundum verò ei tribuunt Methodius, & Epiphani. hæres. 64. qui indicant, Origenem animarum tantum, non corporum futuram esse resurrectionem sensisse. Tamen ille reuera non omnino resurrectionem corporis negauit. Nam homil. 9. in Numeros, circa finem, expresse illam confitetur, dicens corpora resurguntur habitura quas illas qualitates, quas Paul. posuit 1. Corint. 15. & Fr. Suarez. tom. 2.

Irene.
Epiphani.
Tertull.
August.
2. Tim. 2.
D. Thom.
Theoph.Theodor.
Ambros.
Epiphani.

Orig.

Phosius.
Theod. Alex.
August.
Lud. viues.
Method.
Epiphani.

A idem sentit, licet non ita expresse, homilia 1. & 25. in Num. Sed in eo errauit, quod existimauit, corpora non esse futura organica (ut supra diximus) & hoc sensu damnatum esse errorem eius in quinta Synodo refert Niceph. lib. 17. Histor. cap. 27. & 28. Hæc vero hæres negans futuram resurrectionem, nullo videtur fundamento ex scripturis sumpto, quo niti videtur: sed solum vti potest vel rationibus, quibus probari videtur resurrectionem esse impossibilem, de quibus supra satis dictum est: vel quæ videantur probare non esse convenientem animam, neque vtilem ad operationes eius, quæ ad summum procedent de corpore corruptibili, quod aggrauat animam, quale non erit corpus, quod in resurrectione animabus sanctis, & iustis copulabitur. Ex quo non sequitur, illud non esse futurum verum corpus eiusdem substantiæ, ac naturæ: sed solum futurum esse alterius qualitatis & gloriæ, quæ omnia in superioribus tractata, atque explicata sunt.

Omnia ergo hæreticis, dicendum est primo, futuram esse aliquando mortuorum hominum generalem resurrectionem. Est non solum de fide, sed etiam articulus fidei in omnibus Ecclesiasticis symbolis contentus. Et probari potest primo ex veteri testamento, Exod. 3. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Ex hoc enim loco probauit Christus Dominus resurrectionem Matth. 22. dicens. De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, non est Deus mortuorum sed viuorum. Quæ Christi collectio nonnullam difficultatem habet. Nam etiam nunc ante resurrectionem, vere, dicitur Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, licet non sit Deus mortuorum, sed viuorum. Quæ animæ illorum Patrum nunc viuunt, quod satis est, ut per synecdochem dicantur viuere, & in celo regnare: ergo hoc satis esse posset, ut Deus dicatur eorum Deus, etiam si nūquam amplius essent resurrecturi. Responderetur Christum his verbis proxime, atque immediate probasse animas illorum Patrum nunc viuere, quia hoc satis existimauit ad conuincendos Saducæos, qui solum negabant resurrectionem, quia putabant animam extingui in morte: quo destructo fundamento nihil habebant, cur resurrectionem negarent. Deinde dicendum est, hinc consequenter probari resurrectionem ex eisdem verbis: quia Deus dicitur esse nunc Deus Abraham, Isaac, & Iacob. Nam ab iis Sanctis recognoscitur, & colitur ut Deus ipsorum, & ipse habet etiam illorum prouidentiam, ut condigna, & promissa eis præmia rependat. Hinc ergo colligitur futura resurrectio, etiam corporum. Tum quia animæ sanctæ non possunt esse omni ex parte beatæ sine corporibus. Tum etiam, quia ad Dei prouidentiam pertinet, corpora simul cum animabus beare, quæ illarum organa, & instrumenta fuerunt ad ipsum colendum. Ita exposuit D. Thom. Neq. aliud dixit Caeteran, quem sine causa in hoc reprehendit Catarin. Et eandem explicationem insinuant Theophyl. & Euthym. in Matt. & Aug. sub obscurè tract. 49. in Ioan.

Inquit autem Hierony. cur Christus Dominus hoc subobscurè testimonio usus fuerit, cum sint alia in veteri testamento clariora. Et responderet, Saducæos solitos fuisse admittere ex diuina Scriptura tantum quinque libros Moysis, ex quibus nullus apertior locus afferri poterat. Quanquam ex illis multæ figuræ, vmbreque & indicia resurrectionis desumi possint, quæ egregie congerit Epiph. contra Samaritanos lib. 1. sect. 9. Primum (inquit) Abel, cuius sanguis ad Dominum clamat, spem resurrectionis corporum ostendit. Deinde Enoch translatus, ut mortem non videat, resurrectionem est typus. Tertio Sara sterili, & senili vtero in xpi promissionem concipiens, & pariens spem resurrectionis præbet. Quarto, Iacob, & Ioseph propriorum ossum curam ge-

1 Cor. 15.
5 Synod.
Niceph.Generalis
mortuorum
resurrectio
aliquando
futura.
Exod. 3.
Matth. 22.Testimonij
Matth. 22.
Expositio.Hieron.
Anselm.
D. Thom.
Caeter.
Catarin.
Theoph.
Euthym.
August.
Hieron.
Epiphani.

Epiphani.

ram gerentes resurrectionis fidem ostendunt. Quinto, virga Aaron germinans, & fructum producens, cum esset sicca: & virga Moysi, quæ iuxta Dei voluntatem animabatur, & serpens fiebat, resurrectionem adumbrabat. Denique Moyses benedicens Ruben hunc in modum, vivat Ruben, & non moriatur, cum iam Ruben vita sanctus esset, resurrectionem ac æternam vitam et postulare visus est. Hæc vero & similia magis mystica sunt, magisque obscura, quam testimonium à Christo adductum.

Ezech. 37.

Afferamus igitur nonnulla ex illustrioribus testimoniis, quæ maximè in Prophetis reperiuntur. Vulgare est illud Ezech. 37. de visione Ezech. ostensa in medio campi ossibus pleni, quæ tandem Spiritu Dei reuixerunt. Postquam visionem coniunxit Deus, Vaticinare, Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris popule meus, & inducam vos in terram Israel, & ceteris, quia ego Dominus, cum aperuero sepulchra vestra, & educero vos de tumulis vestris popule meus. Hoc testimonium de resurrectione mortuorum late interpretatur Tertul. lib. de resurrectione carnis c. 29. ubi aliam expositionem reiecit, quæ hic locus de populo Israel in varias regiones disperso intelligi solet, ita, ut Deus promittat, daturum suum spiritum tribubus Israel, quæ ab ipso discesserant, & iterum congregaturum illas in terram promissionis. Quam expositionem dicit esse allegoricam, primam vero de resurrectione, literalem. Quæ fuit etiam sententia Iustini Apol. 2. pro Christianis, & Cyp. lib. 3. ad Quirin. c. 58. Cyr. Ierosol. cat. 18. & insinuat August. lib. 3. de doct. Christ. c. 34. explicando quartam regulam Ticonij, quod latius, & apertius dixit idem Ticon. in eadem regula: idem tamen Author lib. 10. Genes. ad liter. c. 5. dicit secundam expositionem de inopinata desperati populi reparatione per Spiritum Domini, esse intentioni Prophetæ maximè consentaneam. Quod etiam dixit Hieron. super Ezech. qui tamen optime notavit hanc expositionem non excludere, quin ex hoc colligatur futura resurrectio. Nunquam (inquit) poneretur similitudo resurrectionis ad restitutionem Israelitici populi significationem? nisi staret ipsa resurrectio, & futura crederetur: quia nemo de rebus non stantibus incerta confirmat. Propter quod dixit Theodoretus in eundem Prophetam sectio. 15. Hæc quæ Ezechiel vidit fuisse: non solum reuocatum in primum statum Iudaorum, sed etiam resurrectionem omnium hominum figuram.

Tertul.

Iustia.

Cyprian.

Cyril. 1us.

August.

Ticon.

Hieronym.

Theod.

Daniel. 12.

Theodor.

August.

Hieronym.

Ruffin.

Isaia 26.

August.

Tertul.

Isaia 66.

August.

Irenæ.

Hieron.

Clarius vero testimonium est apud Dan. c. 12. Multi de iis, qui dormiunt in terra pulvere, erigantur, alij in vitam æternam, & alij in opprobrium. Vbi multi pro omnibus (vixata phrasi Scripturæ) positum est, ut ibi notavit Theodoret. & Aug. 20. de ciuit. c. 25. Idem sentit Hieron. Ezech. 37. ubi hoc appellat, robustum testimonium ad probandam resurrectionem, quod nullam habeat dubitationem. Et eodem vitur Ruffinus in expositione Symboli, qui prius absolute legit, resurgent, qui sunt in terra pulvere: deinde vero addidit pronomen, Multi, in quo plane indicat eundem esse sensum. Præterea apud Isaiam sunt clarissima testimonia, quæ longum esset prosequi c. 26. Vident mortui tui, interfecti mei resurgent: Exurgite iuxta & laudate, qui habitati in pulvere, ubi clarius septuaginta: Surgent mortui, & resurgent, qui in monumentis. De quo loco præter expositores ibi, videri potest Aug. lib. 20. de ciuit. capit. 21. & Tertul. lib. de resurrect. carnis c. 31. ubi etiam adiungit illud Isa. 66. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra, quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini seruus eius, & indignabitur inimicus suis. Quo loco vtuntur etiam August. lib. 29. de ciuit. c. 21. & Irenæ. lib. 5. contra hæres. c. 15. & merito sane. Nam statim subdit Propheta prædictionem generalis iudicii futuri, quamquam Hieron. ibi aliter interpretetur. Præterea sunt aperta testimonia in lib. 2. Machab. c. 7. Tu quidem sceleratissime, in presenti vita nos perdis, sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus, in æterna vita resurrectione suscitabit. Et infra. Potius est ab homini-

bus morti datos spem expectare à Deo, iterum ab ipso resuscitandos. Et inferius, S. denique mundi creator, qui formauit hominis naturam, quique omnium inuenit originem, & spiritum, vobis iterum cum misericordia reddet & vitam. Denique illustrissima, ac vulgatissima sunt testimonia Iob capite decimo quarto. Putas ne, mortuus hominum moriturum viuet? Cunctis diebus, quibus nunc misero expecto, donec veniat immutatio mea, & capit. decimonono Scio quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra resurrecturus sum.

Iob. 14. 16.

Quocirca cum tam aperta sint veteris instrumenti de resurrectione testimonia, mirum est, cur dixerit Chrysostomus. 1. de Lazaro, mendicium illum eo in huius vitæ calamitatibus maiorem dolorem sentire potuisse, quod ne de resurrectione quidem quicquam potuerit philosophari: sed huius vitæ res crederet, huius vitæ sine terminari. Erat ex eorum numero, qui gratiam Euangelij præcesserunt. Nonne Machabæi etiam gratiam Euangelij præcesserunt, & multo prius Iob antecessit: & tamen de resurrectione philosophari sunt, ad calamitates huius vitæ patienter, fortiterque ferendas? Cur ergo dicemus: Lazarum hæc fide, & spe caruisse? præsertim cum ex Euangelio constet, fuisse iustum, & sanctum, & ab Angelis in Sinu Abraham ductum. Nisi fortasse dicamus Chrysostomum non negare veritatem hanc fuisse illis temporibus notam: sed non fuisse tam aperte omnibus propositam, vt omnes vulgares homines, atq. idiotæ, tam distinctè, ac clare illam percillerent, sicut tempore legis gratia factum est: & ideo fieri potuisse, vt mendicus Lazarus resurrectionem ignoraret.

Chrysostom.

Secundo ergo potest hæc veritas præcipue probari ex nouo testamento. In quo habemus expressam Christi promissionem, seu prædictionem, Ioan. 5. Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, au-
dicunt vocem eius, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Similia habentur, cap. 6. & 11. Act. 24. Apocal. 20. & in Epistolis Pauli sunt frequentissima testimonia, duo tamen vel tria sunt præcipua. Primum est illud 1. ad Cor. 15. ubi variis rationibus, atq. exemplis veritatem hanc declarat, ac persuadet. Primo inquit, si Christus predicatur, quod resurrexit à mortuis, quem quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est. Quo argumento immediate videtur concludere Paulus resurrectionem nostram esse possibilem, Hoc enim immediate, & euidenter conuincit exemplum resurrectionis Christi. Deinde probat etiam esse futuram, vt notauit D. Thomas supra q. 53. art. 1. id confirmans verbis Iob 19. Scio, quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Vbi particula, & pro causali posita est, ac si diceret, & ideo surrecturus sum. Quod indicauit etiam Greg. 14. Moral. cap. 27. & 28. dicens. Hæc omnia spem resurrectionis nostræ, considerat a gloria capitis nostri. Quia ergo, ubi futurum est caput, illic futurum est corpus ex resurrectione capitis, recte intulit Paulus cæterorum membrorum resurrectionem. Quod egregie idem Paulus explicuit secunde ad Corinthios capit. quarto. Sciunt quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit, & constituet vobiscum. Omnia enim propter vos. Vbi indicat aliam probationem illius illuminationis. Quia sicut Christus propter nos mortuus est, ita & pro nobis resurrexit, vt videlicet secum nos omnes resuscitaret: sicut idem Paulus dixit ad Ephesios sexto, & ad Romanos sexto, & August. 1. Corinth. 15. in expositione Epistolæ 119.

Nouissima.

Iob. 19.

Ioan. 5.

Ioan. 6.

Act. 24.

Apol. 20.

1. Cor. 15.

D. Thom.

Iob. 19.

Greg. 14.

Moral. cap. 27.

Moral. cap. 28.

Ephes. 6.

Rom. 6.

August. 1. Corinth. 15.

Præterea addit aliam probationem idem Paulus, sen magis hanc eandem explicat paulò inferius in eodem cap. 15. ad Corinth. dicens. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitia dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, & sicut in Adam omnes mortuificati, ita & in Christo

in Christo omnes uiuificabuntur. Quibus uerbis hanc rationem intendit. Mors introducta est per peccatū hominis: ergo destrui debuit per Christum. Quia non est minus efficax Christus ad destruendā mortem per resurrectionem ad eternam uitam, quam Adam fuit ad introducendam mortem. Sicut ergo in Adam, ut in capite omnes mortui sunt: ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Quam rationem tetigerat idem Paul. ad Roma. 5. ubi cum dixisset, donum & gratiam Christi longe efficaciorē esse peccato Adā, concludit. Si enim in unius delicto mors regnauit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in uita regnabunt per unum Iesum Christum. Et infra, Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia: ut sicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in uitam eternam.

Quæ ratio potissimum uidetur procedere de resurrectione iustorum, quamuis extēdi etiam possit ad omnium hominum resurrectionem, ut infra dicemus. In priori uero sensu illam egregie confirmat idem Paul. cap. 8. ad Romanos dicens: Si spiritus eius, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, habitet in uobis: qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra, per inhabitantem spiritum eius, in uobis. Ac si diceret, ius resurgendi consequi non ex sola unione hypostatica, quæ est propria Christi, sed ex gratia sanctificante, per quam Spiritus sanctus habitat in nobis, & ideo, sicut uerum est, Christū resurrexisse: ita qui ab ipso participant gratiam, & spiritum, cum eo resurgent. Quod inferius confirmat, quia per hunc spiritum accipimus gratiam adoptionis filiorum: si autem filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Ac propterea (ut inferius ait) primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. Et hæc tenet de ratione sumpta ex parte Christi.

Aliam rationem adducit Paulus satis obscuram, his uerbis: Alioqui quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt: ut qui baptizantur pro illis? In quibus uerbis primum ualde difficile est, quid sit baptizari pro mortuis: deinde æque obscurum, quomodo hinc futura resurrectio probetur. Varie igitur utrumque à Patribus exponitur, ut accurate tractat Robertus Bellarminus lib. 1. de purgat. ca. 4. non tamen potest hoc loco à nobis pretermitti, cum necessarium sit ad probationes resurrectionis, quas Paulus adducit, intelligendas. Primo ergo quidam dicunt, baptizari pro mortuis, nihil aliud esse, quam suscipere baptismum loco alicuius hominis mortui, ut illi proficiat, qui morte præuenit illum suscipere non potuit. Hunc enim sensum uerba simpliciter sumpta præ se ferunt. Illi autem sic baptizabantur pro mortuis, quod sperarent huiusmodi baptismum aliis profuturum ad corporum resurrectionem. Ita exponit Tertullianus libro de resurrectione carnis cap. 48. & lib. 5. contra Marcion. c. 10. & Ambrosius & Anselmus & D. Thomas in Paulum. Hæc uero expositio in primis fundat rationem, Pauli in quodam errore. Sic enim baptizare pro mortuis, & existimare, tale baptismum posse prodesse mortuis, error est in fide. Responderi potest, Paulum non probare errorem: sed ex omnium existimatione, etiam illorum, qui sic errabant, uoluisse resurrectionem confirmare. Sed hoc non satisfaciunt quia oportuisset Paulum hoc aliquo modo insinuare, ne errorem approbare existimaretur, maxime cum inferat, tanquam in commodum, ut quid baptizantur pro illis? Tum etiam, quia licet hoc demus, adhuc esset ualde infirma probatio Pauli. Quid enim mirum esset, si quis diceret, errasse circa resurrectionem eos, qui sic errabant circa baptismum? Deinde supponit hæc expositio, hunc errorem circa baptismum fuisse tempore Pauli, quod probari non potest. Tribuitur enim hic error Montanistis, Marcionistis, & Ch-

Fr. Suarez, tom. 2.

Antianis, qui omnes post tempora Apostoli Pauli exoriuntur. Vnde Chrysostomus & Theophylactus dicunt, potius eos hæreticos ufos fuisse hoc loco Pauli ad sui erroris confirmationem. Denique de his etiam hæreticis non constat, baptizatos fuisse pro mortuis spe resurrectionis. Marcionistæ enim resurrectionem negabant. Vnde ad interrogationē Pauli, Ut qui baptizantur pro illis? responderi posset baptizari pro animabus eorum, ut eis peccata remitterentur. Et quamuis hæc obiectio posset aliquo modo solui per se considerata: tamen si argumentum Pauli fundatur in eorum existimatione, qui ea cæremonia utebantur, omnino urget obiectio facta, cum illi nec cogentur recte de resurrectione sentire, nec reuera bene sentirent.

Secunda expositio D. Thom. est. Baptizari pro mortuis, idem esse, quod baptizari pro peccatis ablucendis, ita ut mortuorum nomine peccata significentur, quæ sunt opera mortua. Sed hoc in primis repugnat uerbis Pauli, subdit enim, Ut qui baptizantur pro illis, refert autem ad illos, de quibus dixerat. Si omnino mortui non resurgunt: ergo mortuos appellat homines defunctos, ac resurrekturos. Deinde, alias qualis esset illatio Pauli, si hic esset sensus: Quid facient, qui baptizantur pro peccatis, si mortui non resurgunt? Responderi enim posset, multum prodesse. Nam per baptismum possent consequi remissionem peccatorum, & uitam gratiæ.

Tertia ergo expositio est, Baptizari pro mortuis, idem esse, quod baptizari, quando iam instat mors, cum iam homo, quasi pro mortuo habetur, & in lecto iacet iam iam moribundus. Ita Epiph. hæres. 28. ubi vim argumenti Pauli dicit in hoc consistere, quod iis, qui in extremis constituti baptizantur, ostendunt, quod qui mortuus est, etiam resurget. Et ob id indiget remissione peccatorum per lauacrum. Sed neque hæc expositio potest accommodari Paulo. Primo, quia cum Paulus ait, Ut qui baptizantur pro illis, aperte refert ad mortuos, de quorum resurrectione agebat. Ergo per mortuos non intelligit iam iam moribundos, sed reipsa defunctos. Item quia Paulus plane distinguit eum qui baptizatur à mortuo, pro quo baptizatur, ut patet ex illa particula: pro illis. Ergo non ipsemet, qui baptizatur, dicitur baptizari pro mortuo, qui baptizatur semimortuus. Præterea phrasis locutionis in illo sensu esset durissima, & prorsus inusitata. Nam in illo sensu non dicitur aliquis tractari pro mortuo: sed tanquam mortuus. Et adhuc hoc modo tantum loquimur in eis actionibus, quæ fieri solent circa mortua corpora, ut sunt subleuare, deferri, uel similes: non uero de iis, quæ sunt propriæ uiuentium, ut loqui, ambulare, cuiusmodi etiam est baptizari. Denique etiam in hoc sensu non apparet vis consequentiæ. Nam dici posset, huiusmodi semimortuos baptizari propter remissionem peccatorum, & gratiam obtinendam, etiam si non essent resurrekturi.

Quarta expositio est, baptizari eo loco non sumi pro susceptione alicuius baptismi aquæ, sed pro baptismi poenitentiae, per opera poenalia, & satisfactoria eo modo, quo Christus dixit Marc. 10. Potestis habere calicem, quem ego bibiturus sum? & baptismum, quo ego baptizor baptizari? & Lucæ 12. Baptismo habeo baptizari, & quo modo coarctor usque dum perficiatur? Igitur baptizari pro mortuis idem erit, quod pro illis satisfacere per opera poenalia. Quod superuacaneum esset, si nulla esset spes resurrectionis, ut expresse dicitur 2. Mach. 12. Misit (inquit) Ierosolymam offerri pro peccato sacrificium, bene & religioso de resurrectione cogitans. Nissem enim eos qui ceciderant, resurrekturos speraret, superfluum uideretur, & uanum orare pro mortuis. Hanc expositionem probant inter alios Hugo, & Dionysius in Paul. & pro illa referuntur Ephrem in suo testamento, & Petrus Cluniacen. epistol. contra Petrobrysianos. Et est ualde probabilis: duas uero patitur dif-

Bbb 3

Chryso-
stomus
Theophyl.

4. Expositio
D. Thom.

4. Expositio
Epiphani.

4. Expositio
probabilis.

Mar. 10.
Luc. 12.
Baptizari
pro mortuis
quid.

2. Mac. 12.

Hug.
Dionys.
Ephrem:
Pet. Clu.
2. Obiectio.

Rom. 5.

Rom. 8.

Testimonijs
Pauli
1. Cor. 15.
1. Expositio.

Tertul.
Ambros.
Anselm.
D. Thom.

tur difficultates. Prior est, quia valde improprie, & abusive interpretatur verbum baptizandi. Nam, licet interdum in scriptura soleat hoc verbum ad alias significationes præter aquæ baptismum extendi: tamen quando ita fit, semper ex contextu, vel circumstantiis constare potest, semperque servatur aliqua habitudo ad abluionem, vel aliquid simile illi. Vt Christus dixit, se fore baptizandum passione, quia sanguine suo tingendus, & quasi abluendus erat, & hoc modo martyrium solet baptismus appellari. Pœnitentia quoque solet vocari baptismus, vel flammis, quando baptismum aquæ in voto includit, vel lacrymarum, quas excitat, illisque quodammodo pœnitentem abluit, ut constat ex Athanasio quæstione centesima trigesima quarta ad Antiochenum, Basilio libro de Spiritu sancto capite decimo quinto, Cypriano sermone de cœna Domini, & Nazianzen. Oratione trigesima nona. Ad hæc verò obiectionem responderi potest, hoc totum in præsentia reperiri.

Albanas.
Basili.
Cyprian.
Greg. Naz.

Responsio.

Nam in primis res ipsa, & contextus cogit, ut ita exponatur, ne absurdum aliquem sensum reddat, & verba sequentia Pauli non parum fauent. Nam statim subiungit. *Quotidie morior propter gloriam vestram fratres*: Deinde cum dicamus, baptizari pro mortuis, esse pro eis satisfacere, quod fit per opera pœnitentiæ, & pœnalit, recte comprehenditur hic baptismus sub baptismo lacrymarum, & pœnitentiæ. Præsertim quia ex effectu baptismi, qui est mundare, translata est hæc vox ad significandam quamcunque actionem, vel passionem, quia anima mundatur. Quomodo sancti Patres dicunt etiam ipsam pœnam purgatorii interdum vocari baptismum, iuxta illud Matthæi tertio. *Ipsæ vos baptizabit in spiritu sancto & igne*, ut exponit ibi Hieronymus. Beda. Nazianz. & Basilius supra. Atque ita recte coheret metaphora Pauli, ut baptizari pro mortuis dicantur, dum se affligunt ut eos à baptismo ignis eripiant.

Matth. 3.
Hierony.
Beda.
Greg. Naz.
Basili.

2. Obiectio.

Responsio.
1. Cor. 15.

Posterior difficultas est, quia iuxta hunc sensum nullo modo potest inferri resurrectio, sed solum quod animæ post mortem manent, & si in hac vita non plene satisfecerunt, in alia purgantur. Vnde facile responderi posset interrogationi Pauli, *si mortui non resurgunt, ut quid pro illis baptizamur?* Diceretur enim, ut eorum animæ à pœnis liberentur, qui fructus consistere posset, etiam si nunquam essent iterum corporibus vnienda. Sed hæc obiectio in omni sententia necessario soluenda est. Tum quia eadem fieri potest contra testimonium allatum ex secundo Machabeorum. Tum etiam, quia Paulus in eodem capite sæpius eandem illationem inculcat, ut cum ad persuadendam resurrectionem inquit, *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserrabiles sumus omnibus hominibus*. Nam ad hæc etiam verba responderi posset, etiam si non sit futura resurrectio, nos non sperare in Christo tantum in hac vita, & hoc satis esse, ut non sumus miserrabiles omnibus hominibus, quia æterna bona animæ speramus. Rursum, quod ibidem ait, *si secundum hominem ad bestias pugnavi Ephesi, quid vobis prodest, si moritui non resurgunt?* Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. Eadem enim responsione hæc omnia dilui posse videntur, scilicet manere animas post mortem, quibus opera huius vitæ nocere possunt, aut prodesse. Quocirca, quod supra diximus de Christi argumentatione Matth. 22. de his omnibus locis necessario dicendum est. Sæpe in Scriptura has quæstiones de pœna, præmioque animarum, & de resurrectione corporum ita esse coniunctas, ut ab una ad aliam facile fiat transitus, & eadem censeatur utriusque definitio. Vel quia inter Iudeos, ad quos fere est sermo in prædictis scripturæ locis, nullus negabat resurrectionem, nisi qui negaret animæ immortalitatem: vel quia pœna, & præmium, & resurrectio mortuorum æque ad diuinam providentiam pertinet. Sic ergo Paulus prædictis verbis im-

mediate concludit, mortuorum animas pœnas luere, quibus possunt per nostra suffragia leuari. Vnde fit, illas manere post mortem, & Deum habere earum providentiam. Ex quo supponit, necessario sequi, eas non mansuras perpetuo separatas, neque earum corpora perpetuo caritura condigno præmio, aut pœna. Sic igitur hæc expositio probabiliter defenditur, licet iuxta illam necessario sit factum, sicut Paulus dixit. *Qui baptizantur pro mortuis*, ita dicere potuisse: *Qui baptizantur pro mortuis*. Imo sicut dixit, *Ut quid baptizantur pro mortuis?* ita potuisse, absolute dicere, *Ut quid baptizantur pro mortuis*, vel, *Ut quid pœnitentiam agunt?* Nam si neque anima maneret post mortem: neque futurum esset præmium, & pœna, frustra hæc fierent propter salutem animæ. Sed hæc non sunt magna incommoda, quia non oportuit Paulum omnia dicere, præsertim in singulis verbis.

Posset tamen aliter hæc expositio declarari, vel esse potius quinta expositio, ut scilicet, baptizari in prædicta significatione sumatur, scilicet, prout idem est, quod pati afflictiones, vel dolores, vel etiam martyrium pro mortuis, id est, pro mortuorum resurrectione docenda, ac defendenda. Sicut ipse Paulus de se dixit Act. 23. *De spe, & resurrectione mortuorum ego iudico, & cap. 24. Quoniam de resurrectione mortuorum ego iudico hodie à vobis*. Argumentatur ergo Paulus iuxta hanc expositionem à fide & exemplis Sanctorum hominum, qui propter resurrectionis fidem & spem suo sanguine baptizari non dubitarunt, Cui expositioni videtur consentaneum quod Paulus subiungit. *Quotidie morior propter gloriam vestram fratres*. Ita fere Gagneius in Pat. lum.

Sextam expositionem alij adhibent, Paulum iis verbis alludere ad consuetudinem Iudeorum, qui quando mortuos tangebant, vel sepeliebant immundi, irregularesque fiebant, ideo baptismus, seu lauacro aliquo utebantur ad eam immunditiam legalem tollendam iuxta præscriptum legis. Num. 19. & hoc leuacrum dici potest baptismus pro mortuis. Nam sicut Eccles. 30. dicitur, *baptizari à mortuo*, qui lauatur ad tollendam immunditiam contractam ex contactu mortui: ita dici potest baptizari pro mortuo, qui propter curandum funus, & sepulturam mortui irregularitatem contraherebat, & lauacro postea indigebat. Iuxta hanc ergo interpretationem sumit Paulus argumentum resurrectionis ex cura funeris, & sepulture mortuorum, quæ semper apud fideles fuit, quæ in spe resurrectionis fundatur. Non enim tam sollicite corpora mortuorum curarent, nisi sperarent ea resurrectura, & hoc est quod Paulus ait, *Quid est, quod baptizatur pro mortuo, si corpora non resurgunt?* ac si diceret, cur tanta cura, & solitudo eos sepeliunt, etiam si pro eis postea baptizari oporteat, si spem resurrectionis eorum non habent? Hæc verò expositio aliquantulum est violenta, & voluntaria.

Septimam interpretationem addit Theodoretus iis verbis: *Qui baptizatur, Domino consepelitur, ut cum mortuis fuerit particeps, sit etiam particeps resurrectionis: sin autem corpus non resurgit, cur etiam baptizatur?* Itaque vult Paulum loqui de baptismo CHRISTI, quem esse figuram sepulture Christi alibi Paulus docuit, dicens, *Nos per baptismum consepeliri Christo*, Et hac ratione, dum baptizamur, dicemur baptizari pro mortuis: quia veluti gerimus personam mortui, & quodammodo sepelimur. Quod sine causa dicit Paulus, fieri, si non est mortuorum resurrectio: quia sicut per baptismum, dum in aquam mergimur, Christo consepelimur: ita cum emergimus, cum eo resurgimus, ut eisdem locis Paulus aperte docuit. Esset ergo vana tota illa baptismi actio, & representatio, si nulla esset mortuorum resurrectio. Et hæc expositionem Caietanum amplectitur, quæ etiam

5. Expositio.

Act. 23. 24.

Gagneius.

6. Expositio.

Nam 19. Eccl. 30.

7. Expositio.

Rom. 6. Glor. 1.

etiam videtur nimis dura, ac violenta. Tum quia baptizari pro mortuis in nullo genere locutionis significat agere in baptismo personam mortui. Alias possemus etiam dici baptizari pro Christo. Tum etiam quia si representatio baptismi esset vana aut falsa non existente resurrectione mortuorum, non esset, quia baptismus representat sepulturam mortui: sed quia representat resurrectionem: ergo non debuisset Paulus argumentum sumere ex baptismo pro mortuis: sed pro suscitatis.

Ultima expositio est, baptizari pro mortuis idem esse, quod baptizari baptismo Christi proficundo resurrectionem mortuorum. Ita Chrysost. homil. 40. in 1. ad Corinth. qui notat primitiæ Ecclesiæ consuetudinem fuisse, ut, qui baptizandi essent, symbolum fidei, & expresse mortuorum resurrectionem profiterentur, priusquam idem præstarent ipso opere baptismi ablundo corpus, quia resurrectionem illud sperarent. Hæc ergo ratione disti sunt à Paulo baptizari pro mortuis. Ex quo sensu optimè concluditur argumentum, sine causa hoc modo baptizari, si non est spes resurrectionis mortuorum. Et hanc expositionem sequitur Theophylactus, Oecumenius in Paulum, & Gagneus non rejicit: nec videtur contemnenda, quamquam non satis aptè accommodetur verbis Pauli. Nam baptizari pro mortuis, durè exponitur, quod fit baptizari verbo, & opere proficundo resurrectionem mortuorum. Itaque inter omnes expositiones quarta videtur facilior. Si quis tamen rectè consideret, in singulis ferè continetur aliqua propria ratio conferens ad persuadendam resurrectionem, & idè omnes illas adduxi, quia licet non omnes explicent mentem Pauli: omnes tamen utiles sunt ad resurrectionem persuadendam. Et hæc de loco Pauli 1. ad Cor. 15. in reliqua enim parte capitis solum adducit exemplum seminū ad declarandam resurrectionem, quod non adducitur à Paulo ad probandum futuram esse, sed ut declararet esse possibilem, & modū eius, ut latius in superioribus diximus.

Theophyl.
Oecumen.
Constant.
Gagneus.

2. Cor. 3.

Tertio, principalem rationem ad persuadendam resurrectionem adduxit Paul. 2. ad Corinth. 5. dicens, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referas vniuique propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malum. Quæ ratio sumpta est ex Diuina providentia, quam latè supra Disput. 44. Section. 8. prosequuti sumus, & multorum Patrum testimonij explicuimus: & idè hic nihil addemus. Aliud verò Pauli testimonium 1. ad Thessalonic. 4. quod insignè etiam est in hac materia, explicabitur inferius, tractando de efficientia Christi circa resurrectionem nostram, & de tempore resurrectionis. Neq; ad confirmandam hanc veritatem, oportet vti Patrum testimonij, tum quia res est frequentissima in illis, tum etiam quia sufficiunt, quæ inter explicandum scripturam adduximus, possunt autem præterea videri Cyril. Ierosol. catech. 4. & Iacobi in 18. Gregor. Nyssenus oration. 3. de Resurrect. Ambros. lib. de fide Resurrect. & Theodor. in Epitome diuinorum decretorum, cap. de Resurrect. & de iudicio, Prosper in dimidio temporis, cap. 18. Rationes etiam in eadem explicatione testimoniorū Scripturæ, adductæ sunt, quibus addi possunt alia supra adducta, tractando de quomodo resurrectio possit naturaliter cognosci.

Cyrill. Ier.
Greg. Nyss.
Ambros.
Theodor.

Ex dictis relinquatur primo resurrecturos homines in eisdem numero corporibus, in quibus ceciderunt. Tum quia in superioribus ostendimus, hoc esse de necessitate veræ resurrectionis. Tum etiam, quia testimonia allata, ipsorum corporum, ac ossiū resurrectionem promittunt: & quia hoc necessarium est, ut perfecte seruetur ratio iustitiæ, præmij, ac poenæ iuxta diuinæ providentiæ dispositionem. Propter quam rationem probabilius etiam in su-

perioribus duximus, non solum materiam totius corporis futuram esse eandem: sed etiam in singulis membris, & organis corporis eandem identitatem fore seruandam.

SECTIO II.

Virum omnes homines iusti resurrecturi sint.

In præcedenti Sectione solum ostendimus, futuram esse hominum resurrectionem generalem. Ex quo illud absque vlla controuersia efficitur, omnes homines sanctos, & iustos, qui ante resurrectionis diem mortui fuerint, esse suscitandos. Nam hoc aperte probant scripturarum testimonia, & nullum est, quod in contrarium obijci possit, neque vlla difficultas, dubitandive ratio. Dummodo excludamus singularia priuilegia eorum, qui ante vniuersalem resurrectionem excitati fuerunt, ut de B. Virgine certum est, & de ijs, qui cum Christo resurrexerunt, supra diximus, & de Elia, & Enoch infra dicemus. Solum ergo superest, ut dicamus de ijs iustis hominibus, qui viuunt inueniuntur in die iudicij, & prope horam resurrectionis. Nam licet certum sit horum corpora esse transformanda in qualitatem, & perfectionem gloriosorum corporum resurgentium: dubium tamen est, an verè, ac propriè resurgant. Ratio dubitandi est, quia non resurgit, nisi quod cecidit, isti autem non ceciderunt, cum non fuerint mortui. In contrarium est, quia locutiones scripturæ generales sunt, & nulla est sufficiens ratio, vel autoritas ad huiusmodi exceptionem faciendam.

In hac re duæ sunt celebres sententiæ. Prior negat illos homines iustos, qui tum temporis vixerint esse, aut morituros, aut resuscitandos: sed solum immutandos, seu transformandos. Cuius primum fundamentum sumitur ex Paulo primæ Corinth. 1. Cor. 15. decimo quinto, præsertim iuxta additionem Græcam, quæ sic habet. *Eccæ mysterium vobis dico, Non omnes quidem dormientes: omnes tamen immutabimur.* Quotum verborum sensus est, non omnes iustos esse resurrecturos, quia non omnes mortem obibunt: omnes tamen fore ad statum gloriæ transferendos. Cum qua sententia consonant sequentia verba. *Mortui resurgent incorrupti, & nos in mutabimur.* Illa enim particula, & nos, homines tunc viuentes significat, quos ita appellat, quia loquutus est veluti ipsorum iustorum voce, qui tunc viuentes in carne inueniuntur. Quam sententiam, & expositionem egregiè confirmat aliud testimonium Pauli, primæ ad Thessalonicenses quarto, dicentis, *Hoc e. 1. Thess. 4. nim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui viuimus, qui residi sumus, in adventu Domini non præuenimus eos, qui dormierunt.* In his enim verbis etiam loquitur Paulus in persona eorum, qui tempore iudicij viuunt inueniuntur. Non enim loqui potest in sua propria persona, cum ipse vsque ad secundum Christi aduentum non esset victurus. De ijs ergo hominibus, qui tunc viuent, ait non esse præueniendos eos, qui dormierunt. Vbi supponit, eos non esse dormituros, & quia hinc sequi videbatur, hos prius fore glorificandos, quam alios, eo quod resurrectione non indigerent, sicut illi, admonet Paulus non ita esse futurum. *Quoniam (inquit) ipse Dominus in insu & in voce Archangelij, & in tuba Dei descendet de celo, & mortui qui in Christo sunt resurgent primi: deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, & irapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, scilicet per gloriosam immutationem, absque morte, & resurrectione.* Videtur ergo hæc sententia esse expressa Pauli: & ita censent exponendo hæc loca Chrysost. Chrysost. homilia quadragesima secunda, in primā ad

1. Cor. 15.

1. Thess. 4.
Theod. Her.

Theodor.
Theophyl.
Oecumen.
Orig.
Hieron.
Apollinar.
August.

Gennad.
Tertul.

Ambros.
Symbol.

Act. 10.
Rom. 14.

Iusti homi-
nes, sicut mo-
rientur, ita
& resurgent
universi
D. Thom.
Gennad.

Rom. 5:

1. Cor. 15.

Corinth. & homil. 7. in 1. ad Thessalonicenl. Theodoretus, Theophyl. & Oecumen. in Paul. & Origenes libr. 5. cont. Celsum non longe ab initio. & Hieronym. epistol. 15. ad Minerium refert in hanc sententiam Theodorum Heracleotem, & Apollinariū, quam ipse non iudicat improbabilem, & super Iliam capit. 51. illam lectionem Pauli sequitur, *Non omnes dormiemus*, in epistola verò 148. quest. 3. interpretans locum Pauli 1. ad Thessal. 4. absolute docet hanc sententiam, Augustin etiam questio. 3. ad Dulcitium, licet locum 1. ad Corinth. aliter legat, quam nos diximus, & ideo dubius de tota sententia esse videatur: tamen propter aliud testimonium ad Thessalon. valde est propensus in hanc sententiam, & planè fatetur, se ignorare in quo alio sensu possit ille locus exponi. Et Gennad. de Ecclesiasticis dogmatibus, capit. 7. & 8. hanc sententiam ut probabilem relinquit. Præterea Tertullian. lib. de resurrect. carnis capit. 41. & 42. licet locum 1. ad Corinth. 15. aliter legat, hanc nihilominus sententiam aperte docet, & ad illam accommodat vulgatam lectionem, quæ sic habet: *Omnes quidem resurgemus*, dicens illam immutationem, quæ fiet in iustis tunc viventibus, pro resurrectione computari. Nam, cum ab statu mortali ad immortalem transferendi sint, quodammodo *resurgere* dicuntur. Quod etiam notavit Gennad. supra, & indicavit Chrysostomus. Aliiter vero Ambrosius 1. ad Corinth. 15. exponit hunc locum iuxta hanc sententiam retenta vulgata lectione, scilicet, *Omnes resurgemus qui aduentu Christi mortui inueniemur, sed non omnes immutabuntur, qui in corpore sint reperti, quia soli sancti beatitudinis gloriam consequentur*. Et primò confirmari potest hæc sententia ex eo, quod in Symbolo dicitur Christum venturum esse ad iudicandos vivos, & mortuos, iuxta illud Actuum 10. *Ipse est qui constitutus est à Deo iudex vivorum, & mortuorum*: & illud ad Romanos 14. *Christus in hoc mortuus est, & resurrexit, ut vivorum, ac mortuorum dominetur*. Sed non potest hoc rectius explicari, quam si dicamus, iudicaturum Christum, & eos, quos cum venerit viventes reperit, & eos qui mortui iam fuerant. Secundo confirmari potest, quia nulla potest assignari causa naturalis subita mortis tot hominum: nec verò credendum est, iussu Dei omnes esse violenter interficiendos. Nam quod solet dicit, comburendos fore igne conflagrationis, per se est creditu difficile. Cur enim Deus tot iustos viuos comburet? & præterea aliqui existimant, conflagrationem ignis futuram post hominum resurrectionem & iudicium per actum, de quo postea diximus.

Secunda sententia est, omnes homines iustos veni-
re, ac propriè esse resurrecturos, & consequenter
prius esse morituros. Nam propria resurrectio est à
morte, tanquam à termino à quo, ut supra diximus.
Quam sententiam docuit D. Thom. prima secundæ
quest. 51. art. 3. ad 1. & eam defendunt omnes Scho-
lastici in 4. d. 43. & recentiores scriptores Catholici,
quam (ut Gennad. citato loco testatur,) maxima Pa-
trium turba tradente susceperunt, eosque statim indicabi-
mus exponendo scripturæ testimonia. Primum
ergo fundamentum huius sententiæ est. Quia scri-
ptura sæpe repetit, omnes homines esse morituros,
& insignis locus est ille ad Roman. 5. *Sicut per unum
hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatum
mors: & ita in omnes homines mors pertransiit*. Vbi tam
generaliter dicitur mors, sicut peccatum ad omnes
transire, ergo sicut à contractione peccati nullus ex-
cipitur (omisso speciali B. Virginis privilegio) ita nec
à morte: Ergo tantam hominum multitudinem
excipere, aperte videtur contra hanc generalem le-
gem. Secundo videntur verba Pauli 1. Corinth. 15. pro-
ut in vulgata Latina leguntur, *Omnes quidem resur-
gemus: sed non omnes immutabimur*, quorum planus sen-
sus est, omnes quidem homines tam bonos, quam

malos esse resurrecturos: non tamen omnes fore ad
statum gloriæ transiendos. Et hoc idem est, quod
postea dicit, *Mortui resurgent incorrupti*, quod com-
mune est bonis, & malis, & nos, id est, iusti immuta-
bimur. Neque satisfacit responsio illa, quod viuentes
in corpore mortali dicantur *resurgere*, eo quod trar-
ferantur ad statum gloriæ. Primo quia hoc est con-
tra proprietatem verbi *resurgendi*, ut enim ait Atha-
nas. lib. de Incarn. Verbi Dei, ante medium. *Mortem re-
surrectionem antevertere oportet, siquidem resurrectio ob-
oriri non potest, nisi mors præcedat*: Et idem repetit ser-
mone 3. contra Arianos. Secundo, quia ibi Paul. satis
distinguit resurrectionem ab immutatione: hæc ergo
est immutatio, & non resurrectio iuxta phrasim
Pauli. Tercio quia (ut Augusti. argumentatur) Pau-
lus in eodem capit. dixerat, *Tu quod feminas, non vivifi-
catur, nisi prius moriatur*. Dixerat etiam eos, qui re-
surgunt in Christo, per ipsum vivificari. Quia sicut
in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivi-
ficabuntur: Ergo ex Pauli sententia non resurgunt,
nisi qui prius mortui sunt. Et hinc etiam facile ex-
cluditur alia equalis, quam insinuat Oecumenius,
ut per distributionem accommodam intelligatur, *Omnes resur-
gemus*, id est, qui mortui fuerimus. Nam
licet verum sit, eos tantum resurrecturos, qui mortui
fuerint: tamen Paulus utrumque de omnibus ho-
minibus absolute affirmat, morituros esse, ac resur-
recturos. Neque etiam contra vim huius loci obstat
Græca lectio, quæ contraria videbatur. Primo qui-
dem, quia vulgata Latina (quæ Ecclesiæ autoritate
recepta est) præferenda est lectioni Græcæ. Secun-
do, quia multi etiam Græci codices non habent ne-
gationem in priori parte, sed in posteriori hoc mo-
do, *Omnes quidem dormiemus: sed non omnes immuta-
bimur*. Ita legisse Didymum Alexand. & Achatium
Cæsariensem, atque ita in pluribus codicibus repe-
riri, refert Hieronym. in prædicta epistola, dicens,
ex eorum verbis, huius sententiæ magis acquiescere
Ecclesiæ, *Ut omnes communis morte moriamur: & non
omnes immutemur in gloriam*: & infra ita concludit,
*Hoc autem sciendum, quod magis convenit veritati ita
legere, Omnes quidem dormiemus*. Et hoc modo legunt
ex antiquis Patribus Latinis Augustin. 20. de Ciui-
tat. capit. 20. ubi licet utramque lectionem asserat,
hanc præferat: idem quest. 3. ad Dulcitium, & Epist.
146. ad Consentium, Et fortasse varietas huius le-
ctionis orta est ex ypnus tantum elementi mutatio-
ne. Nam priores Græci codices habebant hoc mo-
do, (ut in Complutensi exemplari refertur) *πάντες
μὲν οὖν κοιμῶντες οὕτως, quod ad literā vertitur, Omnes
quidem certe dormiemus*. Nam illa particula *οὕτως*, igitur,
vel certe significat. Si autem ablata vltima littera di-
cas, *οὕτως* significabit, non. Fieri ergo potuit, ut scripto-
rum incuria illa littera expungeretur. Quamquam
autem hæc lectio affirmatiua, *Omnes dormiemus*, di-
uersa videatur à vulgata lectione, *Omnes resurgemus*,
tamen (ut rectè notavit D. Thomas) sensus est idem,
tum propter verbum *dormiemus*, quo significatur
mors, propter futuram resurrectionem, Ioann. 11.
Lazarus amicus noster dormit. Tum quia ex eo, quod
omnes sint morituri, sequitur omnes esse resurre-
cturos, & quia hæc erat Pauli intentio (ut ex con-
textu constat) idè, ut illam magis explicaret vulga-
tus interpret. vertit, *Omnes resurgemus*. Et ita intel-
lexerunt Latini Patres, qui hanc sententiam sequun-
tur, August. supra, & de fide, & symbolo c. 6. Fulgen-
sius ad Petrum cap. 3. & 29. Ambros. in 1. epist. ad
Corinth. & ad Thessal. Ruffin. in explicatione sym-
boli. Iulianus Archiep. Tolet. libro 3. Prognosticon.
capit. 48. & Claudianus libro primo de statu animæ,
& omnes recentiores, Tertio, quia etiam si Græcam
lectionem negantem retineamus potest ita exponi,
ut non sit vulgata lectioni Latine contraria, ergo ita
omnino faciendum est. Antecedens declaratur,
primum ex Oecumenio ibi dicente, verbum illud,

Athanas.

August.

Oecumen.

Did. Alex.

Ach. Caf.

Hieronym.

August.

D. Thom.

Ioann. 11.

August.

Fulgen.

Ambros.

Ruffin.

Iulian.

Claudian.

Non

Non dormiemus, intelligi posse, de diuturna dormitione, ita ut opus sit sepulchro, ac solutione ad corruptionem. Nam quia mors, & resurrectio eorum, qui vsque ad diem iudicii vitam protraxerint, veluti in momento, & quasi subito motu fiet, ideo horum mors quasi nulla existimatur. Itaque sensus erit, Non omnes dormiemus, id est, non omnes diuturno mortis sopore tenebimur: sed aliqui tam subito euigilabunt, ut vix dormiisse videantur. Vel aliter, quia Græci textus non habent, non omnes dormiemus, sed, omnes quidem non dormiemus, quamuis iuxta phrasim Græcam fortasse æquipollent: possumus tamen Latine vniuersaliter interpretari, hoc sensu. Omnes non dormiemus, id est, omnes euigilabimus, seu non perpetuo somno corripiemur, quod est, ac si diceret: Omnes resurgemus. Vel denique (ut alij exponunt) ut illud, non, positum sit pro, non tantum, & sit sensus, omnes non tantum dormiemus, sed etiam immutabimur à morte ad vitam. Similis enim modus loquendi non semel in scriptura reperitur, ut Marc. 9. Quicumque, me susceperit, non me suscepit, sed eum, qui misit me, id est, non tantum me, & 2. ad Corinth. 7. (ut rectè ibi notat D. Thom.) Scripsi vobis non propter eum, qui fecit iniuriam, neque propter eum, qui passus est, id est, non propter eos tantum, sed ad manifestandam solitudinem nostram.

Marc. 9.

2. Cor. 7.
D. Thom.Mors omni-
bus genera-
li.
Genes. 3.
Heb. 9.

Psal. 88.

Responsio.
ad argumen-
tum opposi-
tum.
August.Anselm.
Beda.Testimonij
Pauli ad
1. Thess. 4.
Expositio.

Igitur, cum vulgata lectio veritatem huius sententiae maxime requirat, & Græcæ omnes possint ita exponi, ut illi non contradicant, omnino prædictæ sententiæ acquiescendum est. Quæ non potest alia ratione probari, nisi quæ ex dictis testimonijs sumitur, scilicet, quia mors est generalis pœna omnibus hominibus imposita propter transgressionem primi parædis, ut Paulus docuit citatis locis, ex illo Genes. 3. Terra es, & in terram ibis. Propter quod dixit idem ad Hebr. 9. Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium. (Quæ verba videntur egregie confirmare hanc sententiam. Satis enim significat omnes homines, priusquam iudicentur, esse morituros) sed nulla est ratio, ob quam omnes illi homines hac pœna liberentur, cum nulla sit specialis causa huius privilegij, neque vllum illius sufficiens fundamentum. Vnde Dauid Psal. 88. tanquam omnino admirandam, & inusitatam dicit, Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem? eruet animam suam de manu inferi? Cui rationi, ut completa sit addi potest, in fine mundi, seu tempore iudicii vniuersalis futuras esse causas, quæ sufficiant mortem inferre omnibus mortalibus, qui tunc vixerint, ut in solutionibus argumentorum explicandum est.

Ad fundamenta ergo prioris sententiæ. De primo testimonio Pauli iam satis dictum est. Ad aliud vero ex 1. ad Thessalon. cap. 4. August. dicto loco de Ciuitate dicit Paulum solum affirmare homines, qui inueniuntur viui tempore resurrectionis generalis, esse rapiendos in aera: non negare tamen esse morituros. Vnde fieri poterit (inquit) ut in ipso raptu moriantur, & paulo post resurgant. Et in eandem expositionem inclinant Anselmus, Beda, & alij ibi. Est tamen difficilis creditu: primum quia per se apparet incredibile illud genus mortis, & illud miraculum rapiendi in aera corpora adhuc mortalia, & (quod maius est) sustinendi in aere corpora iam mortua, donec resurgant. Nam licet hæc non sint Deo impossibilia: nec admodum difficilia: videntur tamen ad opus resurrectionis valde extranea, & inutilia, & sine fundamento conficta. Deinde (quod caput est) Paulus aperte loquitur de raptu corporum in aera, per gloriosam immutationem, ratione cuius quasi conaturalis, & intrinsecum erit illis corporibus posse per aera subleuari. Et ita intelligunt Paulum ceteri omnes interpretes. Et vltius probatur, nam Paulus inquit, Simul rapiemur cum illis, ergo quando isti rapiuntur, simul etiam rapiuntur alij, quos dixerat

A fore à morte excitandos, & ideo ante hunc raptum, supponitur facta illorum resurrectio, ergo non potest dici in hoc raptu aliquos esse morituros, alias post quorundam resurrectionem alij morerentur, & postea resurgerent, quod omnino improbabile est. Loquitur ergo Paul. de raptu glorioso. Quod satis etiam confirmant illa verba postrema, Et sic semper cum Domino erimus. Vbi non dicit, futuros nos esse in aere cum Domino: sed futuros sit, id est, in eo statu, ac perfectione, in qua rapti fuimus: non ergo intercedet mors, nec substantialis mutatio in eo raptu. Aliter ergo responderetur cum Oecumeno. (quem videtur Diuus Thomas imitari) eos, qui tunc viui reperientur, paulo ante generalem resurrectionem esse morituros: sed, quia modicum erit tempus inter mortem, & resurrectionem, ideo Paulus de illis itaquam de viuētibz loquitur distinctoque modo, quam de alijs iam dudum mortuis. Ratio autem, ob quam specialiter docuit hos non esse præuenturos alios, qui iam dormierant, non est, quia ij non sunt morituri: sed [ut inquit Oecumenius] quia cum alij essent multo antea mortui, eorumque cineres essent per orbem dispersi, ij vero paulo antea essent viui, & corpora fortasse mauerent integra, videri poterat, facilius hos, quam illos esse suscitandos: ac propterea ait, non ita futurum: sed tam facile esse Deo iam diu mortuos, quam eos, qui tunc obierant, in monumento, & in istu oculi excitare.

Oecumen.
D. Thom.

Ad primam confirmationem, quomodo Christus dicatur iudicaturus viuos, & mortuos, quidam exponunt, id est, bonos, & malos. Quam expositionem amplectitur Augustin. de fide, & symbol. cap. 8. & in Enchirid. capit. 51. & Chrysostom. hom. 1. de symbol. Sed non placet, quia non est sermo de vita gratiæ, & morte illi opposita: sed de vita, & morte naturalis: qua etiam damnati viuent, cum iudicabuntur, ut tuorum quoque infra dicemus. Alij exponunt, iudicaturus viuos, & mortuos, id est, animas, & corpora. Nam licet, quando fiet iudicium, iam corpora tunc viuent: tamen nunc, quando fidem profiteamur, animæ viuunt, corpora vero mortua sunt, iuxta illud Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus: animam autem non possunt occidere. Vtrique vero iudicabuntur. Ita Rufinus in expositione symboli. Tertio, licet viuorum nomine intelligamus eos, qui vsque ad diem iudicii vitam producent (ut etiam Aug. & Chrysost. supra exponunt) non est necesse dicere eos nunquam esse morituros: sed appellari viuos [ut diximus] propter breuitatem mortis. Quarto vero & [ut opinor] simplicius, & facilius dicitur, hæc verba symboli respicere illud tempus, in quo fidem profiteamur, viuos ergo eos appellamus, qui nunc viuimus: mortuos vero, qui nos præcesserunt.

August.
Chrysostom.
Christus vi-
uorum iu-
dex, & mor-
tuum quoque
modo dicitur.Matth. 10.
Rufin.

Ad secundam confirmationem responderetur plures futuras esse causas humanæ mortis prope diem iudicii. Nam in primis Ioannes in Apocalyp. ed illo tempore loquens ait, c. 6. Datam esse potestatem mortis super quatuor potestates terræ, interficere fame, & gladio, & morte, & bestiis terræ: & cap. 8. & 9. dicit, Septem Angelis datas esse septem tubas, quarum sonitu, & clangore interfecerunt infinitam hominum multitudinem. Nam de solo sexto Angelo dicitur interfecisse sextam partem hominum. Denique multi morientur fame, alij peste, alij nimio timore, alij denique ex aeris inclementia, & magna cælorum, ac elementorum perturbatione, quæ non solum homines, sed etiam cætera animalia conficient. In quo illud etiam obseruandum videtur, non omnes homines iustos fore tunc simul obituros: sed iuxta diuinæ providentiæ dispositionem, alios tardius, alios citius, prout vniuersis ad animæ suæ purgationem diuturniori tempore indigebit.

Subita prope
diem iudicii
hominum
mors.Dubium.
Sym. Atha.

Sed quæret tandem aliquis, quam sit certa hæc sententia, quam defendimus. Aliqui enim putant esse de fide

Responsio.

August.
Pamm.
Magist.
D. Thom.
Genes. 2.
Cathar.
Sextus.
August.

fide propter testimonium Pauli, & generales locutiones scripturarum, & quia in symbolis fidei, præsertim Athanasij dicitur, ad Christi aduentum omnes homines resurrekturos. Sed certum est non esse de fide, ut ex Augustin. notauit Pammelius super Tertul. supra, in quo etiam conueniunt omnes Scholastici cum Magistro. & D. Thom. Quia nulla est in hoc Ecclesiæ definitio, & loca scripturæ varijs modis exponuntur à Patribus (ut vidimus) qui à generali regula aliquos excipiunt ab actuali morte, quamuis ex peccato essent mortis obnoxij, ad mortemque perpetuo tenderent, quod est continuum quoddam mori, ut dicunt Patres in illud Genes. 2. In quacunque die comederis ex eo, morte, morieris. Alij dicunt quamuis nostra sententia non sit de fide, esse tamen ita certā, ut contraria sit temeraria. Ita Catharinus 1. Corinth. 15. & idem sentit Sotus d. 43. qu. 2. artic. 4. Sed non video, quo fundamento id asserant, cum tot, ac tanti Patres in illud Genes. 2. aded per mortem sunt testimonio Pauli. 1. ad Thessalon. 4. ut Augustin. aliquando dixerit, se non inuenire, quomodo possit aliter intelligi. Neque post tempora illorum Patrum noua aliqua ratio, nouumque testimonium inuentum est, quo hæc veritas magis illustretur, neque Ecclesiæ autoritas magis in alterutram partem inclinauit. Quomodo ergo, nisi temerē, potest temerarium dici, quod tanti Patres docuerunt, quodque in scriptura habet tam apparens fundamentum? Modestius ergo mea sententia loquuntur, qui ab omni censura abstinentes sese posteriori sententiam probabiliorē, ac simpliciter veram arbitrantur esse. Sic enim loquuntur D. Thom. & antiquiores Theologi, & ex recentioribus Canus 2. de locis capit. 14. & Sixtus lib. 6. bibl. annot. 265.

D. Thom.
Canus.
Six. Sen.

SECTIO III.

Verum etiam homines damnati resurrekturi sint.

Psal. 1.
Dan. 12.

2. Mach. 7.

Rom. 6.

1. Cor. 15.

Ratio dubitandi sumi potest ex nonnullis sacra scripturæ locis. Primus ac vulgatissimus est ille Psalm. 1. Non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum. Secundus est Dan. 12. Multi de iis, qui dormiunt in terra puluere, euigilabunt. Vbi videtur dictum esse multi, & non omnes propter iustos, & peccatores. Tercius est secundum Machab. 6. Potius est ab hominibus morti datus, spem exspectare à Deo, iterum ab ipso resuscitandos, tibi enim resurrectio ad vitam non erit, scilicet peccatori, & iniquo. Quarto addi potest ratio, quia resurrectio est magnum quoddam bonum, ergo nulla ratio est, ob quam prauis hominibus, & ad æternam mortem damnatis conferatur. Et confirmatur, nam propter hanc causam specialiter promittitur resurrectio membris Christi participantibus vitam eius ad Roman. 6. Si complantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. & 1. Cor. 15. Eos, qui dormierunt, per Iesum adducet eum eo.

Duos distinguere possumus damnatorum ordines, vnum adultorum, qui propter propria peccata actualia damnati sunt: alium infantium, qui propter solum originale à regno Christi excluduntur. Quæ distinctio quamuis seruata proportionē locum habeat in iustis. Alij enim sunt adulti, qui per propria merita salutem consequuntur: alij infantes, quibus solum Christi meritum, & gratia per sacramentum applicantur: tamen quia constat, omnes iustos similem gloriam, & beatitudinem esse habituros, ideo (quod ad rem præsentem de resurrectione spectat) non fuit necessaria illa distinctio. In damnatis vero

videtur esse aliqua specialis ratio. Quia pueri habent genus damnationis, ac statim valde diuersum à cæteris damnatis.

Dico ergo primo, omnes damnatos ad gehennam propter propria peccata, esse in generali resurrectione excitandos. Est de fide. Expresse enim habetur in multis scripturæ locis, Ioann. 5. Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. Quæ verba duplicem nobis indicant resurrectionem, cuius cognitio ad intelligenda varia scripturæ loca est necessaria. Alij dicitur resurrectio vitæ, seu ad vitam, quod non est intelligendum de vita naturali, seu corporea: nam hoc modo commune est omni resurrectioni esse reparationem vitæ. Vnde ex eisdem verbis colligitur, hoc futurum esse commune omnibus bonis, & malis, Omnes enim in monumentis erunt, & omnes audient vocem filij Dei, vnius autem corporis illam percipiendo, & procedent, seu egredientur de monumentis, seu locis in quibus reperiuntur, ita ut pedibus gradiantur, sicut notauit Hieronym. epistol. 61. ad Pammachium contra errores Ioannis Ierosolymitani. Omnes ergo viuent vita corporea, Igitur cum dicuntur aliqui resurgere ad vitam, seu resurrectionem vitæ, intelligendum est de vitæ æternæ, quæ erit in æterna beatitudine, in qua nihil est mortis, & hæc dici etiam solet in scriptura resurrectio iustorum. Atque de hac optimè intelliguntur verba adducta ex 2. Machab. Tibi enim resurrectio ad vitam non erit. Nam resurrectio damnatorum potius dici potest resurrectio ad mortem. Quia (ut acutè dixit Augustin. libr. 6. de Ciuitat. cap. 12.) Vita gehennæ potius mors est dicenda, quam vita, nulla quippe maior, & peior est mors, quam ubi non moritur mors. Alia vero dicitur resurrectio iudicii, id est, condemnationis. Dixerat enim paulo antea Christus (ut circa hæc verba notauit Chrysostom. hom. 38. in Ioan.) Qui credit in me, scilicet, fide diuinā, non venit in iudicium: non quia iudicandus non sit: sed quia non est iudicandus, & damnandus propter peccata, quæ commisit, cum per vitam fidem in Christum sineremissa. Eodem ergo sensu dicuntur mali resurgere resurrectione iudicii, scilicet ut in iudicio condemnentur iuxta ea, quæ in corpore gesserunt, ut ait Paul. 2. ad Corinth. 5. Qui locus apertissime confirmat veritatem propositam, & rationem illius continet, quia oportet omnes manifestari ante tribunal Christi, ut referat vniuersaque in corpore, sicut gessit, siue bonum siue malum. Et hoc ipsum est, quod dixit Athanasius in Symbolo. Ad cuius aduentum omnes resurgere habent cum corporibus suis, & reddiduri sunt de factis propriam rationem, & qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala in ignem æternum. Idem expresse definitur in Concilio Lateranensi, ut habetur in capit. Firmiter de summa Trinitate. Et quoniam res est perspicua, non oportet adducere plura in eius probationem, maximè cum in hac re non habeamus cum hæreticis specialem controuersiam.

Dico secundò, etiam infantes, qui in peccato originali discesserunt, fore resuscitandos. Hæc conclusio non videtur in scriptura tam expressa, sicut præcedens. Quia testimonia adducta videntur loqui de adultis, qui de proprijs actibus sunt iudicandi, & bona, vel mala agere potuerunt. Propter quod Iustinus Martyr quæstione. 13. ad Gentes hanc attingens quæstionem, solum dicit, decens esse credere infantium resurrectionem. Et (quod maximè mirandum est) etiam de iustis loquitur. Nam exemplum ponit in innocentibus. Et Augustinus vigesimo secundo de Ciuitate, capite decimo tertio agens de infantibus, qui in maternis uteris moriuntur, neque affirmare, neque negare audeat, an sint resurrekturi: quamuis in affirmantem partem magis propendat: de infantibus vero iam natis supponit potius, quam

Damnati ad gehennam resurgere in die iudicii emnes Ioan. 5.

Resurrectio vitæ quæ

Hieronym.

2. Mach. 7.

Resurrectio iudicii quæ, Sym. Atha. Con. Lat.

Infantes in originali discedentes resurgere in die iudicii emnes Iust. Mart.

August.

quam decedit, esse resurrecturos. Vnde in Enchir. capit. 84. *Resurrecturam* [inquit] *carnem omnium, quicumque nati sunt hominum, atque nascentur, & mortui sunt, atque morientur, nullo modo dubitare debet Christianus.* Statim vero capit. 85. dubius est de abortiuis foetibus. Nihilominus existimo conclusionem positam esse certam. Quæ primo probatur generalibus locutionibus scripturæ, & symboli fidei, quibus docemur, omnes homines resurrecturos. Quia neque ii infantes homines non sunt, neque villo fundamento excipi possunt. Secundo, est optimum testimonium Pauli, ad Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur,* vita non solum animæ, sed etiam corporis, de qua ibi est sermo: sed huiusmodi infantes mortui sunt in Adam, ergo suscitabuntur in Christo. Quæ ratio probat etiam de ijs qui moriuntur in matris uteris, & de quibus abortiuis foetibus, qui ad rationalem animationem perueniunt. Nec video, quæ possit esse de illis specialis ratio dubitandi, cum habeant propriam animam rationalem distinctam ab anima matris: & consequenter, etiam ipsi in Adam moriantur: igitur per Christum etiam uiuificabuntur. Neque enim animæ illæ perpetuò futuræ sunt à corporibus separatæ, vt etiam Aug. supra notauit. Tercio quia ad diuinam providentiam spectat hos etiam infantes præmio, vel pœna afficere iuxta eorum captum. Et ideo dicemus infra, illos fore iudicandos, cum tamen Paulus dicat, omnes iudicandos assuturos ante tribunal Christi, cum corporib⁹ suis. Quapropter licet ij in ætate infantili moriantur: resurgunt tamen in perfectis corporibus, in quibus vt ratione possint, vt rectè Aug. docuit locis supra citatis.

Ad primum ergo testimonium ex Psalm. 1. variæ sunt expositiones. Prima, vt intelligatur de resurrectione ad vitam, ad quam impij (vt diximus) non resurgent. Nam hæc resurrectio solet in scriptura, quasi per antonomasiam simpliciter *resurrectio* appellari. Secunda, quod non resurgent in iudicium, id est, vt eorum causa examinetur, & ipsi conuincantur, quia eorum impietas eos satis iudicat, & condemnat Ita Basil. & Theodor. Quæ explicatio commodè explicatur, si per impios intelligamus infideles, de quibus ait Christus Ioan. 3. *Qui non credit iam iudicatus est: & hoc eodem sensu dicuntur non resurgere, vt iudicentur: per peccatores autem intelliguntur credentes peccatores, de quibus non dicitur, quod non resurgent in iudicium, sed quod non resurgent, vt sint in concilio, seu congregatione iustorum.* Sic Hilari. & Euthy. Nec multum discrepant Ambr. Hieronym. August. & ferè alij Latini. Et bene Iulianus Toletanus libro. 3. Pronost. capit. 33. ubi distinguit duos ordines electorum iudicantium, & indicandorum, & alios duos reproborum, scilicet eorum, qui iudicantur, & qui iam iudicati sunt: & hos postremos dicit esse illos impios, quia non resurgunt in iudicium.

Tertia, quod non resurgent in iudicio, vt iudicent: bene autem, vt iudicentur. Omnes enim iusti aliquo modo resurgent iudicaturi, iuxta illud Matthæi 12. *Regina Sabba surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam, &c.* Ita D. Thom. Quarta (que maximè videtur literalis) est hæc, *Non resurgent* id est, caput non erigent, non subsistent, neque pro se respondere poterunt, sicut Ps. 139. de peccatoribus dicitur: *Cadet super eos carbonem, in ignem deiciet eos, in inferis non subsistent.* Idem enim verbum Hebræi vtrique loco respondet. Ita Iansenius, Gagneius, Flaminus, & Genebrar.

Ad secundum, non plenè referuntur verba Danielis. Nam expresse dicitur, *Multi ex ijs, qui dormiunt in terra puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium.* Quod ergo dicit, *Multi*, iam supra diximus sæpe in scriptura sumi pro omnibus, vt ad Ro-

man. 5. *Vnius delicto multis mortui sunt,* & Matthæi. 26. *Qui pro vobis, ac pro multis effundetur.* Ita Theodoret. & alij expositores. Tercium testimonium iam est in superioribus explicatum.

Ad rationem respondetur, resurrectionem gloriosam pertinere ad præmium bonorum: resurrectionem autem damnatorum potius pertinere ad eorum pœnam, & in vniuersum, resurrectionem omnium hominum, vt terminatur ad vitam humanam, & substantialem compositionem corporis, & animæ pertinere ad generalem providentiam Dei, & gubernationem. Nam illa vita est quasi fundamentum præmij, & pœnæ bonorum operum. Vbi autem specialiter promittitur resurrectio bonis, & iustis, per antonomasiam [vt dixi] sermo est de resurrectione ad vitam, seu gloriosam.

SECTIO IV.

Virum Christus effecturus sit resurrectionem nostram per se, vel per Angelos.

Hactenus ostendimus hominum resurrectionem esse futuram, de huius autem resurrectionis natura, & essentia nihil addendum occurrit ijs, quæ in superioribus de resurrectione in communi diximus: de perfectione verò eius, ac de proprietate corporum resurgentium, idem ferè dicendum est, quod de Christo Domino diximus, seruata proportionem, prout declarabimus commodius explicando causas huius resurrectionis. Porro cause intrinsecæ humanæ resurrectionis per se notæ sunt, nimirum rationalis animæ, & humanum corpus, & inter disputandum de natura resurrectionis satis explicata sunt. Causæ verò extrinsecæ plures esse possunt. Prima est finalis, de qua nihil occurrit dicendum, cum constet, Deum esse primum, atque vltimum finem eius: CHRISTVM autem dominum, vt hominem, esse secundarium finem, proxime post Deum. Nam omnis gloria hominum ad eius gloriam ordinatur, vt in priori tomo ex professo dictum est. Quinimo etiam resurrectio damnatorum in illius gloriam cedit, eisque iustitiam, virtutem, atque efficaciam manifestat. Possunt etiam alij fines proximi, & particulares excogitari, quos Deus in hæc resurrectione intendit, vt vniuersæ perfectio, sanctarum animarum remuneratio, ac plenæ beatitudo, & alij similes, qui nullam disputationem postulant.

Alteræ causa est efficiens, & prima quidem, ac principalis est Deus, de qua nihil noui dicendum superest: inquirenda ergo est causa proxima, si qua fortasse concurrat præter Deum. Rursus hæc causa proxima duplex intelligi potest, vna est moralis, qualis est causa meritoria, vel impetrans, & huiusmodi causa potest quidem assignari respectu resurrectionis bonorum. Nam Christus Dominus meruit omnium illorum resurrectionem (vt in priori tomo dictum est) & ipsi etiam iusti qui gloriam non solum animæ, sed etiam corporis meruerunt, consequenter suam resurrectionem meruerunt. Animæ quoque sanctæ, ac beatæ resurrectionem suorum corporum impetrare possunt, quam postulant, vt in Apocal. legimus. At verò resurrectio damnatorum, cum potius ad vindictam, & pœnam, quam ad præmium pertineat, non videtur cadere sub Christi meritis. Nisi dicamus illam resurrectionem, vt cedit in maiorem afflictionem, & pœnam damnatorum non esse ex meritis Christi: sed potius quodammodo esse effectum demeritorum talium hominum: prout verò illa vita de se bona est, ac posset esse fundamentum beatitudinis, supernaturaliumque bonorum, & præterea quatenus actio illa, per quam reparatur, est supernaturalis, in qua CHRISTVS expli-

1. Cor. 15.

August.

Testimonij
Psalm. 1.
Expositio.Basil.
Theod.
Ioan. 3.Hilari.
Euthym.
Ambr.
Hieronym.
August.
Iulian.

Matth. 12.

Psalm. 139.
Iansen.
Gagneius.
Flami.
Genebrar.

explicat vim & efficaciam suam, sub hac ratione esse effectum meritorum eius : sicut expulsio demonis facta virtute Christi & est poena ipsius demonis, & effectus meritorum Christi, diuersa tamen ratione. Et ita sentiunt Cyrill. libro quarto in Ioannem, capite 51. & colligi potest ex illo 1. Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur, & ibidem. Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.* Vt enim antithesis sit perfecta, oportet, quod sicut Adam actu, & merito suo omnium mortem inuexit, ita Christus sua actione, & merito omnium vitam recuperauerit. Quare resurrectio puerorum, quæ nec gloriosa futura est, nec poenalis, maiori ratione dici poterit effectus meritorum Christi. Quia erit magnum beneficium naturæ illi ex se non debitum, eritque remissio cuiusdam poenæ seu reparatio cuiusdam defectus contracti per peccatum originale. Et hæc satis sunt de causa meritoria. Dicendum ergo est in hac Sectione de causa efficiente physica, in sequenti vero de exemplari.

Principio igitur, Christum Dominum, & virtute sua, & Angelorum ministerio aliquid effecturum in resurrectione nostra, omnes sancti, & Theologi doceant, Primum propter verba ipsius Christi Ioannis quinto. *Veni hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, scilicet filij Dei, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vite, &c.* Primæ autem ad Thessalon. 4. dicitur. *Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de celo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.* Circa quæ duo testimonia nonnulla sunt obseruanda. Primum est, eandem esse vocem, de qua Christus, Paulusque loquuntur, vt notatur super Ioann. Cyrill. libro. 12. capite. 145. & Rupertus libr. 5. & Euthymius capite 7. & Diuus Thomas lectione 5. & super Paulum Ambrosius, Anselmus, & D. Thomas, & indicant Chrysostom. Theodor. & Oecumen. Et potest ex collatione vtriusque textus suaderi. Quia ex vtroque loco colligitur, ad præsentiam, & efficaciam illius vocis mortuos esse suscitandos, sicut etiam Paulus declarauit 1. ad Corinth. 15. dicens. *In momento, in idu oculi, in nouissima tuba : canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Non est autem verisimile simul duas voces esse emittendas, cum vna sit sufficiens, & efficax : est ergo vna, & eadem vox, de qua Paulus, & Christus loquuntur.

Vt autem hoc euidentius fiat, obseruandum est secundo, hanc vocem futuram esse sensibilem, Quod aliqui negare ausi sunt dicentes, hanc vocem solum esse mentale imperium Christi : tubam vero ipsum Christum exhibentem huic mundo inferiori suam sensibilem præsentiam, vel certe hanc vocem nihil aliud esse, quam ipsam præsentiam Christi. Ita refert, & non improbat Diuus Thomas in 4. distinct. 43. quæst. 1. articulo. 2. quæst. 2. referens verba Gregorii, *tubam sonare nihil aliud esse, quam mundum, vt iudicem filium demonstrare.* Et potest hoc fieri verisimile, tum quia vox sensibilis non potest in vniuerso mundo audiri, neque virtus eius, & efficacia potest vbique operari. Tum etiam quia mortui non possunt audire vocem sensibilem : dicitur autem Ioan. 5. *Audient vocem eius* : ergo est sermo de voce spirituali, quam animæ percipient. Tum denique quia tuba eo loco metaphoricè dicta est, ergo & vox & sonus.

Nihilominus, quod dixi, certum existimo, scilicet, vocem illam futuram esse per sonum sensibilem, vt aperte docuit idem Diuus Thomas Ioannis 5. lectione 5. dicens. *Vox ista erit sensibile signum filij Dei, ad quam omnes suscitabuntur, & adducit testimonia ex 1. ad Thessalon. 4. & 1. Corinth. 15. & illud Matth. 25. *Media nocte clamor factus est, exite obui mei.* Et eadem est sententia Hieronym. epist. 17. ad Pammach.*

A dicentis, *Audient auribus, & procedent pedibus.* Vbi aperte supponit, illam vocem fore sensibilem. Idem sentit Chrysostom. homil. 38. in Ioann. dicens, *Orbem terrarum Christi voce resurrecturum.* Significat etiam Gregor. libr. 17. Moral. capite. 21. ad hanc vocem accommodans illud Iob. *Quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri ? & illud Sopho. 1. *luxta est d. et Domini, dies tubæ, & clangoris : & illud Psalm. 49. *Deus manifeste veniet, Deus noster, & non silebit.* Sumit etiam argumentum ex virtute Christi, qui tempore passionis vna voce inimicos suos prostrauit. Deinde confirmari hoc potest, quia 1. ad Thessalon. 4. dicitur, *In iussu Dei, & voce Archangeli* : ergo vox non est tantum imperium : sed est aliud quidpiam, quod iussu Dei fiat. Neque erit præsentia CHRISTI, non modo, quia hoc est valde improprium, & metaphoricum : sed etiam, quia hæc vox dicitur esse Archangeli, qui (vt infra dicemus) non est ipse CHRISTVS, sed minister eius. Vnde etiam confirmatur, quia verba scripturæ hoc modo proprius intelliguntur, & sine vlllo incommodo, imò cum maxima proportionem, & congruentia. Tum quia adueniente CHRISTO homine in sua maiestate sensibili, & manifesto aduentu ad congregandum, & iudicandum homines sensibiles, congruum est, vt aliquod signum sensibile præcedat, quasi præsentis præconis, atque homines iudicandos conuocantis. Tum etiam quia cum hæc actio excitandi corpora ex parte eorum materialis sit, conueniens est, vt per aliquod sensibile instrumentum fiat : est autem vox valde accommodatum instrumentum ad explicandam hominibus Christi voluntatem, & imperium. Et fortasse hac ratione, & quasi in huius rei figuram ad suscitandos mortuos sæpe Christus voce vsus est, Ioannis vnde decimo. *Lazare, ueni fortas*, Lucæ septimo. *Adolescens tibi dico, surge*, & Marci quinto. *Puella tibi dico, surge.***

Vnde vltius probabiliter colligit Sotus in 4. distinct. 43. quæst. 1. articulo. 4. hanc vocem futuram esse quasi articulatam, vt sit capax propriæ significationis ex impositione, & rationali modo : & ex Hieronymo in regula monach. capite. 30. refert, vocem illam futuram esse hanc, *Surge mortui, & venite ad iudicium.* Sed ibi verbum nullum de hac re inueni, solum in cap. de timore vltimi iudicii dicit, *Tunc ad vocem tubæ pauebit terra : & infra siue leges, siue dormies, siue scribes, siue vigilabis, hæc tibi semper buccina in auribus sonet.* Chrysostomus verò homilia 8. in 1. ad Thessalon. dicit, illam vocem futuram esse hanc, *Resurgent mortui.* Theophylactus ibidem hanc ponit vocem, *Apparate vos omnes, iudex enim presto est.* Neque coniecturæ in contrarium adducæ quicquam efficiunt. Quia si resurrectio mortuorum in vno loco futura est, facile poterit in eo sensibilis vox audiri : si autem futura est in diuersis locis, in quibus cadauera per vniuersum mundum dispersa sunt, facile fieri potuit Diuina virtute, vt, vel illa vox in vniuerso orbe intonet, vel, vt non sit vna tantum sed multiplex, vel, vt imperium eius, & efficacia quoquoque sum irumpat, etiam si sonus non vbique fiat. Quamquam iuxta Christi testimonium, ita futura est illa vox, vt ab omnibus hominibus vbique terrarum audiri possit. Quomodo autem possint homines ad præsentiam illius vocis suscitari, & illam audire, cum auditus vitam, & resurrectio nem supponat, varijs modis explicari potest. Primo si dicamus audire vocem, non tantum esse illam percipere sensibus corporis, sed etiam illi obedire. Sic enim dicitur Deus præcipere rebus inanimatis, & illæ dicuntur obedire, & audire vocem eius. Sicut Iob. 38. dicitur Deus dixisse aque maris, *Vique huc venies, & non procedis amplius, & hic confinges rumentes fluctus tuos.* Et Lucæ octauo, Matth. octauo, & Marci. 4. venti, & mare dicuntur obedire voci Christi. Sic igitur possunt dici corpora mortua audire hanc vocem

Ioan. 5.

1. Thess. 4.

Cyr. Alex.
Rupert.
Euthym.
D. Thom.
Ambros.
Anselm.
Chrysost.
Theodor.
Oecumen.
1. Cor. 15.D. Thom.
Greg. Pap.

Ioan. 5.

Tuba seu
vox Christi
mortuos se
pulchris ad
resurrectio
nem, & iudi
cium euo
canti qua
lis.D. Thom.
1. Thess. 4.
1. Cor. 15.
Matth. 25.
Hieron.
Chrysost.
Anselm.
Gregor.
Iob. 16.
Sophon.
Psalm. 49.Vox tubæ
mortuos ad
iudicium euo
canti qua
lis & vera.Ioan. 11.
Luc. 7.
Marc. 5.

Sotus.

Hieronym.

Chrysostom.
Theoph.Vox tubæ
mortuos ad
iudicium euo
canti qua
lis & vera
Iob. 38.
Luc. 8.
Matth. 8.
Marc. 4.

voce, quia statim illi obediunt egrediendo ex sepulchris. Secundo (ne videamur ad metaphoras rem totam arcessere) dici potest, illam vocem habituram duas partes. Prior est illa, *surgite mortui*, & per hanc excitabuntur: posterior est illa, *& venite ad iudicium*, & hanc percipient homines iam viuentes, eique è vestigio statim obtemperabunt. Tertio, iam velociter fiet resurrectio, vt fortasse priorem etiam partem huius vocis possint homines percipere, quia sonus vocis non transit subito: sed aliquo tempore durat. Denique cum in instanti resurrectionis adhuc duraturus sit sonus illius vocis, non est dubium, quin in eodem instanti percipi possit à resurgente, & hoc est satis, vt dicantur audire vocem illam, etsi non percipiant aliquem sonum, vel syllabas aliquas prius prolatas.

D. Thom.

De tuba autem, quæ & qualis futura sit incertum est; D. Thomas interdum indicat ipsammet vocem appellari tubam propter similitudinem, vel in sono, & strepitu, vel in vsu, ac munere. Nam in lege veteri vsus tubarum esse solebat, vel ad conuocandos, & excitandos homines ad bellum: vel ad solennitates, vel ad mouendum castra, qui omnes vsus possunt facile applicari ad hanc conuocationem hominum resurgentium. Et hanc sententiam indicat etiam Anselm. ad Thessal. 4. vbi Oecumen. indicat ipsum Angelum vocari *tubam Dei*. Non est etiam improbabile quod indicauit Anselm. in Elucidario, Angelum in assumpto corpore aereo vsurum etiam in instrumento corporeo, in modum tubæ ex eodem aere confectæ, vbi non vnā tantum tubam, sed plures etiam futuras esse dicit, de quo postea dicemus.

Anselm.
Oecumen.

Tertio, vt hæc amplius explicentur, supponendum est, prius esse resurrectionem mortuorum in terra faciendam, quam Christus Dominus è caelo ad terram iudicaturus descendat, ita saltem, vt priusquam ad locum iudicij perueniat, iam ibi sint omnes homines suscitati, & congregati: præter eos, qui iam sunt corpore, & animo gloriosi, qui eum comitabuntur. Hoc non potest quidem ex scriptura aperte probari: tamen per se est verisimile. Quia non licet, vt iudex expectet homines iudicandos: sed magis congruum est, vt ipsi congregentur prius, præstolantes iudicis aduentum. Idque etiam aliquomodo potest colligi ex Paulo dicente. Iustos suscitatos, per aera Christo venienti obuiam processuros. Ergo iam omnes erunt suscitati prius, quam Christus perueniat ad locum iudicij. Significatur etiam in illis verbis. *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obuiam ei.* Et hoc sentiunt aperte Chrysostr. hom. 8. in 1. ad Thessal. & Oecumenius, Theophyl. ac Theodor. 1. ad Thessalon. 4. & indicat Anselm. ibi, & clarius in Elucidario. Idem Chrysostr. homil. de Ascens. Christi tom. 3. Hippolyt. orat. de consummatione mundi. Tunc, ait, sonabis tuba, & excitabit dormientes & omnes in istu oculi resurgent, & astabunt super faciem terræ, expectantes iusti, atque terribilis iudicis aduentum. Vnde quod August. lib. 20. de Ciuit. capit. 30. in fine, prius venturum esse Christum iudicaturum dixit, & deinde futuram mortuorum resurrectionem, & ipse fatetur esse incertum, & solum quadam coniectura fundatum: nobis tamen verisimilius videtur, quod diximus, magisque & rationi, & scripturæ consentaneum, & Augustin. posset exponi, quod Christus prius descendere incipiet, quam mortui resurgant: non tamē quod prius sit ad locum iudicij peruenturus. Hoc enim facile fieri poterit, quamuis ita futurum esse probari non possit, quod nihil ad institutum refert, dummodo id, quod dictum est, verum esse supponatur. Et hinc amplius confirmamus (quod supra diximus) vocem tubæ non fore solum sensibilem præsentiam Christi in hac regione inferiori: sed potius tempore antecessuram tanquam signum iudicis aduentus. Quia resurrectio hominum antecedit prædictam Christi præsentiam:

Fr. Suarez. tom. 2.

A sed vox illa antecedit resurrectionem, partim tempore secundum initium suum: partim natura secundum aliquem terminum suum, ergo à primo ad vltimum, vox antecedit Christi præsentiam.

Ex quo vterius intelligi potest, hanc vocem non esse formidam proximæ, & immediate ipsius Christi ore, & lingua, quod per se est satis credibile. Quia non decet Christum Dominum per se ipsum talem vocem edere. Quia potius ad ministrum, & præconem, quam ad Principem, & iudicem spectat. Vnde vterius concluditur, hanc vocem proferendam esse imperio Christi: ministerio tamē alicuius angeli. Nā licet potuisset Christus existens etiam in caelo illum sonum, seu vocem immediate efficere in hoc aere: non lingua, aut aliis organis corporis sui, sed voluntate sua, ac imperio, tamen suavis ordo, ac dispositio diuinæ prouidentie postulat, vt per causas secundas, ministroque suos præstat, quod per eos modo magis conaturali, & accommodato fieri potest. Hæc autem vox cum per solum motum localem aeris formanda sit, optime fieri potest angelico ministerio, & ita recte intelligitur, quomodo vna, & eadem sit vox, quæ apud Ioannem dicitur *vox filij Dei*, quia eius imperio, & autoritate fiet: & quæ apud Paulum dicitur *vox Archangeli*, cuius ministerio fiet: sicut verba sacramentalia possunt dici & Christi, & ministri. Et verumque complexus est Psal. dicens, *Quoniam ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de caelo.* ac si diceret, descendet præmittens iussu suo vocem Archangeli, & tubam Dei, vt recte exponunt Chrysostr. & alij Græci superius relati. Qui merito dicunt, ibi Archangelum non significare Christum, sed proprium quendam angelum ministrum eius: licet Ambros. 1. Thessalon. 4. contrarium censet sine vlla probatione: cum tamen & proprietatis vocis, & discursus factus satis confirmet priorem sensum. Quis autem futurus sit hic Archangelus incertum est. Quidam enim existimant futurum esse Michaelē, quia existimatur præesse Ecclesiæ & omnibus angelis animarum custodibus. Alij putant, esse Gabrielem, tum quia est primus Archangelorum, qui secundum ordinem infimæ hierarchiæ constituunt. Tum etiam, quia sicut ille fuit nūtius primi aduentus Christi: ita verisimile est, futurum secundi. Sed hoc parum refert.

Chrysostr.

Ambros.
1. Thessal. 4.

Vltimo ex dictis concluditur prima propositio posita; scilicet Christi imperium, & Angelicum ministerium ad nostram resurrectionem esse aliquo modo cooperatura. Nam hominum resurrectio fiet aliquo modo per vocem prædictam, vt patet ex verbis Christi, *Audient vocem filij Dei, & procedent in resurrectionem vitam vel iudicij*: & ex verbis Pauli 1. ad Corinth. 15. *Cantet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.* Sed ostensum est, hanc vocem emittendam iussu & autoritate Christi, Angelico tamen ministerio, ergo vtrumque concurrere in nostra resurrectione. Superest tamen explicandum, quid singuli efficiant, & quomodo. Pro quo est animaduertendum, tria posse interuenire in nostra resurrectione. Primum est, congregatio partium corporis, seu cinerum, vbi non agimus de congregatione omnium corporum hominum in vnum locum, vt ibi fiat resurrectio. Nam hoc incertum est (vt infra dicemus) sed est sermo de congregatione totius materiæ vniuscuiusque corporis ad eum locum, in quo facienda est vniuscuiusque resurrectio. Nam cum in puncto resurrectionis oporteat partes corporis inter se esse vnitas, locoque coniunctas, quæ antea fortasse loco erant disunctissimæ, necesse est, vt breui aliquo tempore ante illud instans eundem in locum congerantur. Quia non oportet miracula non necessaria multiplicare, vt etiam in superioribus diximus. Secundo fiet ad hanc resurrectionem præparatio, dispositio, & organizatio corporis, quæ

Generalis
mortuorum
resurrectio
& Christi
imperio, &
angelico fa-
cienda mi-
nisterio.
Ioan. 5.
1. Cor. 15.

Ccc quatenus

quatenus necessaria est ex parte materiæ ad vnionem animæ, ordine saltem naturæ illam antecedit, Tertium est, resurrectio ipsa, quæ est substantialis vnio animæ & corporis. Et hæc omni resurrectioni communia sunt: in resurrectione autem iustorum, vitra hæc erunt qualitates, & perfectiones gloriæ, quæ vnionem animæ beatæ ad corpus consequuntur.

Congregatio
cinerum ad
resurrectionem
mortuorum,
angelico fa-
cienda mi-
nisterio.
D. Thom.
August.
Gregor.

Dico ergo secundo: congregatio cinerum fiet quidem Christi imperio, ministerio tamen Angelorum, qui propria naturali virtute poterunt hoc ministerium exequi. Ita docet D. Thom. supra, & ceteri Theologi cum Augustin. 3. de Trinit. cap. 4. & Gregor. 4. dialog. cap. 5. & idem sentiunt reliqui Sancti, & Doctores supra citati, exponentes verba Pauli 1. ad Corinth. 15. & 1. ad Thessal. 4. & ratio est illa generalis. Quia Deus administrat inferiora per superiora, & semper per causas secundas operatur, quoad commode fieri potest.

Dubium.

Sed inquires, an tota hæc actio, & congregatio cinerum fiet à solo illo Archangelo, qui vocem emittet, virtute, & efficacia illius vocis, an vero fiet plurimum Angelorum ministerio. Respondetur, verisimile esse plures Angelos huic operi ministraturos.

Responsio.

Matth. 24.

Chrysost.

Dicit enim Christus Matth. 24. *Mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis.* Vnde Chrysostom. hom. 8. in 1. ad Thessalon. dicit ad solutum tubæ Angelos huc, atque illuc discursuros, vt colligant cineres: *Archangelum autem (inquit) puta vnus eum esse, qui præsit, & incumbat aliis in orbem missis, atque hoc illi inuoluet, Patatos facite omnes: adest enim iudex.* Et idem fere dicunt Oecumen. & alij Græci, & Anselm. in Elucidatio. An vero soli Angeli boni, vel etiam mali huic operi ministraturi sint, etiam est incertum. Non est autem incredibile iustorum cineres congregandos esse à Sanctis Angelis eorum cu studio, damnatorum autem à demonibus, qui eos vicerunt. Verisimilius autem est, sicut omnino in resurrectione à Christo fiet, ita hanc materiæ præparationem per proprios ministros, ac seruos esse efficiendam. Quia licet multi resurgentium præuisi sint, tamen omnium resurrectio est bona, & propria Christi actio.

Oecumen.
Anselm.

Rursus vero inquiri potest, quomodo & qua virtute hoc opus sit ab Angelis efficiendum. Anselmus supra significat, operaturos virtute supernaturali, & voce sensibili. Vnde non solum censet plures angelos esse huic rei operam nauaturos: sed etiam omnes pluribus tubis, diuersisque vocibus conclamatos. Sed hoc vitium incertum est, quia scriptura semper de hac tuba in singulari loquitur. Absolute tamen non existimo, hoc ministerium Angelorum esse efficiendum per sonitum tubæ, aut efficaciam vocis (vt Anselmus ibi, & 1. ad Thessal. 4. indicat) sed per naturalem virtutem Angeli. Nam cum hæc congregatio tantum fiat per motum localem, non oportet fingere actionem supernaturalem, qua fiat, sed naturalem motum, qui ab angelo fieri potest non per sonum aliquem, aut vocem sensibilem, sed per efficaciam suæ voluntatis, aut virtutis motiua. Illa ergo vox à solo Archangelo proferetur tanquam à superiori duce inferiorum Angelorum, cuius imperio ad congregandos hominum cineres discurrent. Quocirca, licet Chrysostom. supra dicat multas tunc futuras tubas (quia Pauli 1. ad Cor. 15. vocat hanc *novissimam tubam*, ad cuius sonitum mortui resurgent, in quo significat alias ante illam *ultimam* antecessuras) tamen de hac tuba resurrectionis non dicit Chrysostom. futuram nisi vnâ tantum. Quod magis explicat Oecumen. 1. ad Corinth. 15. ex Apocal. 8. vbi Ioannes videt septem angelos stantes in conspectu Dei, quibus data sunt septem tubæ, quibus singuli successiue cecinerunt, & sex quidem prioribus personantibus, non est facta resurrectio, sed potius magna strages, & interfectio hominum: de septimo autem dicitur in cap. 11. Et

Chrysostom.

1. Cor. 15.

Oecumen.

Apocalyp. 8.

et 11.

Septimus Angelus tuba cecinit, & factæ sunt voces magnæ in celo dicentes. *Factum est regnum huius mundi Domini nostri, & Christi eius, & regnabit in seculum seculorum, amen.* Hanc ergo tubam septimi angeli existimat Oecumen. esse *tubam novissimam*, ad cuius sonitum in momento, in istu oculi mortui sunt excitandi. Et fortasse hoc idem sentit Origenes citatus à Pamphilo, seu (vt alij volunt) ab Eusebio in Apologia pro Origine, dum ait, *Cum volueris Deus, secundum ea, quæ dicta sunt, per sacramentum tubarum in novissima tuba facere, vt mortui resurgant, per illam ipsam substantialem rationem, quæ salua permanet, Dei voluntate iterum resuscitantur.*

Tandem inquiri potest circa hanc conclusionem, quomodo angeli cognoscant cineres: seu materiam vniuscuiusque corporis. Quia non omnia semper actu considerant. Vnde non semper attendunt, in quas res materia singulorum hominum transmutetur. Quare cum interdum nihil in ea maneat, quod eam magis determinet ad hunc hominem, quam ad alium secundum præsentem statum, non videtur esse in potestate angeli, singulorum materias discernere. Et augeretur difficultas, quado eadem materia diuersorum hominum fuit, diuersis corporibus, non enim erit in potestate angeli eam tribuere, cui vult. Item est difficultas, quando materia prior non est sufficiens ad formandum corpus quale excitandum est, an futurum sit in potestate, & arbitrio angeli eam, vnde voluerit supplere. Ad hæc, & similia in primis respondetur, quando angelis mandatum fuerit, vt cineres congregent, vel naturali scientia, vel (si opus sit) diuina reuelatione, simul eis notum fore, quæ materia ad vniuscuiusque formationem congreganda sit, & vbi sit, & sub qua forma. Vnde (quod ad secundam, & tertiam partem difficultatis attinet) ea omnia non sient angeli arbitrio: sed iuxta diuinam voluntatem, & prouidentiam eis reuelatam. Quo ad primam vero partem, non est improbabile, posse angelum scientia naturali, seu memoria retenta ex cognitione rei, quam prius existentem vidit, discernere, quænam fuerit materia, quam prius vidit tali anima informari, etiam si postea non viderit omnes istas mutationes, solum ex vi cognitionis entitatis eius, & modi vnionis, quem habuit ad talem animam, cuius speciem angelus retinet. Cum autem verisimile sit custodes angelos collecturos hos cineres corporum resurgentium, etiam per se est valde credibile, singulos collecturos eorum hominum cineres, quorum curam habuerunt. Vnde fit, vt facile possit vniuscuiusque cognoscere eorum cineres seu materiam.

Dubium.

Responsio.

Cinere seu materia sua, citàdori coram quomodo interfecti angeli.

Dico tertio, dispositio, seu organizatio suscitatorum corporum non fiet ministerio angelorum, quodrum actio in solo motu locali terminatur, sed virtute, & efficacia Christi. Hæc posterior pars recepta est ab omnibus, & explicabitur simul cum sequenti conclusionem. Circa priorem vero censo grauius errare, qui dicunt etiam organizationem corporum faciendam esse opera angelorum: quin potius fingunt quidam, quod virtute angelorum custodum congregabuntur pulueres, sientque ossa, & coniungentur: per virtutem vero Archangelorum prouinciarum connectentur per neruos, qui carne, & cute cooperientur, ac tandem virtute Dei, & Christi introducentur anima. Sed in primis hæc omnia voluntaria sunt, & sine vilo fundamento conficta. Quod satis est, vt à Theologis rejiciatur. Quia angelus non potest vi, & efficacia naturali materiam alterare, aut ad formam substantialem disponere: fingere autem, eleuari vt instrumentum ab huiusmodi actione voluntarium est: alioqui eadem ratione dici posset efficere resurrectionem ipsam, vt instrumentum Dei. Præterea vel angeli efficiunt totam organizationem vsq; ad vltimam dispositionem ad animam.

Organizatio suscitatorum corporum non est angelorum ministerio faciendâ.

animam rationalem, vel eorum actio cessat paulo ante ultimam dispositionem si primum dicatur, sequitur, eos efficere resurrectionem hominis, sicut homo generat hominem, disponendo materiam: secundum vero per se est improbable, & voluntarium. Cur enim illa actio pervenit ad talem terminum, & non ultra progressa est? aut unde constat? cum tota actio à principio sit in modo suo supernaturalis. Et eodem modo rejicienda est illa inter angelos actionis huiusce partitio, utpote fabulosa, & commentitia.

Dico quarto, solum Christum Dominum effecturum nostram resurrectionem, quoad corporis dispositionem, animæ substantialem unionem, & proprietates omnes, ac perfectiones inde consequentes. Hæc est sententia D. Thom. supra, & omnium Theologorum. Et colligitur ex verbis Christi Ioan. 5. *Sicut pater suscitavit mortuos, & vivificavit, sic & filius, quos vult vivificavit.* Quæ verba August. tract. 21. de generali resurrectione intelligit, & in eis non solum esse sermonem de Christo ut Deo: sed etiam ut homine, idque colligit ex antecedentibus verbis. Et *maiora horum demonstravit ei opera.* Nam hoc propriè in humanitatem continet. Idem potest colligi ex verbis sequentibus. *Neg. enim Pater indicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio: & ex illis. Quos vult, vivificavit.* Videtur enim esse sermo de voluntate Filij, quæ ita est propria eius, ut non sit Patris, quæ non est nisi voluntas humana. Ideo enim de illo specialiter dictum est, *Quos vult vivificavit.* Et quamvis optime possint hæc verba intelligi de potestate data Christo homini ad faciendam miracula, & suscitandos aliquos homines, quos vellet, ad suæ doctrinæ confirmationem: tamen hinc etiam recte colligitur, eum habere potestatem ad omnes homines suo tempore suscitandos, præsertim cum paulo inferius vnam potestatem ex altera confirmet, dicens. *Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes, qui in monumento sunt, audient vocem filij Dei, &c.* Et ita hunc locum intelligunt Patres Chrysost. Cyrill. & Augustin. & reliqui expositores. Et huic etiam testimonio Christi consentanea sunt, quæ Paul. docet. 1. ad Cor. 15. & 1. ad Thessal. 4. Ratio vero, seu congruentia non est alia, nisi quia humanitas Christi est instrumentum coniunctum divinitatis ad operandum salutem nostram omnibus modis, quibus convenienter potest: hic autem modus est possibilis, & maxime decens dignitatem, & merita eius. Et confirmatur. Nam eos mortuos, quos Christus in hac vita suscitavit, per propriam efficientiam excitavit: sed ipsemet Christus in prædicto loco Ioan. 5. significat non minus efficaciter, ac miraculose effecturum se universalem hominum resurrectionem: ergo propria & physica causalitate illam efficiet. Vnde Athanas. sermon. 4. contra Arianos aperte dicit, sicut resuscitavit Lazarum per humanitatem, ita in novissimo die resuscitaturum omnes. De maiore propositione dixi multa in superiori tomo Disput. 31. ex quo loco alie rationes & testimonia peti possunt ad hanc veritatem confirmandam. Et obiectiones etiam, quæ hic occurrere possunt, ibi expeditæ sunt.

Duo tamen hic inquiri possunt. Primum est, quæ actione prævia, seu quo instrumento proximo, ac immediato Christus effecturum sit resurrectionem nostram. Primo dicunt aliqui effecturum illam per resurrectionem suam, id est, per actionem illam qua ipse excitatus est à mortuis. Quia D. Thomas hic non solum dicit, Christi humanitatem, sed etiam eius resurrectionem esse causam efficientem resurrectionis nostræ. Quod si obieciat actionem illam præterijisse, & nunc non esse. Respondet, satis esse extitisse, ut possit nunc esse instrumentum. Sed hoc, & implicationem involuit, & sine vlla necessitate, & fundamente fingitur, ut in prædicto loco latius tractavi. Maiori quidem probabilitatis specie dici pos-

Fr. Suarez, tom. 2.

set, actionem illam, qua Christus resurrexit, non præterijisse, sed durare semper. Nam eadem actione, quæ resurrexit conservatur vivus: in qua responsione evitatur sine dubio repugnancia contradictionis. Quia nulla est neque in hoc, quod illa actio semper duret: neque in hoc, quod illa actio existens sit instrumentum ad aliam actionem. Fundatur autem hæc responsio in re incerta. Quia actio, qua Christus seipsum suscitavit, fortasse fuit media anima & corpore (ut supra dixi) non est autem necesse illam miraculosam actionem semper durare: sed verisimilius est, humanitatem illam conservari à solo Deo actione connaturali. Deinde nec necessarium, nec conveniens videtur, actionem sub propria ratione actionis, id est, ut est via seu fieri sui termini, assumi ut instrumentum ad aliam actionem: magis enim instrumentum accommodatum est ipsa res, quæ sit. Et hoc est satis ad omnipotentiam instrumentalem humanitatis Christi. Secundo dicunt alij, Christum effecturum resurrectionem per solam voluntatem suam, iuxta illud, *Quos vult vivificavit.* Quod si obieciat, quod voluntas eius humana distans erit à terra: cum resurrectione fiet, ut supra diximus. Respondetur, æque facile esse ei addere in propinquum & distans, ut instrumentum Verbi. In qua sententia nihil est impossibile, & probabile est, ita futurum. Tertio vero addunt alij etiam vocem illam sensibilem, quæ fiet per Archangelum futurum esse instrumentum Christi ad nostram resurrectionem. Est enim magis congruum, ut per aliquod propinquum instrumentum, ac sensibile fiat. Ita D. Thom. in 4. loco supra citato, ubi probat, illam vocem esse futuram causam resurrectionis nostræ. Oportet enim causam efficientem coniungi effectui. Solet etiam hæc sententia tribui Scoto, verum ille & generaliter negat hæc instrumenta proprie dicta ad actiones supernaturales, & in 4. d. 48. q. 1. ad argumenta, in hac speciali questione contrarium significat. Huic tamen sententiæ favent verba Christi, *Qui in monumento sunt, audient vocem filij Dei, & procedent.* Vbi Franciscus Tolerus inquit, illam vocem futuram esse Divinæ potentie instrumentum. Et eodem modo induci possunt verba Pauli 1. ad Corint. 15. & 1. ad Thessalon. 4. ubi ex voce significat securam resurrectionem. Quod videtur indicare Chrysostom. 8. super 1. ad Thessalon. dicens, *Resurgent mortui, & fiet opus non Angelorum ad hoc quicquam valentium: sed verbi ipsius: tanquam si Rege quopiam imperante, ac iubente egredierentur conclusi, & captivi, & ministri eos educerent, non illi postea propria virtute, sed ex voce illa hoc facerent.* Quibus verbis respondet etiam tacita obiectioni. Nam si vox illa est instrumentum, quo Christus vivitur: ergo Angelus, qui illam proferet, dici poterit efficere resurrectionem, sicut nunc sacerdos proferens verba consecrationis, dicitur efficere transubstantiationem. Respondetur enim, in re nullam esse difficultatem, quia re vera Angelus nihil aliud facit, quam ipsam vocem. Quoad modum vero loquendi non esset inconueniens, concedere illum ut ministrum Christi efficere resurrectionem, imperando iussu eius, & efficiendo, ac formando vocem, quia Christus ut instrumentum usus est. Vnde Euth. suo capite 7. in Ioann. Vir-

tute (inquit) arcana coaptabit, animabit ac excitabit mortuos voce sua, siue iussu, quo tunc per Angelum clamabit. Est ergo hic modus dicendi probabilis.

Et hinc facile expeditur altera dubitatio, scilicet an Christus sit effecturum tantum resurrectionem bonorum, vel etiam malorum. Dicendum est enim omnium resurrectionem esse effecturum. Vtrumque enim ex æquo affirmatur Ioan. 5. *Audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vite, qui autem mala, in resurrectionem iudicii.* Sicut enim Christus est vtrorumque iudex, ita omnes potest efficaciter ad iudicium vocare, & à mortuis excitare. Item resurrectio naturalis vite quæ in omni-

Ccc 2

bus

Responsio.
Instrumentum
Christi ad resurrectionem
mortuorum
faciendam
quoddam.

D. Thom.

Scot.

Ioan. 5.

1. Cor. 15.
1. Thessal. 4.
Chrysost.

Obiectio.

Responsio

Euthym.

2. Dubium.

Responsio.

Ioan. 5.

bus fiet, de se est maximum bonum naturæ, & actio consentanea virtuti Christi: ergo ab ipso in omnibus efficietur.

SECTIO V.

Verum Christus sit causa exemplaris nostræ resurrectionis, quantum ad terminum ad quem.

Tria possunt in resurrectione considerari, scilicet mutatio ipsa, seu actio, & terminus ad quem tendit, & ex quo fit. Et in his omnibus potest intelligi nostra resurrectio futura ad similitudinem, & imitationem resurrectionis Christi, quod est, esse effectum eius in genere causæ exemplaris. Inter quam causam & efficientem hæc est differentia. Nam efficiens requirit realem existentiam, ut possit efficere, quia est, quæ per se influit esse in effectum: causa vero exemplaris, quia non immediate influit in effectum, sed solum repræsentatur agenti, ut ad eius similitudinem operetur, ideo necesse non est, ut in re existat, quando fit effectus: sed solum in mente, & cognitione operantis. Et hoc modo non solum res præterita: sed etiam futura potest esse causa exemplaris. Sic enim Christus etiam ante Incarnationem fuit causa exemplaris sanctitatis, & iustitiæ, & prædestinationis hominum. Ex hoc ergo capite optime potest intelligi, quod resurrectio Christi, etiam prout fuit actio, seu mutatio, quæ iam præterijt, sit exemplar resurrectionis nostræ. Quia vero actiones, & mutationes, rationes suas ex terminis sortiuntur, ideo tota conformitas, quæ inter resurrectionem Christi, & nostram intelligi potest, ex conformitate inter terminos ad quos, & à quibus utriusque mutationis sumenda est. Explicabimus ergo prius hanc conformitatem, seu causalitatem exemplarem in termino ad quem, & deinde in termino à quo.

Dico ergo primo, Christum Dominum esse perfectissimum exemplar resurrectionis iustorum. Hæc conclusio est D. Thom. hic, & omnium Theologorum, propter verba Pauli ad Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis sue. Quod etiam colligi potest ex eo, quod Christus 1. Corint. 15. dicitur primitia dormientium, & subditur, Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur: unusquisque autem in suo ordine, primitia Christus, & deinde ii, qui sunt Christi, scilicet tanquam illi maxime similes, & conformes, & ideo postea subdit, Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis celestis, tales & celestes: sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem celestis. Loquitur enim aperte de imagine gloriæ: est autem imago quæ fit ad representandum prototypum, seu exemplar. Portare ergo imaginem Christi, est habere gloriam ad similitudinem eius. Quam similitudinem explicans Paulus subdit, Hoc autem dico fratres, quia caro, & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit. Ecce mysterium vobis dico, omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur, &c. Ac si diceret, similitudinem illam, seu imitationem in hoc consistere, quod iusti habituri sint corpora gloriosa, quale est corpus Christi, quæ immutatio non est communis omnium sed propria iustorum. Et hoc ipsum docuit Paul. ad Roman. 6. Si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: & cap. 8. eodem sensu dicit, Si spiritus eius, qui suscitavit Iesum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis: & infra Si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatiamur, ut & conglorificemur. Denique ita etiam intelligi potest illud Apocal. 3. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo. Ratio vero est illa generalis: Quia primum in unoquoque genere est exemplar cæterorum, quia licet interdum non sit necessarium ex parte operantis, quia ipsum per se est suf-

ficiens ad agendum, & non indiget extrinseco exemplari: tamen ex parte ipsarum rerum, perfectio unius, est veluti mensura, & regula cæterorum, quæ eo perfectiora erunt, quo fuerint alteri conformiora. Ex libera quoque voluntate operantis fieri potest, ut reliqua fiant sub ea habitudine, ut alteri sint conformiora. Ergo hoc modo gloriosum CHRISTI corpus est exemplar iustorum: & quia in eo genere est supremum: & quia ob eius gloriam, & honorem voluit Deus cætera iustorum corpora resurgere ad similitudinem eius & veluti quoddam illius imagines, ab representationes existere.

Ut autem hæc causalitas exemplaris amplius explicetur, oportet in particulari exponere, in quo futura sit hæc similitudo, & conformitas. Consistit igitur primo in naturali, seu substantiali vita, & v-nione uniuscuiusque corporis ad suam animam, quia hoc est primum fundamentum veræ resurrectionis, iuxta illud, Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.

Secundo consistit in perfecta corporis quantitate. Sicut enim Christus surrexit integro corpore, perfecta quoque magnitudine: ita etiam cæteri omnes insti resurgent. Nam hoc ad perfectionem beatitudinis, & exactam sui exemplaris representationem & efficaciam diuinæ virtutis spectat. Item quia defectus corporis sunt poena peccati, in beatitudine autem nulla erit poena, nec aliquid malum. Denique appetitus animæ, ut est forma corporis, non esset plene satiatus, appetit enim perfectum corpus, sed de hac re satis multa diximus supra agentes de hac perfectione corporis Christi resurgentis. Hinc vero dubitari solet hoc loco, an omnia corpora iustorum futura sint æqualia corpori Christi in magnitudine. Videtur enim id sequi ex perfecta ratione causæ exemplaris, quæ tanto erit exactior, quanto imago similior fuerit prototypo. Verum tamen (si hæc ratio quicquam valeret) consequenter probaret, futura esse corpora beatorum omnino similia, & æqualia corpori Christi in figura, in pulchritudine, atque in cæteris omnibus corporis ornamentis, quod tamen omnino falsum est. Perfecta ergo ratio exemplaris non requirit æqualitatem: sed proportionem, præsertim quando (si quid deest effectui ad perfectam similitudinem cum exemplari) non provenit ex defectu causæ agentis, sed quia effectui non maior perfectio debetur. Quod inde etiam confirmatur, ac declaratur. Quia non omnes animæ beatæ sunt eiusdem perfectionis cum anima Christi, non solum in gratia, & gloria: sed etiam in natura, ergo neque oportet corpora Beatorum esse æqualia corpori Christi in magnitudine, quia unaquæque anima habebit corpus suæ naturali perfectioni accommodatum. Unde fieri poterit non solum, ut aliqua sint minora: verum etiam ut alia possint esse maioris magnitudinis. Quia hoc non repugnat perfectioni Christi, ut prædicto loco explicuimus. Hæc doctrina colligitur ex Augustino in Enchirid. c. 96. & 22. de Civitat. cap. 15.

Tertio consistit hæc ratio exemplaris in similitudine ætatis. Resurgent enim omnes in mensura ætatis plenitudinis Christi. Dicitur autem plenitudo, seu perfectio ætatis, quando corpus pervenit ad perfectum augmentum, quod per naturales animæ vires non impeditas, sed perfecte operantes comparare potuisset. Rursus includit hæc ætas integras vires corporis, perfectum temperamentum, & animæ maxime accommodatum. In quibus omnibus perfectionibus imitabuntur corpora iustorum corpus Christi, quia hæc omnia pertinent ad perfectum beatitudinis statum. Sicut ergo corpora Beatorum imitabuntur corpus Christi in statu gloriæ, ita & in his perfectionibus, non quod æqualitatem assequutura sint, sed similitudinem cum proportionem, ut dixi. Hæc est etiam doctrina Aug. 22. de Civitat. cap. 16. & 20.

Anselmi

Differentia inter causam efficientem & exemplarem quoniam causalitas est.

Christus resurrectio iustorum exemplar perfectissimum. D. Thom. 2. Cor. 15.

Rom. 6.

Roma 8.

Apocal. 3.

Similitudo inter Christum & corpora gloriosa sanctorum in quo consistit.

Dubium.

Responsio. Corpora beatorum non omnia corpori Christi in magnitudine æqualia.

August.

Ætas resurrectionis plenitudinis Christi.

August.

Anselm.
D. Thom.
Sedul.
Ansel.
Hug. Rich.

Anselm. D. Tho. Sedulij ad Eph. 4. Anselm. etiam in Elucidario, & Hug. Victorin. tract. de Resur. cap. 15. Eandem frequentius amplectuntur Theologi, in 4. dist. 42. & sequentibus. Et est sine dubio verisimilior. Quamquam Augustinus eodem loco dicat, non esse multum contendendum cum eo, qui affirmaret singulos resurrekturos in ea quantitate & ætate in qua mortui fuerint, infantili, senili aut iuuenili. In quo significat, non esse hoc ita certum, vt sit de fide; est tamen ita verum, vt contrarium nec probabile videatur.

Quarto erit hæc perfecta similitudo in omnibus sensibus, ac facultatibus corporis, in pulcritudine aliique ornamentis nature, ac gloriæ, quæ in corpore Christi existunt, & in superioribus satis explicata sunt, & quæ ibi adduximus hanc eandem similitudinem probant: non cum æqualitate, sed debita proportionem. Quapropter non repugnat huic causalitati exemplari, quod in Beatis futura sit distinctio sexuum, facierum varietas, pulchritudinum inæqualitas, & similia. Quia hæc causalitas non requirit nisi proportionalem conformitatem cum exemplari, vt sicut illud iuxta suam indiuidualem rationem habuit omnem huiusmodi perfectionem sibi debitam: ita singula corpora illam habitura sint modo sibi connaturali. Atque idem dicendum est de perfectionibus gloriæ, quæ cum debita proportionem meritis singulorum respondent. Quapropter præterea, quæ de iis perfectionibus tam gloriæ, quæ nature dicta sunt, tractando de resurrectione Christi, nihil amplius hic dicendum superest.

Dico secundo Christum Dominum etiam futurum causam exemplarem resurrectionis infantum, qui in peccato originali decesserunt, quo ad perfectiones nature, non gloriæ. Hæc conclusio non est tam certa, sicut præcedens, quia conformitas ad Christum præcipue promissa est prædestinatis: probari tamen potest illis verbis, *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur*. Nam licet hoc esse posset verum in aliis generibus causarum meritoriarum, vel efficientiarum: tamen eo modo, quo verificari potest in genere causæ exemplaris, non est negandum. Probat ergo ratio, nam si infantes post resurrectionem habebunt non solum vera corpora humana, sed etiam perfecta. Primo in quantitate, & robore, seu ætate corporis. Non enim resurgent in corpore infantili, sed virili, ac perfecto, in quo possint & ratione uti, & omnes operationes humanas, quæ materialem alterationem, & corruptionem non requirunt, exercere. Deinde habebunt corpora sana, vegeta, pulcra, ac bene temperata: cuius æterna futura sint, oportet, vt sint incorruptibilia, non quidem ex intrinseca causa, sed ab extrinseco saltem, seu per suspensionem omnis causæ corruptoris, & alterantis. Quapropter non indigent cibo, neque potu. Quia omnis alteratio tunc cessabit, Deo ita providente, & ideo nec fatigabuntur ambulando, quamuis velocius moveri non possint, quam nature vires patiantur. Item habebunt corpus plene subiectum spiritui quoad omnes inferiores eius motus, ita vt nullam pugnam, nec rebellionem carnis passuri sint. Tum quia hæc non contingit sine materiali alteratione corporis: tum etiam, quia hæc pugna carnis, & spiritus, magna est poena, & moraliter loquendo coniuncta est cum culpa: hi autem omnes in eo statu, neque permittendi sunt novas culpas committere, cum iam non sint in via, sed in termino: & non sint damnati per proprios actus. Neque etiam patientur sensibiles penas, vt omnes Theologi docent. Et insinuat Greg. Nyssen. orat. de infantib. qui præmature abipiuntur, & Nazian. orat. 40. in sanctum baptismum. Licet Aug. lib. 5. hypognost. & lib. 7. cont. Iulian. ca. 8. & in Enchirid. c. 93. videatur insinuare contrarium, qui posset exponi non de sensibili poena corporis, sed de nonnulla

Fr. Suarez. tom. 2.

Christi resurrectionis
infantium in originali
decedit exemplar
quoad perfectiones nature.

1. Cor. 15.

Corpora in
sanctum in
limbo existunt
sua qualia.

Greg. Nyss.
Gregor.
Nazian.
August.

A animi tristitia ob amissam beatitudinem: cum enim huiusmodi infantes nihil mali gesserint in suis corporibus, neque eis prauæ, & inhonestæ vi fuerint, nec denique per proprium actum ad creaturam se conuerterint, non est, cur doloribus, alijsve corporibus poenis crucientur: sed satis est, quod omni supernaturali dono priuètur. Habebunt ergo in corporibus perfectionem suæ nature debitam, & singulis indiuiduis accommodatam, sed hæc totam perfectionem habebunt per Christum, & in ea cum eo conformabuntur. Ergo quoad hæc omnia merito Christus dici potest causa exemplaris resurrectionis eorum. Et (vt hoc obiter dicam) mihi quidem probabile est, hos infantes habituros aliquam cognitionem Christi, eumque tanquam Dominum, ac Principem, & benefactorem suum veneraturos. Nam cum demones coacti credant, & contremiscant, & in nomine Iesu vel inuiti genua flectant, isti infantes, qui non habebunt interiorem animi deordinationem per odium in Deum, vel desperationem, aut alios prauos effectus, non inuiti, sed volutarie subiicientur Christo, quem, ex aliqua facti euidencia, cognoscent esse dominatorem omnium; vt iterum infra dicemus agentes de iudicio. Quamobrem, licet isti simpliciter sint expulsi à regno, & inter damnatos, ac reprobos computentur quoad poenā damni: nihil tamen obstat, quominus à Christo, & per Christum acciperint hæc beneficia, & conformitatem cum ipso, in iis quæ ad nature perfectionem, & conuenientem statum naturalem spectant. Quibus omnibus beneque semper vsuri sunt, & in aliquem honorem, & laudem ipsiusmet Christi.

Dico tertio, quamuis corpora damnatorum futura sint similia corpori Christi in aliqua naturali perfectione, non tamen in omnibus, multoque minus in perfectionibus gloriæ, & quoad ea, in quibus erit naturalis resurrex conformia, non erit proprie Christus causa exemplaris eorum. Declarantur singula. Nam in primis corpora damnatorum habebunt, quidquid est de essentia humani corporis, alias illa non esset vera resurrectio. Secundo verisimilius est, futura illa corpora integra quoad omnia membra corporis, sensuumque organa & facultates, vt D. Thom. docuit in 4 d. 54 q. 3. ar. quæstion. 1. & ibi Richard. Paludan. & alij licet Bonauent. & Durand. oppositum sentiant. Quia si aliquis reprobis in hac vita aliquo, vel aliquibus membris corporis caruit, non est (inquiunt) cur ei in resurrectione restituatur. D. Tho. autem adducit congruentem rationem. Nam cum resurrectio damnatorum futura etiam sit opus Dei, oportet, vt sit perfectum. Deinde, quia si talis imperfectio mansura esset in illis corporibus, futura esset in poenam eorum: sed hæc non est accommodata poena illius status, alioqui deberet respondere culpæ, & non naturali defectui huius vitæ. Ergo qui habuisset integrum corpus in hac vita, si plura commisisset peccata, deberet in resurrectione corpus mutilum recipere multo magis quam qui corpus mutilum habuit sine tot peccatis, quod tamen nullus vnquam dixit. Ergo si-gnum est, illum defectum non manere per modum poenæ atque adeo simpliciter non manere. Et confirmatur præterea. Nam potius integritas horum membrorum, deseruiet, eritque interdu necessaria ad sustinendam debitam poenam in eo membro, quod fuit organum & instrumentum peccandi. Vnde Aug. Augustin. epist. 146. ad Consentium. *Iusti (inquit) immutabuntur in illam incorruptelam, cui nulla posset nocere corruptio: qui autem in eam non commutabuntur, incorrupti quidem resurgent integritate membrorum, sed tamen corrumpendi dolore poenarum*.

Tertio eisdem coniecturis sit verisimile, non esse futuros in corporibus damnatorum defectus prouenientes ex indebita partium aut humorum, vel qualitatum compositione, proportionem aut dispositionem, vt sunt agritudo, debilitas virium, esse gibbosum, & similia,

Ccc 3

similia,

Infantes in
limbo existunt
vt principes
recognoscant
Christum.
Jacob. 2.
Philip. 2.

Damnatorum
corpora imper
fectione nat
turalis resur
gent integra.

D. Thom.
Richard.
Paludan.
Bonauent.
Durand.

Augustin.

Corpora dā
natorū agri
tudinis con
tatum compo
sitione, propo
rtione aut dis
positione, nū
expertia.

similia. Licet enim Aug. in Enchirid. ca. 92. dicat, tam incertam esse illorum corporum habitudinem, seu perfectionem, quam est certa eorum sempiterna damnatio: tamen quia ij omnes defectus non respondēt culpis huius vitæ, ideo à diuino opere, quale erit resurrectio, excludendi videntur. Præsertim cum omnis perfectio ijs defectibus contraria possit ad iustitiam etiam vindictam de damnatis sumendam deferuire. Nam sanitas, & robur corporis efficiēt, vt sensum doloris viuaciorem, & efficaciorē habeant, & sic de alijs. Et hæc etiam est sententia D. Tho. Richard. Palud. & aliorū contra Bona. & Durandum.

Quarto manebunt in illis corporibus defectus connaturales corpori humano, vt sunt grauitas, opacitas, passibilitas, & similes. Hæc enim quæ exprincipijs speciei oriuntur, non repugnant perfectioni resurrectionis, vt solum est quædam naturæ humanæ reproductio, & alioqui carētia horum defectuū non deberet meritis damnatorum. Denique ij defectus non excluduntur nisi per dotes gloriæ. Vnde hæc omnia communia sunt infantibus, qui in solo originali peccato discesserunt: solum erit differentia, quia horum corpora licet ex interna dispositione sint passibilia: tamen actu nihil patiuntur, nec fatigabuntur, neque inordinatum aliquem motum sentient (vt dixi) & ita ex lege Dei possunt dici quodammodo impassibilia, & inalterabilia: at vero aliorum damnatorum corpora ita erunt subiecta ijs defectibus, vt in actu secundo illos, seu eorum effectus sentiant, quamuis æterna futura sint, & incorrupta. Hoc enim mortuis omnibus commune erit, quod *resurgent incorrupti*, vt Paulus ait.

1. Cor. 15.

Ex ijs ergo satis constat: quomodo illa corpora in quibusdam perfectionibus habebunt conformitatem cum Christo, & non in alijs, sicut in conclusione dicebamus. Cuius postrema pars (quæ est D. Tho. hic artic. 2. ad 3.) ita potest explicari. Nam, vt res aliqua sit exemplar alterius, non satis est similitudo vel conformitas inter illas: sed oportet, vt altera fiat sub habitudine representationis, seu imitationis alterius. Vnus enim homo non est exemplar alterius, quando vnus ab alio non procedit, etiam si sit inter eos similitudo: & idem est de duabus imaginibus eiusdem rei. Nam prototypum est exemplar vtriusque: vna vero non est exemplar alterius. In presenti ergo, quamuis inter corpora damnatorum & Christi sit aliqua similitudo, tamen non videtur eorum resurrectio fieri, vt Christum representent, neque vt sint ei similes, & conformes, sed propter alias rationes diuinæ prouidentie, & iustitie. Ergo Christus Dominus non est proprie causa exemplaris resurrectionis damnatorum. Dices, eandem rationem posse fieri de iustis, & multo magis de infantibus originali tantum peccato affectis. Respondetur, de iustis nullo modo id dici posse, cū reuera sint veluti quædam imagines Christi perfectionem representantes, & sub hac intentione, & habitudine, prædestinentur, iustificentur, & glorificentur, ad Roman. 8. Vnde hæc ratio causæ exemplaris potius attenditur in ordine ad dotes gloriæ, quam in ordine ad perfectionem naturæ. Quamuis hæc etiam naturalis perfectio, vt est fundamentum perfectionis gloriæ, & ad illam ordinatur, sub hac causalitate comprehendiqueat. De corporibus autem infantium, nihil improbabile diceret, qui eodem modo de ijs loqueretur, ac de alijs damnatis. Nam D. Thom. de omnibus illis indifferenter loquitur: nihilominus tamē, quia illa corpora aliquam maiorem perfectionem habebunt, & aliqua dona seu beneficia, quæ non sunt naturæ omnino debita, ideo respectu illorum potest attribui Christo aliqua ratio exemplaris, vt in secunda conclusione diximus.

D. Thom.

Vnum vero supererat hoc loco declarandum, scilicet, quomodo possint hæc corpora damnatorum esse perpetua, & incorrupta: & simul esse passibi-

lia, & alterabilia non solum in actu primo: sed etiam in actu secundo, & alteratione reali corruptiua, qualis est actio ignis. Propter hanc causam dixit Lactant. lib. 7. diuin. inst. c. 21. illa corpora esse perpetuo corrumpenda secundum aliquas partes, per actionem ignis, aliunde vero esse etiam instauranda secundum alias, actione eiusdem ignis, & ita esse perpetuo conseruanda, quasi per continuam nutritionem, & resolutionem. Quæ sententia repugnat Paulo dicenti quod *mortui resurgent incorrupti*, quod de damnatis etiam intelligitur, vt supra diximus. Præterea est gratis conficta: nam scriptura tribuit illi igni vim torquendi, non autem regenerandi partes humani corporis. Item, quia iuxta illum modum esset in illo cruciatu magna intensio & remissio. Nam in partibus denuo genitis pro aliquo tempore, in quo nimirum sunt in statu generationis, paruus esset dolor, postea vero cresceret, ac tandem minueretur, quando iam partes nimium ad corruptionem vergerent. Rursus corpus illud non maneret semper omnino idem, sed esset in perpetua corruptione, & generatione, quod est alienum ab illo statu. Vnde licet hæc sententia non videatur apertam implicare contradictionem, omnino antiquata est, & vt improbabilis reiecta. Et ideo dicendum est breuiter, id fieri posse altero è duobus modis. Primo, vt illa corpora patiantur passionem animalem absque alteratione materiali, vt v.g. si ignis inferni inprimat eas species quibus vehemens corporis combustio sentitur, absque reali impressione caloris, & ex illa affectione sensus sequatur eadem passio doloris, quæ ex reali præsentia caloris sequeretur. Et ita facile fiet, vt & perpetuo doleant: & tamen perpetuo viuant. Ita D. Thom. d. 4. q. 3. ar. 1. q. 2. & 3. quem ibi sequitur Capr. Palud. & alii. Qui in eo fundantur, quod cessante motu Cæli, nulla poterit esse alteratio materialis. Quod fundamentum valde infirmum est, quia & nititur principio falso in Philosophia, nimirum omnem alterationem in hæc inferiora dependere per se, & necessario à motu cæli. Et præterea male infert, quia ille ignis non agit tantum virtute naturali, sed etiam vt instrumentum Dei, alioqui multo minus posset species, vel dolorem ingerere sine materiali alteratione (vt hæc opinio affirmat) quia hoc multo magis est supernaturale. Et propter hanc etiam causam hæc sententia non placet, quia ponit realem sensationem: & dolorem absque vero, & reali obiecto præsentis. Quare facilius dicitur secundo, illum ignem vere alterare illa corpora, & realem qualitatem doloriferam, seu disconuenientem in eis efficere, vsque ad certum gradum diuinæ iustitiæ definitum, & ultra non progredi, sed tantum conseruare eam actionem, & qualitatem. Et ideo recte potest perpetuo conseruari sub illa actione, quia nunquam per eam fit tanta dissolutio temperamenti primarum qualitatum, vt non maneat dispositio sufficiens ad vnionem animæ, & corporis conseruandam. Quocirca fortasse ille dolor non fit per solā nimiam intensiōem caloris. Nā hæc (vt dixi) nunquam erit tanta, quin sub illa possit corpus humanū conseruari, & ita sola illa non efficeret dolorem nimis acerbū. Sed erit per immediatam impressionē aliquius qualitatē valde disconuenientis, ac vehementissimum dolorem inferentis absq; dissolutione temperamenti ad vitā conseruandā necessarij. Nisi quis fortasse existimet, per illam actionem ignis temporamentum dissolui: tamen ex voluntate diuinā vitam illorum corporum conseruari absq; connaturali, & necessaria dispositione. Quod certe mihi non placet, quia illa corpora in eadem intrinseca dispositione semper perseverant, in qua in puncto resurrectionis surrexerunt. Nam in eodem instanti eundem essentialem cruciatum, & dolorem pati incipient, patiēturq; perpetuo, sed non surrexerūt sine naturali dispositione, ac temperamento corporis, ergo nec sine il-

lo vii.

D. Thom.
Christus proprie nō est exemplaris causa resurrectionis damnatorum.

Obiectio.
Responsio.

Roma 8.

D. Thom.
Capr.
Palud.

Responsio

Corpora damnatorum quomodo semper conseruentur, alteratiōi tantum obnoxia.

Id inquam conferuntur. Nam cruciatus ille non in-
tenditur, sed idem perseverat. Vnde sicut in primo
initanti resurrectionis potuit simul esse cum tem-
peramento corporis, ita etiam poterit perpetuo con-
servari. Quapropter existimo actionem illam ignis
infernī, etiam in corpora damnatorum non esse o-
mnino naturalem. Quia hæc esse nequit, nisi media
calefactione, vnde nec maiorem dolorem inferre
potest, quam possit ex intensa calefactione proue-
nire, hæc autem passio damnatorum multo erit a-
cerbior. Item naturali actione ignis ex æquo agit in
corpora sibi æque propinqua, & eodem modo na-
turaliter disposita, ille autem ignis inæqualiter agit
in corpora non iuxta proportionem naturæ, sed
meritorum: non ergo agit actione mere naturali,
sed ut instrumentum Dei: & ideo agere poterit a-
ctione, quæ vere, ac realiter cruciet corpora, non
tamen illa corrumpat. Et hanc sententiam frequen-
tius sequuntur Theologi in 4. d. 44. & 48. ut videre
licet in Scot. Durand. Richardo, & alijs recentiori-
bus, quamvis non omnes eo modo explicant, quo
à nobis exposita est. Sed non possumus hoc loco in
hac re explicanda immorari.

SECTIO VI.

*Utrum Christi resurrectio sit exemplar nostra resur-
rectionis quoad terminum à quo.*

Dvplex intelligi potest terminus à quo resurre-
ctionis, alter proximus & essentialis, qui est
mors seu privatio vitæ, quæ præcessit, remotus al-
ter & accidentarius, qualis est non solum privatio
vitæ: sed etiam omnium dispositionum, totiusque
organizationis humani corporis, per resolutionem
eius in cineres, vel in elementa. Duo ergo sunt certa.
Primum esse resurrectionem omnium hominum
futuram esse similem resurrectioni Christi in essen-
tiali termino à quo, ut ex dictis in superioribus satis
constat. Præcedet enim omnium mors, & ex morte
iterum ad vitam fedibunt. Sicut ergo resurrectio
Christi fuit ex vera carentia vitæ prius amissæ, ita
etiam erit omnium hominum resurrectio. Neque
vero est, quod morose hæreamus circa nomen cau-
sæ exemplaris. Quia illius fortasse habitudo, & re-
latio non tam proprie hic reperitur ex parte termi-
ni à quo. Quia cæteri homines non tam moriuntur,
ut Christo conformetur, quam in poenam pecca-
ti: quin potius ipse Christus videtur mortuus, ut se
in hoc fratribus conformaret, iuxta illud: *Quia pue-
ri communicaverunt carni, & sanguini, & filius Dei par-
ticipavit eisdem.* Ibi enim caro, & sanguis mortalitatem
significant. Nihilominus dici possunt homines præ-
ferti iusti ideo mori, ut tam in morte, quam in re-
surrectione Christo assimilentur, & ita potest hic re-
tineri, vel accommodari ratio causæ exemplaris.
Secundo est certum, resurrectionem Christi, & no-
stram non fore similem in termino à quo remoto,
seu accidentali. Quia resurrectio Christi facta est
immediate ex cadavere humano, quod præter ca-
rentiam humanæ vitæ, nullam aliā passum est cor-
ruptionem: alij vero homines non ita resurgunt, sed
prius eorum corpora corrumpuntur, & in alias for-
mas transmutantur, nisi fortasse ex speciali privile-
gio, quod scimus B. Virginii esse concessum: de nul-
lo vero alio Sanctorum affirmari id potest.

Quin potius quæri hoc loco solet, an exclusio spe-
ciali privilegio, omnium hominum corpora, om-
nesque eorum partes prius in elementa, aut cineres
resolunda sint, quam ad vitam restituantur. Omnes
enim fere Theologi ita sentire videntur, D. Thom.
in 4. dist. 43. quæst. v. artic. 4. quæst. 2. & reli-
qui dist. 44. & 45. qui ita intelligunt, atque expo-
nunt poenam Adæ impositam. *Pulvis es, & in pulve-
rem reverteris*, ut nostra habet vulgata. Et addunt

A convenientem rationem. Quia corpora resurgen-
tium reformanda sunt, & quicquid in eis est, quod
ad veritatem humanæ naturæ non pertineat, est au-
ferendum. Ut ergo possint reformari, oportet, ut
prius in elementa resoluantur. Præterea, quia ordo
naturæ exigit, ut priusquam corpus redeat ad nobi-
liorem formam, resolvaatur in præiacentem maté-
riam, sicut acetum non potest in vini qualitatem re-
duci nisi prius in elementa transformetur. Tandem
cessante motu cæli, necesse est omnia mixta in ele-
menta resolui, quia eorum commixtio sicut actio-
ne cæli fit, ita & conservatur.

Quidquid tamen sit de huius sententiæ veritate,
tamen fundamenta, quæ adducit, non satis firma
esse videntur. Nam in primis ex loco illo Genes. ni-
hil aliud colligi potest, quam hominem ex peccato
poenam mortis incurrisse. Nam ubi nos legimus.
Pulvis es, & in pulverem reverteris, Septuaginta legunt,
Terra es, & in terram redibis, redire autem in terram, ni-
hil est aliud quam mori: sicut ibidem dicitur, *In su-
dore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in ter-
ram de qua sumptus es.* Id est, donec moriaris. Non e-
nim vescitur homo pane usque ad resolutionem
corporis in elementa: sed usque ad mortem. Atq[ue]
ita legunt & exponunt hunc locum Sancti Patres,
Chrysostom. homil. 17. in Genes. Theodoret. quæst.

Testimonij
Genes. 2.
expositio.

37. in Genes. Hieron. Abac. 3. & Psalm. 51. Augustin.
13. de Ciuitat. cap. 15. & optime lib. 20. cap. 20. inquit,
Non dicuntur seminari, nisi ea corpora hominum, quæ mo-
riendo quoquo modo reuertuntur in terram. Sicut sese ha-
bet etiam illa in transgressorem generis humani dignitatis
prolata sententia, *Terra es, & in terram ibis*: & infra di-
cit, etiam si aliqui in aere moriantur, & subito re-
surgant, & eorum corpora in terram non cadant:
nihilominus satis sententiam hanc illis impleri
& subdit, *In terram quippe ibis*, est, in hoc ibi amissa vi-
ta, quod eras antequam sumeres vitam, id est, hoc eris exa-
nimus, quod eras, antequam esses animatus, terra eris exa-
nimus, sicut eras. Quod sunt & antequam putrescant om-
nia corpora mortuorum: & libro 13. de Trinit. capiti-
12. eo (inquit) quod dictum est, *in terram ibis*, mors cor-
poris pronuntiata est. Quia neq[ue] ipsam fuerat experturus,
si permansisset, ut factus est rectus. Et lib. i. de peccatori-
meritis, cap. 2. probat, verba illa, *Qua die comederis
terram ex eo, morte moriemini*, intelligenda esse de morte
corporali ex alijs verbis, *Terra es, & in terram ibis*.

Chrysost.
Theod.
Hieron.
August.

Neque enim (ait) secundum animam, sed secundum cor-
pus terra eras, & morte eiusdem corporis erat iturus in ter-
ram. Et cap. 3. addit, *Quod nisi de morte corporis quomo-
do possit intelligi, ignoro.* Et eodem modo exponere
videtur, ac legere Tertul. lib. de resur. carn. cap. 7. &
8. Qui ignorat (inquit) carnem cadere per mortem, potest
eam nec stantem nosse per vitam. Sententiam Dei naturæ
pronuntiat, *Terra es, & in terram ibis*: & qui non audit,
videt. Nulla mors non ruina membrorum est. Cyprian. de
bono patient. eodem modo legens, inquit, *Huius
sententia vinculo colligati omnes & constricti sumus, do-
nec expuncta morte, de hoc seculo recedamus.* Rufin. et-
iam in symbol. Apostol. dicit, *Christum in suo cor-
pore spinas & mortem suscepisse*, ut homines libe-
raret à pœna, quam illis verbis Deus fuerat illis cõ-
minatus. At Christus non suscepit resolutionem in
elementa, sed solam mortem corporis, quæ est
propria pœna hominis. Nam vltior corruptio
corporis iam mortui, quamvis naturaliter sequa-
tur, si corpus in eo statu perdurat, vix tamen ad ho-
minem pertinere videtur: quâvis immediate, & qua-
tenus ex morte consequitur, pœna peccati dici pos-
sit. Et ita etiam exponit Prosp. de prædic. & promiss.
p. i. c. 5. Greg. 29. Moral. cap. 2. & 3. ac deniq[ue] Eucher.
in Genes, qui tamen dicit, *Cum dixit Deus, Adam, vbi
es? mortem significauit animæ, quæ facta est illo deserente:
sed dicendo, pulvis es, & in pulverem reverteris, mor-
tem significauit corporis, quæ illi sit anima discedente.*

Propter hanc ergo poenam à DEO infligam
te. Propter hanc ergo poenam à DEO infligam

Ecce 4 non

Ignis gehem-
na in dâna-
torū corpora
quomodo a-
git.

Scot.
Durand.
Richard.

Hebr. 2.

Dubium.

Genes. 3.

non cogimur dicere omnia humana corpora esse in elementa resoluenda priusquam resurgant, sed solum esse moritura.

Neque etiam rationes, seu potius coniectura adducta quidquam persuadere videntur. Quid enim necesse est corpora in elementa resolui, ut reformetur? Hæc enim reformatio solum consistere potest vel in integritate materiae & quantitatis, vel in qualitatibus perfectione, vel in separatione superflua materiae, si aliqua fortasse fuit corporibus admixta aut denique in abiectione contrariarum, seu peregrinarum qualitatibus, quæ ad perfectionem humani corporis non pertinent. At hæc omnia fieri possunt absque illa resolutione, ut, v.g. si ossa alicuius hominis reperta fuerint integra resurrectionis tempore, sine ulteriori resolutione perfici poterunt quoad qualitates omnes: & si aliquid materiae & quantitatis eis defuerit, poterit aliunde suppleri, eisdemque qualitatibus disponi, ac præexistenti uniri; vel si e contrario aliquid fuerit superuacaneum, poterit separari: & similiter abici poterunt omnes contrariae dispositiones: ergo ad reformanda corpora resurgentium, non erit necessaria integra eorum resolutione: quamvis e conuerso necessarium sit, ad formam humani corporis reducere quicquid ex eis fuerit resolutum. Ad id vero quod de naturæ ordine dicebatur, facilis responsio est, modum resurrectionis esse supra naturæ ordinem: & ideo non debere, nec posse eisdem legibus definiri. In agentibus enim naturalibus à priuatione ad habitum non est regressus secundum eandem numero formam. Ut autem id quod corruptum est, ad eandem naturam redeat, saltem secundum speciem, ut v.g. ut ex acero iterum fiat vinum, sunt necessariae multae transmutationes, vel etiam resolutiones in elementa: quia agens naturale non habet virtutem ad disponendum aliter materiam ad talem formam. At vero in resurrectione fit reditus à priuatione ad habitum in eadem numero forma, ad quod necessaria est infinita vis agentis, quæ non indiget his transmutationibus ad disponendam materiam. Quin potius quantum est ex parte materiae, facilius poterit reformari corpus, si non sit resolutum omnino, quia adhuc retinet dispositiones aliquas accommodatas tali formæ, ut, v.g. ossium densitatem & duritiem. Vnde aliqui ex autoribus prædictæ sententiæ e conuerso hinc sumunt congruentiam, ut hanc resolutionem persuaideant, scilicet, quia magis manifestabitur omnipotentia Christi excitando corpora resoluta in cineres & elementa, quam integra permanentia. Quæ nihil etiam probat, tum quia reuera non est vnum simpliciter maiorem perfectionis, quam aliud? cum utrumque sit infinitæ virtutis: tum etiam quia magis quodammodo manifestabitur Dei virtus, utroque modo excitando corpora in quacunque dispositione inuenta fuerint, quædam omnino resoluta in elementa, quædam fortasse in alia mixta, alia integra adhuc permanentia. Alia partim resoluta quoad humidiores partes, partim remanentia quoad sicciore, ac densiores, ut sunt ossa. Denique ratio, quæ adducebatur ex motu cæli desumpta, falsum principium philosophicum supponit, nimirum omnia pendere simpliciter, & absolute à motu cæli in esse & conferuari. Sed de hoc alia.

Secunda sententia valde probabilis.

Propter hoc ergo posset esse alius dicendi modus, nimirum non esse per se necessarium, nec diuina ordinatione decretum, ut omnia corpora hominum, priusquam resurgant, in elementa, vel cineres omnino resoluantur, sed solum, ut moriantur. Mors enim est propria pena peccati, & terminus à quo simpliciter necessarius ad resurrectionem. Quia vero ex morte necessitate quadam naturali sequitur, ut corpus putrescat, & in terram, vel elementa, ac res alias resoluantur, hinc fit, ut secundum legem ordinariæ, & seclis privilegii corpora, quæ longo

A tempore ante resurrectionem mortua iacerunt, in cineres, vel elementa transmutentur ante resurrectionem: in aliis vero id non sit necessarium propter temporis breuitatem. Item ex eadem radice provenire poterit, ut quoad aliquas partes, vel omnia, vel fere omnia corpora illo modo resoluantur: quoad alias vero multa permaneant in eadem figura, densitate & magnitudine. Quæ sententia sic exposita persuaderi potest primo nonnullis Scripturæ locis. Ezech. 37. significatur ossa arida & mortua debere iterum corporibus iungi, & viuificari. Et Ioan. 5. ait Christus, *Veni hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii*; in monumentis enim iacere solent ossa mortuorum. Videtur ergo Christus voluisse significare, inde fore corpora reuocanda, ubi fuerint inuenta, & prout inuenta fuerint absque ulla alia transmutatione.

Ezech. 37. Ioan. 5.

Hinc etiam Augustinus in Enchir. cap. 38. sic inquit, *Non poterit Deo terrena materies, de qua mortaliū creatur caro, sed in quolibet cinerem, pulveremve solvatur, in quolibet habitus auræve diffundatur, in quacunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur in quorumcunque animalium, etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi anime humane puncto temporis redditur, quæ illam primitus animavit*. Ex quibus licet colligere ex sententia Augustini non omnia corpora humana esse resoluenda in cineres, vel elementa, sed in quacunque forma iuventur, inde ad formam humani corporis esse transferenda. Præterea idem August. loco supra citato, quem sequitur Anselm. 1. ad Thessal. 4. & ibi O'Ecumenius, & alij multi expositores docent homines, qui vixerint usque ad diem iudicii, esse morituros, ac brevissima interiecta mora resurgendos: unde sentit eorum corpora non esse omnino corrumpenda, & resoluenda in elementa. Rursum hæc resolutio non poterit naturaliter fieri tam brevi tempore in omnibus cadaveribus, & ossibus, quæ illo die integra inveniuntur, & erunt penè infinita. Responderi solet igne conflagrationis esse omnia comburenda: & addunt aliqui omnia, quæ fuerint in sepulchris, & cavernis terræ esse cōgreganda in valle Josaphat, ut ibi comburantur, hancque vniuersalis omnium resolutio. Sed hoc voluntarie confictum est, ut postea videbimus.

Hæc omnia, quæ pro hac sententia adducta sunt, ostendunt eam, ut minimum esse valde probabile. Quapropter quod Soto dixit in 4. dist. 43. quaest. 2. arti. 5. indecens esse priorem sententiam negare, non video, quo fundamento dictum sit, neque in quo consistat hæc indecentia, cum illa opinio neque ex Scriptura colligatur, neque ex sanctis Patribus. Quocirca de ijs hominibus, qui tempore iudicii vivi inveniuntur, non solum probabile, sed omnino verum existimo, eorum corpora non esse in cineres redigenda. Id enim multo magis consentaneum est verbis Pauli 1. ad Thessalonicenses quarto: & testimonijs, ac expositionibus Sanctorum, ut supra vidimus. De alijs vero hominibus prius mortuis res mihi videtur incerta, ac dubia: & de illis facile posset defendi communis sententia Scholasticorum; quamvis omnia eius fundamenta multo minus efficacia sint facta prædicta exceptione: & ideo negari non potest, quin posterior sententia valde etiam probabilis sit.

SECTIO VII.

Quo in loco fiet hominum resurrectio.

P Ostquam explicuius causas omnes, & modum nostræ resurrectionis, ad huius materiae complementum oportet circumstantias eius, quæ sunt locus & tempus, exquirere. De loco triplex potest excogitari dicendi modus, ut recte norant Soto 2. dist. 4.

distin. 43. quæstion. 2. articulus. 5. Primus est, ut omnes tam boni, quam mali in eodem loco, v. g. in valle Iosaphat (si in ea iudicandi sunt) resurgant. Quod si verum est, necesse est, ut prius Angeli omnium hominum cineres, vniuersamque materiam, ex qua corpora illa formanda sunt, in vnum locum congregent, ut ibi ad vocem, imperiumque Christi resurgant vniuersi. Quem modum Sotus arbitrat esse omnium maxime probabilem. Quia est, inquit, facilius, & compendiosius. Præsertim si verum est omnia corpora esse prius in cineres, & elementa resoluenda. Nam ad hoc commodum erit, ut omnia ossa in vnum congesta locum, igne comburantur. Hic vero dicendi modus aliter ab alijs proponitur, scilicet, ut eiusmodi cineres non in vnum locum, sed in duo coaceruentur, ita ut in vno resurgant omnes iusti, & in altero omnes damnati, quia non expedit omnes permixtos resurgere. Iuxta quod potest intelligi illud, In consummatione sæculi exhibent Angeli, & separabunt malos de medio iustorum. Hæc enim separatio, ut sit per Angelos, necessario videtur futura ante resurrectionem. Nam resurrectione facta, non oportebit separationem fieri per Angelos. Ipsi enim Sancti, virtute sua, & agilitate rapiuntur in aera, & à reprobis secernuntur. Sed in hac sententia (siue vno, siue altero modo explicatur) id certe displicet, quod nullum habet in Scriptura, vel Patribus fundamentum. Si vero sola coniectura agendum est, non est tam expeditus, & facilis modus, ut Sotus arbitrat. Primum, quia ut commode, ac subito fiat resurrectio, oportet, ut omnes cineres, seu tota materia, ex qua vnumquodque corpus formandum est, sit impermixta alijs, & in proprio, ac separato loco tota coniuncta: si autem prius omnia ossa sunt in vnum acervum congesta, sicque comburenda, non poterit tota materia non esse valde permixta. Vnde necesse erit, iterum separationem facere. Deinde, quia per illam combustionem non posset sine nouo miraculo non fieri magna dissipatio illius materiae per resolutionem in aera. Et alia similes difficultates possunt facile in hoc modo inueniri.

Secundus modus est, ut vnusquisque resurgat in eo loco, in quo mortuus fuit, vel sepultus statim post mortem. Quia solum in altero horum locorum iacuit totum corpus, quod excitandum est. Postea enim continget quasdam partes reperiri in vno loco, & quasdam in alio. Vnde non erit maior ratio, quare potius in vnum, quam in alium transferantur. Hic tamen modus minus probabilis videtur, quam præcedens. Et in primis, quod dicitur de loco mortis, nullum habet fundamentum, nec probabilitatem. Nam Christus non resurrexit, vbi mortuus est, sed vbi sepultus, & similiter illi, qui cum ipso resurrexerunt, & postea Beata Virgo. Denique, si corpus alibi reperitur, & non vbi mortuum fuit, quid necesse est, illuc transferri, ut ibi resurgat? Atque idem argumentum fieri potest de primo loco, in quo singula corpora sepulta sunt. Nam si alio sunt translata, & ibi reperiuntur tempore resurrectionis, quorsum reuocantur ad priorem locum, prius quam resurgant? Omitto, multa corpora iacuisse insepulta, vel ab igne consumpta, vel ab animalibus deuorata, vel in plures partes dissecta diuersis in locis fuisse suspensa, & similiter de alijs: non habet ergo hic modus probabilitatis speciem.

Locum resurrectionis facienda. Tertius modus est, singula corpora resurrectionis facienda in eo loco, vbi inuenta fuerint: etsi fortasse secundum diuersas partes in varia loca sint sparsa, vbi fuerit maior, vel præcipua pars, eo, Angelorum ministerio adducuntur reliquæ partes materiae, atque ibi fiet vnusquisque resurrectio. Ita Richard. distin. 43. articulus. 5. quæst. 3. & idem est sensus eorum, qui dicunt vnumquodque corpus excitandum esse

A suo sepulchro. Quia nomine sepulchri necesse est intelligant locum illum, in quo vnumquodque corpus, vel materia eius tunc reperietur. Et in eodem sensu possunt adduci pro hac sententia testimonia Scripturæ, in quibus dicuntur mortui euocandi ex suis sepulchris, Ioan. 5. Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent, &c. Ezech. 37. Aperiāti tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris. Præterea hæc sententiam confirmant exempla omnium, qui hætenus surrexerunt, Christi Domini, & eorum, qui cum eo surrexerunt. Omnes enim exierunt de suis sepulchris, Matth. 27. & 28. Et idem credimus de Beata Virgine. Præterea de beatissimis Petro, & Paulo expressè dicit Chrysostomus. homil. 32. in Epistola ad Romanos, surrecturos Romæ è sepulchris suis. Non ita (inquit) calum splendescit, quando radios sol dimittit, quemadmodum Romanorum vrbs duas illas lampades vbique terrarum effundens: hinc rapitur Paulus, illinc Petrus: Considerate, & horrete, quale spectaculum visura sit Roma, Paulum videlicet repente ex theca illa cum Petro resurgentem in occursum Domini sursum ferri. Præterea idem Chrysostomus homilia 7. in 1. ad Thessalonicenses. circa illa verba, Eos, qui dormierunt cum Iesu, adducit cum illo. Illud (inquit) adducet cum illo, declarat eos vndique adducendos. Quod latius explicans hom. octaua, sic scribit: Quod dicit, congregandos esse, resurrecturos quidem vbique simplici ter dicit, congregandos vero ab Angelis. Itaque aperte fertur omnes prius esse excitandos per vniuersum orbem, postea vero Angelorum ministerio congregandos. Et idem sentiunt ibi Oecumen. Theophylactus, & alij Græci. Quod ita tamen intelligendum existimo, ut reprobi quidem à Dæmonibus subito portati sint in locum iudicii, iusti vero sua virtute ferantur, quo eos custodes Angeli duxerint, atque hac ratione tam boni, quam mali iam excitati congregabuntur Angelorum ministerio, tamen diuerso modo: Iusti virtute sua moti, ac sponte sequentes duces suos: reprobi vero vltra vires suas à Dæmonibus inuicti, coactique trahuntur. Rursus in fauorem huius sententiæ adduci possunt Augustinus, & Anselmus, qui dicunt eos, qui tempore iudicii viuere reperientur, & Christo obuiam rapiuntur, in ipso rapto esse morituros, & paulo post suscitandos. Hæc enim sententia aperte supponit, vnumquemque ibi esse suscitandum, vbi fuerit inuentum cadauer. Præterea Origenes libro 28. in Isaiam tractans illud Isaiæ 26. Resurgent ii, qui in sepulchris sunt, (ut est apud Pamphilum apologia pro Origene) dicit, per sepulchrum intelligendum esse omnem locum, in quo vel integrum corpus humanum, vel ex parte aliqua iacet, quamuis ad dispositionem humanorum corporum constructus non sit, ut hoc modo possit de omnibus verum esse, quod resurgent de sepulchris. Denique hic modus est omnium facillimus, & evitat omnes mutationes superuacaneas & libere confictas, redditque probabilem rationem huius circumstantiæ resurrectionis, quantum ex rebus ipsis reddi potest.

Vera enim, & absoluta responsio totius quæstionis est, resurrectionem ibi esse faciendam, vbi Deus sua admirabili providentia disposuerit: tamen, si ex parte rerum aliquid coniectandum est, non posse esse verisimiliorem coniecturam, quam supradictam. Quia sicut vnaquæque res generatur, vbi præexistit materia, ex qua fit, quia locus, & quantitas consequuntur materiam, ita corpora illa regenerabuntur, vbi illorum materia inuenta fuerit. Nec refert, quod illa loca interdum erunt obscena, & immunda: quia si corpora suscitanda sunt damnatorum, nihil refert, quod ibi iaceant, si vero sunt gloriosa, non eis loci impuritas nocebit, & subito post instantis resurrectionis sua inde agilitate auolabunt.

Solū potest relinqui difficultas de ijs corporibus, quæ

Ioan. 5.
Ezech. 37.

Matth. 27 &
28.
Chrysost.

Oecumen.
Theoph.

Aug.
Anselm.

Orig.

Dubium.

quæ omnino vel maiori ex parte in aerem conuersa sunt, ita ut eorum materia in nullo loco terrestri sit: sed in regione aeris, aut ignis, aut in profundo maris. Aut enim dicendum est illos homines non esse suscitandos in terra, sed in aere, vel in aqua, quod videtur inconueniens: aut certe in eis non potest habere verum (quod diximus) suscitandos scilicet esse, ubi maior pars materiæ eorum fuerit. Ad has, & similes difficultates responderi in primis posset nullum esse incommodum, quod in huiusmodi locis corpora formentur, & resurgant. Quia tam subito fiet resurrectio, & congregatio suscitatorum corporum, ut nullum ex hoc sequi possit inconueniens. Nam si corpus, quod resurgit, est gloriosum, siue sit in aqua, siue in terra, siue in aere, perinde sane est: si vero sit ex damnatis, subito deferetur in locum iudicii. Probabilius tamen videtur, omnes homines esse excitandos super terram. Quia ita significatur in testimoniis Scripturæ supra citatis, & est magis consentaneum naturæ humani corporis. Quocirca, quando ex parte materiæ ipsius corporis nulla est ratio, ob quam potius fiat resurrectio in hoc loco terræ, quam in alio, diuina dispositione fiet, vel in loco iudicii, vel ubi Deus voluerit, aut expedire censuerit.

SECTIO VIII.

Vitum iustorum, damnatorumque resurrectio in eodem iudicii magno die futura sit.

Restat iam nunc dicendum de circumstantia temporis. Et quoniam de anno, mense, ac die nihil certi in particulari dici potest. Hæc enim pendet ex futuris, quæ non sunt nobis reuelata: ut dicturi sumus infra agentes de iudicio: solum inquiri hic potest, an vniuersalis resurrectio futura sit tota eodem anno, ac die, & an ille dies sit futurus dies iudicii. In qua quæstione occurrit examinandus vetus error Chiliastrarum, quem olim Cherintiani, & Marcionistæ sequuti sunt, & nunc Anabaptistæ sequuntur, ut referunt Pammel. in Paradox. 24. Tertulliani, & Staphileus in Epitome hæresum nostris temporis. Et Prateolus verbo Cherinthiani, & verbo Chiliastræ. Hi dixerunt, resurrectionem iustorum futuram mille annis ante diem iudicii: quod multi ex antiquis scriptoribus Catholicis sequuti sunt. Sed quia non omnia, quæ in hoc hæretici confinxerunt, communia sunt nostris scriptoribus, oportet eorum sententias breuiter explicare. Et quoniam in eis multa continentur, quæ non pertinent ad præsens institutum, ea tantum persequemur, quæ huius loci fuerint: cætera vero in propria loca remitemus. Cherintus ergo (ut est apud Eusebium lib. 3. Histor. cap. 22. & lib. 7. cap. 20. Niceph. lib. 3. Histor. cap. 14.) docuit Christum mille annis ante iudicium in hunc mundum descensurum, & omnes iustos suscitaturum ad vitam corporalem, & animalem, ut vna cum eis mille annis in terra regnet, in summa pace, voluptate, & rerum omnium, ac deliciarum affluentia, etiam illarum, quæ ventri, & veneri, deseruiunt. Dicebat etiam illo tempore instaurandum esse Iudaorum regnum, religionem, ciuitatem Ierusalem ac templum eius, & taurorum, ac arietum victimas, ac denique tunc esse implendas promissiones omnes factas Abraham, & posteris eius Genesis 13. 15. & 27. Isai. 65. & 66. Ierem. 16. & 31. Ezech. 20. 27. & 28. Hunc errorem sequutus est Apollinarius, ut refert Epiphani. hæres. 77. in fine: Iren. vero libro 5. capite 32. & seqq. docet post Antichristi persecutionem futuram esse hanc iustorum resurrectionem, ut in terra viuatur cum Christo mille annis. Et quamuis sentiat, eo tempore fruituros magnis spiritualibus delicijs: tamen etiam eis attribuit ingentes corporis voluptates, & abundantiam rerum temporaria-

lium: non tamen explicat, an sint futuræ hominum generationes, neque de sacrificijs, & alijs ceremonijs Moisaicis meminit, de quibus etiam omnes alij Patres tacuerunt.

Lactantius autem libro septimo instit. capite 14. maxime tamen in 24. & 26. huc sequens errorem multa fallā pro libito comminiscitur. Primum enim dicit Primam illam resurrectionem iustorum futuram sexto millesimo anno à mundi creatione. Quod quam fit fallum, & Scripturæ repugnans, dicemus postea agentes de die iudicii. Dicit præterea resurrecturos tunc iustos, qui mortui fuerunt, qui autem viui reperientur, non esse morituros: sed per eos mille annos in finitam hominum multitudinem generaturos, & eorum sobolem sanctam, ac Deo caram fore. Qui autem (inquit) suscitabuntur, hi præ-runt viuentibus, ut iudices: gentes vero non extinguuntur omnino: sed quadam reliquentur in victoriam Dei, ut triumphentur à iustis, ac subiunguntur perpetua seruitute. Deinde describit temporalem felicitatem illius sæculi, & aurea tempora, quæ, Saturno regnante à Poetis conficta sunt, illis mille annis futura esse arbitrat. Lactantium ferè, in omnibus sequutus est Quintus Iulius Hilarion libro de mundi duratione. & hi duo existimarunt primam resurrectionem iustorum fuisse futuram ante quingentesimum annum à morte Christi, quorum errorem ipsa rerum experientia satis arguit. Posuerunt etiam persecutionem Antichristi futuram ante primam resurrectionem, postea vero transactis mille annis futuram esse aliam persecutionem, quod plane repugnat Euangelio, ut latius postea dicturi sumus. Tertullianus autem lib. 3. contra Marcionem, capite ultimo aliter hunc errorem scribit. Nam in primis non existimat resurrectionem omnium iustorum simul esse futuram initio illorum mille annorum: sed intra illud seculum paulatim esse consummandam, singulis maturius, vel tardius pro diuersitate meritorum resurgentibus. Deinde non videtur tribuere iustis eo tempore sensibiles voluptates, sed spirituales. Sic enim inquit, Hanc (id est, Ierusalem) dicimus excipienda resurrectionis Sancti, & resouendis omnium bonorum, utique spiritualium, copia, in compensationem eorum, quæ in seculo vel despectimus, vel amisimus, à Deo prospectam. Siquidem, & iustum, & Deo dignum, illis quoque exultare famulos eius, ubi sunt & afflicti nomine ipsius. Et ita eius sententiam interpretatur Pammelius in initio operum Tertulliani, parad. 24. & tom. 4. in fragmento operis de spe fidelium. Et hoc sensu tolerabilior est hic error, teste etiam Augustino, lib. 20. de ciuitat. capit. 7. ubi hanc tractans quæstionem sic scribit: Que opinio esset vicinque tolerabilis, si aliqua delicia spirituales in illo Sabbato affuturæ Sanctis per Domini presentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati sumus aliquando. In hac etiam sententia fuit Iustinus Martyr dialog. cum Triphone: non tamen explicat modum deliciarum in eo statu futurarum. Quos Patres et Papia hanc sententiam didicisse testis est Euseb. lib. 3. Hist. cap. 33. & Hieronymus lib. de Eccles. scriptoribus, in Papia, & in præfatione lib. 18. in Isaiam, ubi præter citatos refert Victorinum, in Apocalypsim, & Apollinarium, Quem non solum (inquit) sua secta apellat homines, sed & nostrorum, in hac parte dumtaxat, plurima sequitur multitudo: & capit. 36. in Ezech. addit Seuerum in dialogo, Gallus. Hieronymus tamen ijs locis indifferenter tribuit his authoribus errorem Cherintianorum eo modo, quo à nobis expositus est. Gennadius vero lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, capit. 6. in genere referens hanc sententiam, fabulam somniatorum appellat: in capite vero 55. hunc in modum varijs scriptoribus illam attribuit. In Diuini promissionibus nihil terrenum, aut transitorium expectemus, sicut Melitani sperant, non nuptiarum copulam, sicut Cherintus, & Marcion delirant, non quod ad cibum, vel ad potum pertinet, sicut Papia auctori Irenæus,

Pammel.
Staphyl.
Lyndam.
Prateol.

Euseb.
Nicephor.

Epiphani.
Iren.

Tertul.

Pammel.

Aug.

Iustin.

Euseb.

Hieron.

Victor.

Apollin.

Gennad.

natus Tertullianus; & Lactantius acquiescunt, neque per mille annos, post resurrectionem regnum Christi in terra futurum, & Sanctos cum illo in deliciis regnatos, speramus, sicut Nepos docuit, qui primam resurrectionem iustorum, & secundam impiorum confinxit. Vbi non video, cur distinxerit sententiam Nepotis à sententia Irenæi. Eadem enim omnino fuisse videtur, ut latius refert Eusebius libro septimo Histor. capit. decimo nono & Nicephorus libro sexto capit. vigesimo primo. Denique Hieronymus Ierem. 19. hanc sententiam referens, prout à Cherinto, & Iudæis asserta est, subdit, Licet non sequamur: tamen damnare non possumus, quia multi Ecclesiasticorum virorum, & Martyres ista dixerunt, & unusquisque in suo sensu abundet, & Domini cuncta iudicio referentur.

Fundamentum huius sententiæ fuit obscurus locus Apocalypsis. 20. vbi sic scribitur. Et vidi Angelum descendentem de calo, habentem clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua, & apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus, & Satanas, & ligauit eum per annos mille, ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni, & post hæc oportet solui modico tempore. Et vidi sedes, & sederunt super eas, & iudicium datum est illis, & animas decollatorum propter testimonium Iesu, & propter verbum Dei, & qui non adorauerunt bestiam, neque imaginem eius, nec acceperunt charactrem eius in frontibus, aut in manibus suis, & vixerunt, & regnauerunt, cum Christo mille annis, ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Post quæ omnia describitur generale iudicium futurum post illos mille annos. Qui locus videtur tam apertus ad prædictam sententiam confirmandam, ut propter hanc causam (teste Eusebio supra) multi librum Apocalypsis reiecerint, ut apocryphum, & à Cherinto scriptum.

Dicendum est tamen, resurrectionem iustorum non esse futuram vsque ad diem iudicii, & illa die omnes homines resurrekturos, quare non intercedet magna mora inter resurrectionem iustorum, & iniquorum. Hæc assertio est certa, & quatenus repugnat citato errori, existimo esse de fide. Nam licet antiqui Patres Hieronymus & Augustinus non viderant contrariam sententiam, ut hæreticam damnare: tamen Epiphanius hæres. 77. circa finem illam absolute damnat ut hæreticam, scripturæque contrariam. Et Eusebius supra, & libro tertio capit. 33. reiecit eam, ut erroneam, refert etiā Dionysium Alexandrinum duos libros contra illam scripsisse. Et Hieronymus Epistol. 150. ad Hedibiam, Iudæicam fabulam appellat. Denique omnes Theologi, & posteriores scriptores, qui contra hæreses scripserunt, inter hæreses hanc sententiam numerant. Verum est potius eam damnare, propterea quod beatitudinem in voluptatibus corporeis constituat, quam propter lapsum circa tempus resurrectionis sed hic nos illam rationem non consideramus. Pertinet enim ad materiam de Beatitudine. Etnunc sufficiunt verba Christi, Matth. 22. In resurrectione, neque nubent, neque nubentur, sederunt sicut Angeli, & Pauli Roman. 14. Regnum Dei non est escæ, & potus. Hic ergo solum est ostendendum, etiam posteriori ratione aperte repugnare Scripturæ. Quod probatur primo ex illis verbis, Iob. 19. Scio, quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Quod certum est dictum esse à Iob ratione vniuersalis resurrectionis iustorum. Et apertissime Christus Dominus Ioan. 6. Hæc est voluntas eius, qui misit me Patrem, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis, qui viderit filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Eternum. Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Et fortasse hinc dicitur Martha, quod

A Ioannes vndecimo dixit. Scio, quia resurget in resurrectione, in nouissimo die. Certum autem est, per diem nouissimum intelligi postremum diem, in quo fiet generale iudicium, ut omnes exponunt, & ex viipius vocis constat. Dicitur enim in Scriptura nouissimum; quod est postremum. Vnde respectu allicuius personæ, seu actionis nouissimus dies dicitur dies mortis, quo modo potest intelligi illud Proverbiorum trigesimo primo. Et videbit in die nouissimo. Et similiter postremus dies festiuitatis dicitur nouissimus Ioann. 7. ac vero nouissimus dies simpliciter solum ille dici potest, qui absolute postremus futurus est, de quo dixit Christus Ioann. 12. Sermo, quem loquutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Secundo argumentor ex eo, quod in Scriptura resurrectionis bonorum, & malorum simul futura esse dicitur, & quamuis non illi Catholici contendunt, non esse intelligendum de similitudine physica, sed morali (ut sic dicam) tamen, si inter vnā, & aliam mille anni interponendi essent, neutro modo possent dici, simul futuræ. Oportet ergo, ut vel in eodem momento, vel saltem intra breuissimum tempus fiant, iuxta verbum Christi Ioann. 5. venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent qui bona egerunt, in resurrectionem vite: qui autem mala, in resurrectionem iudicii. Eadem ergo hora, & tempore vtrumque fiet, sicut Paulus explicuit 1. Corinth. 15. Omnes quidem resurgentur, scilicet, tam boni quam mali, sicut sequentia verba declarant, sed non omnes immutabimur: & tamen subdit, in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Itaque, & qui immutandi sunt, & qui non sunt immutandi, simul resurgent. Idem colligi potest ex parabolis zizaniorum, & sagenæ missæ in mare; & decem virginum, & ex Daniel. 12. capite. In tempore illo euigilabunt alij in vitam æternam, & alij in opprobrium. Tertio sunt euidentia testimonia, quæ docent: Iustos non resurrekturos iterum ad vitam animalem, sed spirituales, & gloriosam 1. ad Corinth. 15. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione, seminatur in ignobilitate, surget in gloria, seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Et infra eodem sensu dicit, Caro, & sanguis regnum Dei non possidebit, & rursus, Mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur, scilicet ad statum gloriæ, non ergo intercedent mille anni inter iustorum resurrectionem, & eorum immutationem. Et ideo dixit de illis Christus Matth. 25. quod ad imperij suum procedent in resurrectione vite. Non enim hoc dicitur quia iterum viuent, nec quia resurgent ad vitam perpetuam (vtrumque enim commune est malis) ergo quia resurgent ad vitam gloriosam. Et ita Daniel dicto capite duodecimo de quibus dixerat euigilatos in vitam æternam, statim subdit, Fulgebunt quasi splendor firmamenti: ergo non erit alia resurrectio iustorum nisi gloriosa, neque prius ad vitam quam ad cælestem vitam resurgent. Ratione item potest hoc ostendi. Quia sanctæ animæ fruuntur Deo, & in resurrectione non priuabuntur illa visione: ergo statim ac suis corporibus vnentur, gloria illa replebuntur. Quia ex beatitudine animæ redundat in corpus quædam illius participatio, & nulla est causa, cur impediatur, cum illi iusti iam sint extra statum merendi.

E Dices, hoc argumento satis probari Sanctos post resurrectionem non vsuros cibo, & potu, eo quod eis non indigeant: sed habituros statim corpora gloriosa: nihilominus tamen permansuros in terra mille annis, ut fruuntur bonis, & gaudeant, ibi, vbi passi sunt. Sed hoc (præterquā quod per se est incredibile, & improbabile: quæ enim, vel qualia sunt terrena hæc, & inferiora bona, ut propter eorum fruiationem oporteat Beatos in corporibus gloriosis mille annis

Hieron.
August.
Epiphanius.

Euseb.
Dionys.
Alexandrinus.

Matth. 22.

Rom. 14.

Iob. 19.

Ioan. 6.

Proverb. 31.

Ioan. 7.

Ioan. 12.

Ioan. 5.

1. Cor. 15.

Matth. 23.

Matth. 25.

Dan. 12.

1. Cor. 15.

Matth. 25.

Dan. 12.

Obiectio.

Responsio.

annis in terra degere?) repugnat alijs Scripturæ testimonijs. Nam primæ ad Thessalonicens. quarto inquit Paulus, Si enim credimus, quod Iesus mortuus est, & surrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt cum Iesu, adducet cum eo. Non ergo Iesus veniet iterum in terram, ut eam inhabitet, & in ea regnet: sed potius suos secum adducet, ut secum in cælo regnent, iuxta illud secundæ ad Corinth. quinto. Scimus, quod si terrestrius domus nostra huius habitationis, dissolvatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Et illud ad Ephes. 2. Coniunctificavit nos Christo, & conresuscitavit, & confedere fecit in cælestibus in Christo Iesu. Et hoc est, quod Paulus in priori loco subiungit, quod statim post resurrectionem & immutationem iustorum, Simul rapiemur cum Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus. Cur enim gloriosa, & immortalia corpora, excellentiora cælis facta, permanerent in terra, quæ propria est mortalium habitationis?

Quarto possunt congruentes rationes adduci, ob quas merito diuina Providentia disposuit, ut generalis hominum resurrectio in finem mundi differretur, quas attigit D. Th. in 4. dist. 43. q. 1. ar. 3. q. 1. & latius Sor. q. 2. ar. 1. Summa omnium est. Nam durante cæli motu, durat generatio, & corruptio, ac temporis successio, & ideo non decuit, ut generaliter corpora hominum, quæ ex materia generabilia, & corruptibilia rerum formanda sunt, ad immortalem & æternam vitam transferrentur. Item quia (ut infra videbimus) decuit in fine mundi fieri vniuersale, ac manifestum iudicium omnium hominum: igitur etiam decuit, ut aliquod præmium, saltem quoad complementum, in corpore, & animo, in tempus illud reseruaretur.

Ad fundamentum contrarij erroris, quod attinet ad loca Prophetarum de antiquis promissionibus Iudæis, de instauranda Ierusalem, bonorum affluentia, & alijs id genus factis breuiter dicitur intelligenda esse secundum metaphoricam locutionem de Ecclesia, vel militante, vel triumphante, ac de bonis spiritualibus, quæ fidelibus, qui sunt veri, & spirituales Israelitæ, Deus communicat, ut tractat late Hieronymus exponendo eadem Prophetarum loca, & attigimus breuiter superiori tomo, disput. 1. sect. 4. Solum ergo superest, ut exponamus vigesimum caput Apocalypsis. De quo in primis dicendum est, Angelum illum, quem Ioannes vidit descendentem de cælo, esse Christum Dominum qui in Scriptura dicitur Angelus testamenti, & magni consilij angelus. Vel aliquem sanctum Angelum ministrum eius. Parum enim refert, vno vel altero modo interpretari. Deinde dicitur, ibi esse sermonem de primo Christi aduentu, non de secundo. Christus enim veniens in mundum per Incarnationem superauit Dæmonem, & potestatem eius abstulit, iuxta illud Luc. 11. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia, quæ pesserit: si autem fortior eo superueniens, vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat. Addit vero Matth. capit. 12. Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem? Sic igitur Christus veniens in mundum, alligauit Dæmonem, & hoc est, quod vidit Ioannes dicto capit. 20. Quod vero subdit, & misit eum in abyssum, & clausit, & signauit super illum, ut non seducat amplius gentes, quidam putant, esse intelligendum non de omnibus Dæmonibus: sed de Satana principe Dæmoniorum, qui ita est in infernum detrusus, ut exire non permittatur, neque per se ipsum homines tentare. Quod significat Gregorius lib. 4. moral. capit. 13. Exponit enim hunc locum de illo apostata Angelo, qui ita creatus est, ut cæteris legionibus Angelorum emineret. Et dem sentit Lactantius lib. 7. capit. 24. & 26. Quod si velimus de vniuerso Dæmonum imperio id explicare, intelligendum est, Dæmonem

A fuisse ligatum, ut non possit ad homines tentandos ex abyssu exire, nisi iuxta voluntatem, ac permissionem illius angeli, id est, Christi, qui eum ligauit. Vnde fit, ut neque in hoc mundo tam libere, regnet sicut antea, neque tam acriter possit homines tentare, ac seducere: ligare ergo Dæmonem fuit eius coercere, & cohibere potestatem, ut Aug. exposuit 20. de Ciuit. cap. 7. & episto. 107. & significauit Greg. 7. Moral. cap. 18. Addit præterea Ioannes, ligatum ab hoc angelo fuisse Dæmonem mille annis, & postea solummodo modico tempore. Sed intelligendum est, ibi positum esse definitum numerum annorum pro indefinito. Solet enim scriptura per millenarium numerum, explicare diuturnam temporis durationem, ut Psal. 104. Verbis, quod mandauit in mille generationes. Et Eccles. 16. Mellior est vnus vir timens Deum, quam mille impij. Habuit autem Ioannes specialem causam, & rationem, ob quam ea phrasi locutionis vteretur. Quia vel non poterat definite dicere: vel non oportebat explicare, quantum esset tempus futurum vsque ad persecutionem Antichristi, quando Dæmon soluetur modico tempore. Dicitur vltimius, omnes animas Sanctorum regnasse cū Christo ijs mille annis, id est, toto hoc tempore. Vbi notandum est, non dici, solis his mille annis regnatorum Christum cum Sanctis suis, futurum enim est illud regnum perpetuum: dicitur ergo regnatorus eo tempore, donec adiudicandum veniat, absque noua immutatione, & quasi in nouatione, quæ post corporum resurrectionem in illo regno fiet. Atque ob hanc causam nulla ibi fit corporum mentio: sed solum animarum. Vnde fit, cum subdit Ioannes, hanc esse primam resurrectionem, necessario intelligi de resurrectione spirituali, qua anima à peccato resurgit ad vitam gratiæ, & gloriæ. Toto enim illo tempore operabitur Christus in animabus hanc resurrectionem, inchoando illam in hac vita, perficiendo autem in morte, de qua dixit Christus Ioann. 5. Ioh. 5. iuxta expositionem Augusti. tract. 22. in Ioan. & sermo. 64. de verbis Domini, & 20. de Ciuit. cap. 6. Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuunt: quanquam aliam possit ille locus Ioannis habere expositionem literalem: sed nunc nostra non refert. Dixi autem, spiritua-

lem hanc resurrectionem inchoari per gratiam: perfici autem in gloria. Quia vt metaphora resurrectionis melius quadret, oportet, ut ex parte termini à quo mortem aliquo modo respiciat. Nam sola glorificatio per se sumpta non habet rationem resurrectionis, sed vt confertur homini, qui per peccatum ius ad illam amiserat, & quia hoc ius per iustificationem reparatur, ideo dicimus, hanc resurrectionem vtrumque aliquo modo includere, iustificationem scilicet, vsque ad glorificationem, seu contrario glorificationem, ut in tali iustificatione fundatam. Sola enim iustificatio non habet rationem propriam resurrectionis, de qua ibi est sermo. Nam ibi dicitur secundam mortem, id est, damnationem non habere locum in his, qui primæ resurrectionis sunt participes, quod non cōuenit omnibus iustificatis, nisi vitam gratiæ perpetuo consequent, quod in gloria fiet, sic ergo exponenda est illa prima, & spiritualis animarum resurrectio.

Possunt vero nobis ob stare illa verba eiusdem cap. 20. Apocalyp. Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni: & subditur, Hac est resurrectio prima. Nam in prioribus verbis necesse est esse sermonem de vita corporali, nam ceteri mortuorum, id est, damnati, qui in Christum non crediderunt, non sunt resurrecturi vnquam spirituali resurrectione, sed corporali tantum: ergo, cum hæc dicitur resurrectio prima, intelligitur de corporali, non de spirituali. Quia non est verisimile, in tam paucis verbis, tam magnam inuolui æquiocationem. Responderi potest illa priora verba non intelligi

August.
Gregor.

Psal. 104.
Eccles. 16.

Ioh. 5.
August.

Obiitio.

Responso.
ad argumen-
ta in opposi-
tum.

Hieron.

In cap. 20
Apocal. 5
Expositio.

Luc. 11.

Mat. 12.

Greg. Papa.

telligi de vita corporali, vel spirituali determinate sed simpliciter de omni vita ita ut sit sensus. Ad nulum genus vite suscitatos esse, & ideo non esse proprie equiuocationem. Melius tamen (ut existimo) responderi potest, etiā in illis verbis sermonem esse de vita gratiæ, & gloriæ, ita ut sensus sit eos, qui non adhaeserunt Christo, in toto illo seculo vsque ad finem mundi non esse gratiam & gloriam consecuturos. Quod autem subditur, *donec consummetur mille anni*, non significat, post mille annos esse victuros: sed quia tempus definitum à Deo ad hanc primam resurrectionem, solum est hoc, quod fuit vsque ad diem iudicii, ideo specialiter dictum est, toto hoc tempore hos non fore viuificandos: non quia postea viuificandi sint: sed solum ut excludatur tempus, in quo maxime viuificari poterāt, & ita illa particula *donec*, tantum significat quid toto illo tempore futurum non sit, non tamen quid post illud tempus sit futurum iuxta frequentem modum loquendi Scripturæ in superioribus expositum.

In reliqua parte illius capitis describit Ioannes persecutionem Antichristi, vniuersalem resurrectionem, & iudicium, de quibus postea dicturi sumus. Quia in tota illa parte nulla est difficultas quæ ad præsentem quæstionem spectet. Solum in illis verbis, *Ascenderunt supra latitudinem terræ, & circumierunt castra Sanctorum, & ciuitatem dilectam*, aduertendum est, non intelligi per *ciuitatem dilectam* Ierusalem (ut Chiliaste exposuerunt) sed Ecclesiam. Hæc enim est ciuitas verè à Deo dilecta. Quod si de aliqua priuata vrbe terrena illa verba essent exponenda, potius de Roma, quam de Ierolyma intelligi deberent: quia post Christi ascensum in cælum, multo magis est dilecta hæc ciuitas à Deo, quàm Ierolyma.

Quoniam autem tota vis huius expositionis consistit in illis verbis, *resurrectio prima*, oportet ex contextu, & circumstantijs eius ostendere esse sermonem de resurrectione animæ, non corporis. Potest autem hoc varijs modis ostendi. Primo: quia in fine capitis ponitur vniuersalis resurrectio corporalis omnium mortuorum. Secundo quia post illam primam resurrectionem dicitur futura persecutio Antichristi, in qua Iusti occiduntur, quod repugnat & statui post corporum resurrectionem, & verbis Christi, *Matthæ. vigesimo quarto*, ut inferius latius dicemus agentes de iudicio. Tercio quia ibidem *mors* aperte sumitur pro morte spirituali, seu damnatione, ut cum dicitur, *Infernus & mors, missi sunt in flagnum ignis*, scilicet, post finale iudicium, quando non homines mortui, sed corpore, & animo viuentes derudentur in infernum. Ergo non sumitur ibi mors pro morte corporali, sed pro spirituali. Quid ergo mirum, quod eodem sensu, prius loquutus sit de resurrectione? Quartum argumentum simile confici potest ex illis verbis, *mors secunda*.

Mors enim corporalis non est nisi vna: ergo necessario intelligenda sunt de morte spirituali, ita ut *mors prima* sit, mors peccati: mors autem *secunda*, sit gehenna, ut exposuit Chrysostomus homilia 25. in Apocalyp. vel certe *mors prima* dicatur gehenna, vel condemnatio solius animæ: mors autem *secunda* sit damnatio totius hominis corpore, & animo, que fiet in die iudicii. Ergo è cōtrario resurrectio prima, & secunda secundum eundem modum, ac proportionem explicanda sunt. Et hinc tandem sumi potest alia coniectura. Quia mors prima, & secunda non intelliguntur respectu diuersorum, sed respectu eiusdem: ergo eodem modo intelligenda sunt resurrectio prima, & secunda: ergo non recte exponuntur de resurrectione bonorum, & malorum, ut Chiliaste finxerunt. Nec etiam placet expositio Origenis in 26. capite Iesai. quam refert Pamphyl. in Apolog. pro Origene, qui similiter exponens resurrectionem primam, & secundam de resurrectione be-

Fr. Suarez. tom. 2.

A norum, & malorum, explicat illam diei primam non tempore, sed dignitate. Nam licet hæc expositio non contineat errorem: non tamen potest contextui accommodari. Denique ad hunc fere modum expositum hunc locum Augustin. libr. 20. de Ciuit. fere per totum, præsertim cap. 7. & homilia. 17. in Apocalyp. & colligitur ex Elig. homilia. 8. in die cænæ Domini, & Hippolyto libr. de consummatione mundi, & Gregor. libr. 4. Moral. cap. 13. & libr. 18. cap. 25. vbi expresse dicit millenario numero non quantitatem, sed vniuersitatem temporis, quo regnat Ecclesia, designari, atque idem repetit libr. 3. cap. 12. Eodem modo sentiunt omnes expositores Catholici in Apocalyp. Anselmus, Beda, Rupertus, Aretas, & reliqui.

SECTIO IX.

Utrum vniuersalis resurrectio omnium hominum simultempore futura sit.

I N præcedenti sectione conclusimus, futuram esse vniuersalem resurrectionem eodem die, restat inquirendum, an etiam futura sit eodem tempore ac momento. In hac enim re explicanda Catholici scriptores in varias abiit sententias. Prima sententia est, prius esse suscitandos omnes Iustos, deinde omnes reprobos. Ita docent super. 1. Thessal. 4. cap. 1. Primasius, Theophyl. & Oecumen. qui existimantur id accepisse à Chrysostomo, qui tamē nihil aperte dicit, ut patet ex homilia. 7. & 8. super 1. ad Thessalonic. & homilia quadam de ascensione Christi. Apertius hoc docuit Theodoretus 1. ad Theod. Thessalon. 4. vbi ait, omnes Iustos, qui fuerunt tam in lege naturæ, & veteri, quam in lege gratiæ simul fore suscitandos, iuxta illud ad Hebræos 11. *Hi omnes Hebr. 11. mortui sunt non acceptis re promissionibus, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur*: omnes autem electos suscitandos esse ante reprobos. Idem tenet Caietan. 1. ad Corinth. 15. Fundari autem potest hæc sententia in verbis Psal. 1. ad 1. Thessal. 4. *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi*, & 1. Corinth. 15. *In Christo omnes viuificabuntur, unusquisque autem in suo ordine, primitus Christus, deinde qui sunt Christi, deinde finis*, vbi aperte loquitur de ordine temporis. Secundo addi possunt congruentiæ. Prima, quia Iusti exituri sunt obuiam Christo in aera, & ideo oportet, ut prius resurgant, quam reprobis, qui in terra expectantur. Secunda ut Deus se ostendat propensorem ad reddendū præmium, quàm poenam. Tercio ut significetur obedientia Iustorum, dum citius obediunt voci Dei, eos ad vitam reuocantis.

Secunda sententia constituit ordinem inter ipsos Iustos. Qui dupliciter fingi potest, primo ut prius resurgant Iusti, qui Christi incarnationem præcesserunt: deinde qui fuerunt in lege gratiæ: vel aliter ut prius resurgant qui antea erant mortui, deinde illi, qui viui tunc inueniuntur. Et hic posterior modus colligi potest ex Augustino, & Anselmo, dicentibus, Iustos, quos dies iudicii viuos inuenierit, in corpore mortali rapiendos esse in aera, simul cum alijs Sanctis iam excitatis, & in ipso raptu esse mortuos, & resurrecturos. Nam ex hoc ordine aperte sequitur, prius esse suscitandos Iustos antea mortuos. Et ita explicant ac sequuntur Scot. in 4. d. 43. Scot. quæst. 5. & Durand. quæst. 4. & Richard. artic. 5. Durand. quæst. 1. qui fundantur in illis verbis Pauli. *Ei mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui viui*. 1. Thessal. 4. *simul rapiemur cum eis obuiam Christo in aera*. Sed in superioribus reieciimus hanc sententiam, & locum Pauli aliter exposuimus.

Tertia sententia est, omnes homines electos, ac reprobos simul, eodemque momento esse exsuscitandos. Hæc est communior Theologorum in 4. dist. 43. vbi D. Thom. eam indicat quæst. 1. artic. 3. D. Thom. quæst. 3.

D d d

quæst. 3.

Matth. 24.

Chrysost.

Origenes.
Pamphyl.

August.

Elig.

Hippolyt.

Greg.

Primas.

Theoph.

Oecumen.

Chrysostom.

Theod.

Hebr. 11.

Caietan.

1. ad Thessal. 4.

1. Corinth. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4.

quæst. 3. præsertim in solutionibus argumentorum, ubi ad 3. dicit, sicut effectus sacramenti fit in ultimo instanti prolacionis formæ: ita generalem resurrectionem futuram esse in ultimo instanti, in quo consummabitur vox, seu sonus tubæ. Idem problematice Richardus articulo 5. quæst. 1. absolute Paludan. Sorus, & alij. Et ex Patribus inclinatur in hanc sententiam Gennadius. lib. de Eccle. dogmatibus, capite 6. Erit (inquit) resurrectio mortuorum omnium hominum, sed una simul, & semel non: prima iustorum, & secunda peccatorum. Hippolytus Martyr lib. de consummatione mundi, non longe à fine, & Method. de Resurrectione.

Et absolute hæc opinio est probabilior. Primo quia est magis consentanea scripturis, Ioan. 5. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vite: qui autem mala, in resurrectionem iudicii. Quorum verborum sensus est, nolite mirari, quod vobis dixerim, me habere virtutem ad excitandos mortuos. Nam venit hora, in qua vno verbo excitabo omnes homines tam bonos, quam malos: ergo ad vnum Christi imperium omnes simul resurgent. Et ita insinuant ibi Cyrillus, Chrysostomus, Rupertus: clarius Euthym. dicens, Simul omnes repente, ac virtute arcana coaptabit, animabit, ac excitabit voce sua, siue iussu. De hoc etiam Paulus loquitur. 1. ad Corinth. 15. Omnes quidem resurgemus in momento, in idu oculi, in nouissima tuba, carnes enim tuba, & mortui resurgent incorrupti. Secundo possumus argumentari ratione. Quia neque ex parte diuinæ potentie requiritur hæc successio, neque ex parte ipsius actionis, vt per se constat: neque etiam ex parte hominum suscitandorum. Quia si de omnibus iustis in communi agamus, si omnes simul resurgent ad commune omnium gaudium, maius etiam erit gaudium singulorum: & ideo (vt in Apocalyp. dicitur) singulorum Iustorum resurrectio differtur, donec impleatur numerus electorum: ergo consummato hoc numero omnes resurgent, neque erit etiam, cur alicuius resurrectio amplius differatur. Ad hæc si comparemus Sanctos legis naturæ, aut veteris ad Sanctos legis gratiæ, nulla ratio est, ob quam illorum resurrectio antecedit. Nam potius nos expectant, vt non sine nobis consummentur, vt Paulus dixit ad Hebr. 11. Rursus prærogatiua legis gratiæ est, vt gloria, & beatitudo non nisi tempore huius legis sit hominibus communicata: cur ergo resurrectio, & gloria corporum tardius conferretur hominibus huius legis, quam præcedentibus? Denique in hoc nullus antiquorum Patrum, aut Catholicorum Doctorum (quod ego viderim) dubitauit. Præterea quod iusti prius mortui non sint prius resurrecturi, quam illi, qui inueniuntur viui prope diem iudicii, primum ostendi potest præter scripturæ testimonia adducta. Quia nulla est probabilis ratio alterius ordinis, vel successione. Nam priusquam præcedentes iusti resurgent, moriuntur reliqui iusti, qui tunc viuunt. Quia (vt supra ostendi) mors illorum non fiet in raptu: sed ante raptum, & causæ, quæ illis possunt mortem inferre, generalem resurrectionem præcedent, vt patet etiam ex supra dictis. Ergo æque cito obediunt voci Dei eos ad vitam feucantis. Adde, Paul. 1. ad Thessalon. 4. non solum, non significasse hos esse posterius suscitandos: verum potius fuisse sollicitum, ne aliquis putaret esse prius suscitandos, eo quod eorum mutatio, & resurrectio videri poterat facilius, & ideo dixisse, Qui residui sumus in aduentu DOMINI, non præuenimus eos, qui dormierunt. Ex quo non sequitur hos, qui dormierunt, esse præueniendos alios: sed ad summum simul esse resurrecturos: quid autem in sequentibus verbis Paulus voluerit, statim dicemus. Tandem neque ex parte damnatorum oportet resurrectionem esse tardiozem, vt patet

respondendo ad argumenta aliarum opinionum.

Ad primum testimonium ex Paulo. Qui in Christo sunt, resurgent primi, intelligi potest primo, illos futuros esse primos, non ordine temporis: sed excellentia dignitatis, vt Sedulius exponit. Quæ expositio videtur difficilis D. Thomæ super Paulum: quia multi de viuis erunt probati in persecutione Antichristi, qui dignitate præcedent multos prius defunctos: sed hoc solui potest dicendo, non comparari (vt sic dicam) singulos ad singulos: sed multitudinem, ad multitudinem, & hoc modo priores dignitate præcedere. Nam in eis continentur Apostoli, Patriarchæ, & Prophetæ, & sanctissimi Martyres. Erit ergo iuxta hanc expositionem sensus Pauli, illi quidem qui mortui sunt, resurgent dignitate primi, eis quodam modo magis erit debita resurrectio, eo quod diutius eam expectarunt: nihilominus tamen reliqui simul cum eis rapiuntur obuiam Christo. Sed obstat Vox Græcæ ἀπὸ τοῦ quæ est aduerbium æquiualens temporis aduerbio comparatiuo, & ita legunt Græci primum. Obstat etiam particula, quæ sequitur, deinde, quæ non proprie significat ordinem dignitatis.

Secunda expositio est, vt sit sermo de ordine temporis: ita tamen, vt illi dicantur resurgere primi non positue, sed negatiue, id est, quod ante hos nullus resurget. Ita Anselmus. Sed videtur obstat, quod hoc non est singulare illorum, sed commune omnibus. Dicit potest, de illis hoc specialiter dici propter rationem supra traditam. Et ita, hæc vox primi, respondet superiori negationi, non præuenimus eos. Sed adhuc obstat, quod particula, quæ sequitur, Deinde, comparisonem positiuam indicat.

Tertia expositio est, vt illæ duæ partiæ significant successionem temporis, non inter quorundam resurrectionem, & aliorum, sed inter resurrectionem, & raptum. Prius enim resurgent, postea vero rapiuntur in æra obuiam Christo. Ita D. Thomas & Anselmus. Sed est difficultas in hac expositione, cur Paulus in priori membro loquatur tantum de præcedentibus hominibus iam mortuis: in posteriori vero de reliquis viuentibus. Nam & vtrique resurgent, & vtrique rapiuntur, & vtrique prius resurgent, quam rapiantur. Responderi potest, specialiter illis prioribus attribuisse resurrectionem, ne (vt diximus) existimarentur tardius resurrecturi, propter diuturnam mortem præcedentem: raptum vero æque vtrisque attribuisse, quia in eo ablata erat omnis dubitandi ratio. In hoc autem loco Apostolus nullam mentionem fecit resurrectionis damnatorum, quia solum cupiebat spem fidelium erigere, eosque consolari, vt patet ex illis verbis, vt non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent: & ex illis, Itaque consolamini inuicem in verbis istis. Et ideo ex hoc loco nullo modo colligi potest, quod iusti prius excitandi sint, quæ damnati. Nam, cum Paulus ait, Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, non comparat resurrectionem Iustorum, ad resurrectionem damnatorum (de quibus nullam ibi mentionem fecit) sed comparat resurrectionem Iustorum, ad eorum raptum obuiam Christo in æra.

Ad secundum testimonium ex 1. ad Corinthios 15. respondetur primo. Sermonem esse de ordine dignitatis, non temporis. Ita Diuus Thomas, & Anselmus, & eadem expositio sub distinctione ponitur in commentariis, quæ Hieronymo tribuuntur. Eandem habet Tertullia. de resurrectione carnis, capit. 48. ijs verbis, Vnusquisque in suo ordine, scilicet quia & in suo corpore, ordo enim non aliud, quam meritorum dispositor. Merita autem cum corpori quoque ascribantur, ordo quoque corporum disponatur necesse est, qui possit esse meritorum. Secundo, si velimus exponere de ordine temporis propter verbum illud, deinde sunt. Quod sine dubio videtur intelligendum de ordi-

Richard.
Palud.
Sorus.
Gennad.

Hippolyt.
Metob.

Cyrril.
Chrysost.
Rupert.
Euthym.
1. Cor. 15.

Hebr. 11.

1. Thessal. 4.

Testimonij
Pauli
ad Thess. 4.
1. Expositio.
Sedul.
D. Thom.
2. Expositio.

D. Thom.
Anselm.

Testimonij
Pauli
1. Cor. 15.
Expositio.
D. Thom.
Anselm.
Hieronymi.
Tertullian.

de ordine temporis) aduertendum est, Paulum in toto illo cap. non facere mentionem resurrectionis damnatorum, usque ad illa verba, *Ecce mysterium vobis dico, omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur*. In tota enim antecedenti parte capituli, tantum de resurrectione gloriosa sermonem habuerat propter erigendam fidem, & spem fidelium: & ideo, ne videretur aliam excludere, & ut timorem simul cum spe coniungeret, dixit, *Ecce mysterium vobis dico*. Hinc ergo colligo, cum in superioribus verbis dicit, *Vnusquisque in ordine*, non agere de ordine iustorum, & damnatorum, de quibus neque ibi, neque in priori parte capituli mentionem fecerat. Comparat ergo particularem resurrectionem Christi, sub qua comprehendit eos, qui ex speciali privilegio, vel cum Christo, vel propter singularem cum Christo coniunctionem iam antea surrexerant, comparat (inquam) cum generali iustorum resurrectione, & hoc est, quod dicit, *primitie Christus*; deinde hi, qui sunt Christi, quos specialiter nominat in hoc secundo ordine, non quia damnati non sint in eodem tempore resurrecturi: sed quia tunc tantum agebat de resurrectione gloriosa. Quod satis explicuit inferius, dicens, ibi latere mysterium, quia ad sonitum eiusdem vocis multi alij simul resurgēt, qui ad statum gloriæ non immutabuntur. Quod ergo addit Paulus, *Deinde finis*, nō significat (vt multi exponunt) deinde erit vniuersalis resurrectio aliorum, quia neque verba id significant, neque ex adiunctis talis sensus colligi potest. Est ergo sensus, Deinde sequetur finale iudicium: quo fiet, vt & regnum iustorum tradatur Deo, & Patri, & omnes Christi inimici subdantur sub pedibus eius vt in sequentibus subiungit. Iuxta quā expositionem (quæ mihi maxime literalis videtur) solum colligitur ex illis verbis, *deinde finis*; resurrectionem vniuersalem, tam bonorum, quam malorum, esse futuram ante mundi finem, & propter illum.

Ad primam coniecturam respondetur, non oportere, vt resurrectio iustorum præcedat resurrectionem malorum, eo quod iusti ascensuri sint in aera obuiam Christo. Quia nihil est incommodi, quod iniqui expectent illo tempore, in terra aduentum iudicis, præsertim cum totum illud tempus satis breue futurum sit.

Ad secundum dicitur, tunc non futurum tempus misericordiæ exercendæ, sed rigoris, iudicii, & iustitiæ; & ideo ex hoc capite potius expedit, vt opera iustitiæ, distributiæ, & commutatiæ simul implerentur.

Ad tertium dico, iniquos homines non resurrecturos vt iniquos, seu vt homines, & vt effectus Diuinæ omnipotentiæ, ideoq; non expedire, vt tardius obediāt voci Dei, quam iusti: vnde ex hoc etiam capite potius expedit, vt simul resurgant.

SECTIO X.

An vniuersalis resurrectio nocturno, vel diurno tempora futura sit.

Supponimus, vniuersalem resurrectionē breuissime esse absolendam. Nam organizatio, & viuificatio corporum in instanti fiet: collectio autem cinerum Angelica velocitate, atque adeo eximia temporis breuitate perficietur, vt supra notauimus de communi ratione resurrectionis disputantes. Ex quo colligitur non esse verisimile hoc negotium resurrectionis esse noctu inchoandum, & die perficiendum, neque è conuerso, ideoque inquirimus, vtrum nocturno, an diurno tempore futurum sit. Quæ res licet valde sit incerta (quia ex scripturis nihil satis colligi potest) nihilominus Doctores ex cogitantur duos probabiles dicendi modos.

Primus est, resurrectionem futuram intempesta

nocte. Ita refert Hieronymus ex Diodoro in epistola 152. ad Minenium & Alexandrum, qui id colligebat ex verbis Christi Matth. 25. & Luc. 17. *Media autem nocte clamor factus est, ecce sponsus venit*. Nam hinc (inquit) constat media noctis securus omnibus; consummationem mundi esse venturam. Et idem identit Hieronymus. Matthæi 25. eadem verba exponens, Chrysostom. homil. 79. in Matth. circa eadem verba, sub disiunctione dicit: *Aut in parabola, quoniam dormiebant, dixit: commoratur, aut in nocte futuram resurrectionem ostendere voluit*. Atque idem sentit Augustinus lib. 83. quæst. in. 57. & Ambrosius libro 8. in Lucam circa illa verba, cap. 17. *In illa nocte erunt duo in lecto vno, &c.* Lactantius lib. 7. c. 19. dicens *intempesta, & tenebrosa nocte resurrectionem futuram*. Idem Cassiodorus Psalm. 108. circa illa verba, *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*. Et qui tenent, Christum surrexisse media nocte, idem affirmarent fortasse de cæteris hominibus: nam hoc argumento vtuntur aliqui ex prædictis authoribus. Afferunt etiam figuram egressionis filiorum Israel de Aegypto, quando media nocte Angelus descendit, Aegyptios percutiens, & Israelitas è seruitutis iugo liberans.

Alter dicendi modus est verisimilior, resurrectionem vniuersalem futuram hora matutina, quo tempore Christus surrexit. Hanc sententiam sequuntur communiter Theologi in 4. dist. 43. D. Thom. Bonauent. Richard. Durand. Paludan. Capreol. & Antonin. 4. par. tit. 24. cap. 11. §. 4. Et eandem tradit Anselm. in Elucidario, vbi dicit, resurrecturos nos, qua hora Christus surrexit. Et hoc est potissimum fundamentum huius sententiæ. Quia cum Christus sit exemplar nostræ resurrectionis, verisimile est, eo tempore, quo ipse surrexit, nos suscitandos esse, ipse autem surrexit summo diluculo, vt supra ostendimus: ergo & nos simili tempore resurgemus. Vnde concludit Anselm. resurrectionem nostram futuram in die Paschatis. Quod prius dixerat Lactantius, & significauit Macarius homilia 5. & 12. dicens nostram resurrectionem futuram tempore Aprilis, quando omnia florere incipiunt. Accedit, tempus lucis esse magis commodum, tum ad iudiciū, quod statim post resurrectionem sequetur: tum etiam, vt omnes homines possint naturali modo, & sine miraculis se mutuo videre, atque vt opus resurrectionis illustrius fiat. Item quodammodo pertinet ad bonorum gloriam, vt tempore lucis resurgant. Nā licet interna eorum claritas eis ad beatitudinē sufficiat, sicut fulgor etiam aduenientis Christi satis esse possit, vt resurrectionis gloria ab omnibus cōspiceretur, vt dixit Ambros. libro 8. in Lucam, tamē etiam oportet, vt extrinseca temporis, & loci circumstantia sit eorum gloriæ proportionata, quæ tamen simul cederet in maiorem reprobos penam. Erit enim illis tanto maior ignominia, & pudor, quanto eorum sit magis misera conditio, & corporum deformitas maior.

Denique dum Scriptura noctis mentionem facit cum loquitur de vltima resurrectione, nō significat illam futuram in nocte: sed ita loquitur: vt ostendat eo tempore, quo erunt homines securiores, magisque oblitus euentus talis diei, tunc Mundi consummationem futuram, vt notarunt Augustin. cit. loco, Theophyl. Anselmus Matthæi 25. fatilque significauit Paulus. 1. ad Thessalon. 5. dicens, *Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet: Cum enim dixerint, pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus*. Vbi etiam est considerandum, in his locis, in quibus noctis mentio fit, non esse sermonem de hora resurrectionis, sed magis de hora mortis. Vnde fieri poterit, vt in vltima iudicii die signa aliqua terribilia intempesta nocte incipiant: quibus fiet, vt si qui homines residui fuerint, vel subito vel paulatim moriantur: & tunc fortasse ad litteram verificabitur quod Christus dixit, *Erunt duo in lecto vno & vnus assumetur*.

sumetur, id est saluabitur, & alter relinquetur, id est, condemnabitur. Nihilominus tamen resurrectio differri poterit vsque ad ortum diei, nam reliquum temporis nocturni, vel ad torquendos peccatores, vel ad purgandas iustorum animas esse poterit opportunum. Sed de hac illa Christi sententia præ oculis habenda est, Vos estote parati, quia quæ hora non putatis, filius hominis veniet. Mat. 24. Luc. 12. De qua in vltima huius operis parte iterum redibit sermo. Hæc igitur de resurrectione sint satis.

Matth. 24.
Luc. 12.

QVÆSTIO LVII.

De ascensione Christi in sex articulos diuisa.

Einde considerandum est de Ascensione Christi. Et circa hoc quaruntur sex.

Primo, vtrum fuerit conueniens Christum ascendere.

Secundo, secundum quam naturam conueniat sibi ascendere.

Tertio, vtrum propria virtute ascenderit.

Quarto, vtrum ascenderit super omnes celos corporeos.

Quinto, vtrum ascenderit super omnes spirituales creaturas.

Sexto, de effectu ascensionis.

ARTICVLVS I.

Vtrum fuerit conueniens Christum ascendere.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod non fuerit conueniens Christum ascendere. Dicit enim Philo. in 2. de celo, quod illa, quæ optimo modo se habent, possident suum bonum sine motu. Sed Christus optime se habuit: quia & secundum diuinam naturam est summum bonum: & secundum humanam naturam est summe glorificatus: ergo suum bonum habet sine motu: sed ascensio est quidam motus: ergo non fuit conueniens, quod Christus ascenderet.

2. Præterea. Omne quod mouetur, mouetur propter aliquid melius: sed Christo non fuit melius esse in celo quam in terra, nihil enim accreuit sibi per hoc, quod fuit in celo, neque quantum ad animam, neque quantum ad corpus: ergo videtur quod non debuerit Christus in celum ascendere.

3. Præterea. Filius Dei humanam naturam assumpsit ad nostram salutem: sed magis fuisset salutare hominibus, quod semper conuersaretur nobiscum in terris: unde ipse dixit discipulis suis Luc. 17. Venient dies, quando desiderabitis videre vnum diem filij hominis, & non videbitis. Videtur ergo, quod non fuerit conueniens Christum ascendere in celum.

3. Præterea. Sicut Greg. dicit 14. Mor corpus Christi in nullo mutatum fuit post resurrectionem: sed non immediate post resurrectionem ascendit in celum: quia ipse dicit post resurrectionem, Ioann. 20. Nondum ascendi ad patrem meum: ergo videtur, quod nec post quadraginta dies ascendere debuerit.

Sed contra est, quod Dominus dicit Ioan. 20. Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum.

Respondeo dicendum, quod locus debet esse proportionatus locato: Christus autem post resurrectionem vitam immortalē, & incorruptibilem inchoauit: locus autem in quo nos habitamus, est locus generationis & corruptionis: sed locus celestis est locus incorruptionis: & ideo non fuit conueniens, quod Christus post resurrectionem remaneret in terris: sed conueniens fuit, quod ascenderet in celum.

Ad obiectum ergo dicendum, quod illud optime se habens, quod sine motu possidet suum bonum, est ipse Deus: quia est o-

mnino immutabilis secundum illud Matth. 3. Ego Dominus, & non mutor. Qualibet autem creatura est mutabilis aliquo modo, ut patet per Aug. 8. sup. Gen. ad lit. & quia natura assumpta à filio Dei, remansit creatura, ut patet ex iis, quæ supra dicta sunt, non est inconueniens, quod aliqui ei motus attribueretur.

Ad secundum dicendum, quod per hoc, quod Christus ascendit in celum, nihil ei accreuit, quantum ad ea, quæ sunt de essentia gloriæ siue secundum corpus, siue secundum animam: tamen accreuit ei aliquid quantum ad loci decentiam, quod est ad bene esse gloriæ. Non quod corpus eius aliquid aut perfectionis, aut conseruationis acquireret ex corpore celesti, sed solummodo propter quandam decentiam: hoc autem aliquo modo pertinebat ad eius gloriam. Et de hac decentia gaudium quoddam habuit: non quidem quod tunc de hoc gaudere inciperet, quando in celum ascendit, sed quia nouo modo de hoc gauisus est, sicut de re impleta. Vnde super illud Psal. 15. Delectationes in dextera tua vsque in finem, dicit glossa, Delectatio & letitia erit mihi in consessu tuo humani obrutibus subtrahito.

Ad tertium dicendum, quod licet presentia corporalis Christi fuerit subtrahita fidelibus per ascensionem, presentia tamen diuinitatis ipsius semper adest fidelibus, secundum quod ipse dicit Matth. ult. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Qui enim ascendit in celos, non deferit adopratos, ut Leo Papa dicit. Sed ipsa Christi ascensio in celum, quæ corporalem suam presentiam nobis subtraxit, magis fuit utilis nobis quam presentia corporalis fuisset. Primo quidem propter fidei augmentum, quæ est de non visis. Vnde ipse Dominus dicit discipulis suis Ioan. 19. Quod Spiritus sanctus adueniens, arguet mundum de inistitia, scilicet eorum, qui credunt, ut Aug. dicit super Ioan. Ipsa quippe fidelium comparatio infidelium est vituperatio. Vnde subd. 1. quis ad patrem vado, & iam non videbitis me: beati enim, qui non vident, & credunt. Erit igitur vestra inistitia, de qua mundus arguetur: quoniam in me quem non videbitis, credetis.

Secundo ad spei subleuationem. Vnde ipse dicit Io. 14. Si abiero, & preparauero vobis locum iterum veniam, & accipiam vos ad meipsum, ut vbi ego sum, & vos sitis. Per hoc enim, quod Christus humanam naturam assumptam in celo collocauit, dedit nobis spem illuc peruenire: de qua vbi fuerit corpus illuc congregabuntur & aquila, ut dicitur Matth. 24. Vnde Mich. 2. dicitur, Ascendit pandens iter ante eos.

Tertio ad erigendum charitatis affectum in celestia. Vnde dicit apostolus ad Coloss. 3. Quæ sursum sunt, quæ ite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram. Ut enim dicitur Matth. 6. vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Et quia Spiritus sanctus est amor, nos in celestia rapiens: ideo Dominus dicit discipulis Ioan. 16. Expedi vobis, ut ego vadam: si enim non abiero, Patet non veniet ad vos. Quod exponens Aug. super Ioan. dicit, Non potest capere Christum, quamdiu secundum carnem persistitis nosse Christum. Christo autem discedente, corporaliter non solum Spiritus sanctus, sed & Pater, & Filius illi affuit spiritualiter.

Ad quartum dicendum, quod licet Christo resurgenti in vitam immortalē, congrueret locus celestis: tamen ascensionem distulit, ut veritas resurrectionis comprobaretur. Vnde dicitur Act. 1. quod post passionem suam præbuit seipsum viuuum discipulis, in multis argumentis per dies quadraginta. Vbi dicit quadam glo. quod quia per quadraginta horas mortuus fuerat, quadraginta diebus se viuere confirmat. Vel per quadraginta dies tempus presentis sæculi, quo Christus in Ecclesia conuersatur, potest intelligi: quia homo censetur ex quatuor elementis, & eruditur contra transgressionem decalogi.

Glossa ordi.

Glossa itid.

COM-